

არასაპატიმრო სანქციების გამოყენების ხელშეწყობა სომხეთში, აზერბაიჯანსა და საქართველოში

კვლევის ანგარიში

სინთეზური კვლევის ანგარიში მომზადდა ციხის საერთაშორისო რეფორმის (PRI) სამხრეთ კავკასიის ოფისის მიერ. ანგარიში ეფუძნება სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებში ჩატარებულ კვლევას, რომლის მიზანი იყო საპატიმრო და არასაპატიმრო სანქციების გამოყენების თვალსაზრისით მიმდინარე სისხლის სამართლის პოლიტიკის, კანონმდებლობისა და პრაქტიკის შესახებ ინფორმაციის უზრუნველყოფა.

ანგარიში მოამზადა ბატონმა მარტინ სედონმა, ადგილობრივი ექსპერტის, ლალი ჩხეტიას (საქართველო) დახმარებით.

ანგარიში მომზადდა ციხის საერთაშორისო რეფორმის პროექტის “არასაპატიმრო სანქციების გამოყენების ხელშეწყობა სომხეთში, აზერბაიჯანსა და საქართველოში” ფარგლებში, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის დემოკრატიის ფონდის (UNDEF) ფინანსური მხარდაჭერით.

ამ დოკუმენტში წარმოდგენილი მოსაზრებები ეკუთვნის ციხის საერთაშორისო რეფორმას და შესაძლოა არ ემთხვეოდეს გაეროს დემოკრატიის ფონდის მოსაზრებებს.

ციხის საერთაშორისო რეფორმა

არასაპატიმრო სასჯელების გამოყენების ხელშეწყობა საქართველოში

შესავალი

ქვეყნების უმრავლესობა იღწვის განავითაროს ისეთი პენიტენციური სისტემა, რომელიც მოიცავს სამართლიანობას - მსხვერპლისთვის, უსაფრთხოებას - საზოგადოებისთვის და რეაბილიტაციას - დამნაშავეებისთვის. მთავარ გამოწვევებს წარმოადგენს საშუალო სიმძიმის დამნაშავეთა წინასწარი პატიმრობის თავიდან აცილება, როდესაც ეს არ წარმოადგენს აუცილებლობას; საზოგადოებაზე დაფუძნებული ისეთი სასჯელების დანერგვა, რომელიც ამ რანგის დამნაშავეებისთვის პატიმრობის საუკეთესო ალტერნატივას წარმოადგენს; და პატიმრობის გარდაუვალობის შემთხვევაში, ვადაზე ადრე გათავისუფლების სქემების უკეთესად გამოყენება.

წინამდებარე ანგარიში წარმოადგენს იმ პროექტის ნაწილს, რომელიც მიზნად ისახავს სამხრეთ კავკასიის სამ ქვეყანაში დამნაშავეთა მართვის პროცესში ამ არასაპატიმრო მიდგომების გამოყენების ხელშეწყობას. იგი დასმულ საკითხებს ეხმიანება სამი თვალსაზრისი. ესენია: საერთაშორისო მიდგომები; თითოეულ ქვეყანაში არსებული სიტუაცია; დარეკომენდაციების სიტუაციის შესაძლო გაუმჯობესების შესახებ. საერთაშორისო შედარებებისთვის მოხდა ევროპის საბჭოს¹ და პრობაციის ევროპული კონფედერაციის მიერ გამოქვეყნებული სტატისტიკური ინფორმაციის გაშუალება. შედარებისთვის შეირჩა შოტლანდიის, ირლანდიისა და ავსტრიის მაგალითები.

პროექტს “არასაპატიმრო სასჯელების გამოყენების ხელშეწყობა ამერბაიჯანში, სომხეთსა და საქართველოში” აფინანსებს გაეროს დემოკრატიის ფონდი (UNDEF) და მას ახორციელებს ორგანიზაცია “ციხის საერთაშორისო რეფორმა” (PRI). გაეროს დემოკრატიის ფონდის მხარდაჭერა “ციხის საერთაშორისო რეფორმას” მისცემს დამატებით საშუალებას, გააძლიეროს ალტერნატიული სასჯელების გამოყენება ამ სამ ქვეყანაში. ეს მოიცავს სამუშაო ჯგუფების შეხვედრების ორგანიზებას, რომელიც ერთ მაგიდასთან დასვამს სამოქალაქო საზოგადოებისა და აკადემიური წრეების წარმომადგენლებს; რეგიონულ კონფერენციებს; პრობაციის სისტემის თანამშრომელთა სწავლებას; სასწავლო ვიზიტებს საქართველოში; საბჭდო და მედია მასალების მომზადებას; ქალი და არასრულწლოვანი პრობაციონერების სწავლებას და იურიდიული ფაკულტეტის სტუდენტთა წინადადებების მიღებას.

“ციხის საერთაშორისო რეფორმა” მაღლობს უხდის მრავალ ორგანიზაციასა და პირს ანგარიშის მომზადების პროცესში გაწეული მხარდაჭერისთვის. კერძოდ, ჩვენ უდიდესი დახმარება მივიღეთ სამივე ქვეყანაში მოღვაწე პარტნიორებისგან. მიუხედავად იმისა, რომ არ მიეცა შესაძლებლობა, მოგვეპოვებინა სრულყოფილი ინფორმაცია სამივე ქვეყნიდან, გვწამს, რომ ჩვენს მიერ წარმოდგენილი სურათი ასახავს მიღწევებს და იძლევა შემდგომი განვითარებისთვის საჭირო ნაბიჯების გათვალისწინების საშუალებას.

ციხის საერთაშორისო რეფორმა

სამხრეთ კავკასიის ოფისი
თბილისი, ნოემბერი 2015

¹ პრობაციის სამსახურის ევროპული სისტემა: შედარებითი მიმოხილვა ანტონ მ. კალმაუტისა და იოან ღურენესკუს მიერ

სარჩევი

1. საერთაშორისო მიდგომები	5
საზოგადოებისთვის სასარგებლო ზომები და სასჯელები	5
1.1 წინასწარი პატიმრობის ალტერნატივები	5
1.2 განრიდება სისხლის სამართლის პროცესში	6
1.3 ინდივიდუალური შეფასების ანგარიში	6
1.4 პრობაციის ძირითადი ორდერი	7
1.5 საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა	8
1.6 სოციალური სასწავლო კურსები დამნაშავეებისთვის	9
1.7 თავისუფლების შეზღუდვა	10
1.8 ვადაზე ადრე გათავისუფლება	10
1.9 დამატებითი საკითხები	11
ალტერნატიული სასჯელების განხორციელებისთვის აუცილებელი ორგანიზაციული მახასიათებლები	13
1.10 პრობაციის სააგენტოს ანგარიშვალდებულება	13
1.11 ალტერნატიული სასჯელების განხორციელების შესაძლებლობა	13
1.12 საჭირო პერსონალის ტიპები	13
1.13 ალტერნატიული სასჯელების განმახორციელებელი ორგანოების მართვა	14
1.14 ლოგისტიკა	14
1.15 პარტნიორი ორგანიზაციები	14
სტრატეგიული სამუშაო გარემო	16
1.16 სამთავრობო პოლიტიკა	16
1.17 მართლმსაჯულების სექტორის ხელმძღვანელობა	17
1.18 დონორების მხარდაჭერა	17
1.19 გამჭვირვალობა	17
2. ამჟამინდელი სიტუაცია საქართველოში	19
2.1 წინასწარი პატიმრობის ალტერნატიული მეთოდები საქართველოში	19
2.2 განრიდება სისხლის სამართლის პროცესში	21
2.3 ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშები	22
2.4 პრობაციის ძირითადი ორდერი	23
2.5 საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა საქართველოში	26
2.6 სოციალური სასწავლო კურსები	27
2.7 თავისუფლების შეზღუდვა	28
2.8 ვადაზე ადრე გათავისუფლება	30
2.9 დამატებითი საკითხები	34
ალტერნატიული სასჯელების ორგანიზაციული მახასიათებლები საქართველოში	35
2.10 პრობაციის სააგენტოს ანგარიშვალდებულება საქართველოში	35
2.11 სერვისების მიწოდების შესაძლებლობა	35
2.12 პრობაციის სააგენტოს თანამშრომელთა ტიპები საქართველოში	36
2.13 ალტერნატიული სასჯელების განყოფილების მართვა	36
2.14 სააგენტოს ლოგისტიკა საქართველოში	36
2.15 პარტნიორი ორგანიზაციები	37
სტრატეგიული სამუშაო გარემო საქართველოში	38
2.16 მთავრობის პოლიტიკური ვალდებულება საქართველოში	38
2.17 მართლმსაჯულების სექტორის ხელმძღვანელობა საქართველოში	40
2.18 დონორების მხარდაჭერა	40
2.19 სასჯელაღსრულების გამჭვირვალობა საქართველოში	41

3. წინადადებები მომსახურების განვითარების შესახებ	42
3.1 წინასწარი პატიმრობის ალტერნატივების განვითარება	42
3.2 განრიდების სქემების დანერგვა	44
3.3 ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშების დანერგვა	44
3.4 პრობაციის დანერგვა	45
3.5 წინადადებები საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის დანერგვის შესახებ	47
3.6 სოციალური სასწავლო კურსების შემუშავება	48
3.7 რეკომენდაციები თავისუფლების შეზღუდვის შესახებ	49
3.8 რეკომენდაციები ვადაზე ადრე გათავისუფლების შესახებ	50
3.9 ალდენითი მართლმსაჯულება, არასრულწლოვანი და ქალი დამნაშავეები	51
ალტერნატიული სასჯელების მიწოდებისთვის აუცილებელი ორგანიზაციული მახასიათებლები	52
3.10 ორგანიზაციული ანგარიშვალდებულება	52
3.11 მომსახურების გაწევის შესაბამისი შესაძლებლობა	52
3.12 საჭირო პერსონალის ტიპები	53
3.13 მომსახურებების მართვა	54
3.14 ლოგისტიკა	55
3.15 პარტნიორი ორგანიზაციები	55
სტრატეგიული სამუშაო გარემო	56
3.16 სამთავრობო პოლიტიკა	56
3.17 ხელმძღვანელობასთან დაკავშირებული რეკომენდაციები	57
3.18 დონორები	58
3.19 გამჭვირვალობა	58
4. დასკვნები	59
საქართველო	59

1. საერთაშორისო მიდგომები

საზოგადოებისთვის სასარგებლო ზომები და სასჯელები

ეს ნაწილი აღწერს იმ ძირითად გზებს, რომლის გამოყენებაც შესაძლებელია პატიმრობის თავიდან ასაცილებლად, სისტემაში დამნაშავის დაპატიმრებიდან სასჯელის აღსრულების დასასრულამდე.

1.1 წინასწარი პატიმრობის ალტერნატივები

იმ შემთხვევაში, როდესაც საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებისას, სასამართლოს სჭირდება დამატებითი დრო, უნდა გადაწყდეს, დამნაშავე გათავისუფლდება თუ დარჩება პატიმრობაში. მთავარ პრობლემას წარმოადგენს, ჩაიდენს თუ არა დამნაშავე განმეორებით დანაშაულს, დაესწრება სასამართლო მოსმენებს თუ ხელს შეუშლის გამოძიებას.

ზოგადად, მიღებულია, რომ წინასწარი პატიმრობა უნდა გამოიყენებოდეს მხოლოდ მაღალი რისკის დამნაშავეების მიმართ. ცხოვრების ასეთ კრიზისულ პერიოდში, აუცილებლობის გარეშე ადამიანების მსგავს ციხეებში გაჩერებამ და ოჯახისა და სხვა დადებითი გავლენებისგან ჩამოშორებამ შეიძლება უფრო გრძელვადიანი უარყოფითი გავლენა იქონიოს მათზე. გრძელვადიანი იზოლაციის და მხოლოდ მსგავსი კრიმინალური შეხედულებების მქონე პირებთან კონტაქტის შემთხვევაში იზრდება საბოლოო საპატიმრო სასჯელისა და განმეორებითი დანაშაულის ჩადების ალბათობა.

დანაშაულის ჩამდენ პირთა მათ მიმართ აღძრულ საქმეში გადაწყვეტილების მიღებამდე უსაფრთხო გათავისუფლების უზრუნველსაყოფად, შესაძლებელია რამდენიმე არასაპატიმრო მეთოდის გამოყენება. უსაფრთხოების დონის მზარდობის მიხედვით, ეს მეთოდებია:

- **პირობით გათავისუფლება გირაოს გარეშე.** მარტივი, ოფიციალურად დადებული პირობა, რომ პირი შეასრულებს წაყენებულ მოთხოვნას. გამოიყენება, როგორც ძირითადი მეთოდი დაბალი რისკის საქმეებში. სასამართლოს შეუძლია დაადგინოს კონკრეტული პირობები, მაგალითად მუშაობის გაგრძელება ან ალკოჰოლისთვის თავის არიდება

- **გირაო.** უფრო ძლიერი შემაკავებელი ფორმაა, რომლის გამოყენების შემთხვევაში, ბრალდებული სასამართლოს უხდის ფულს გათავისუფლებისთვის დადგენილ მოთხოვნების შეუსრულებლობის შემთხვევაში

- **თავდები.** შემთხვევა, როდესაც პირი, რომელიც კარგად იცნობს ბრალდებულს, დებს სასამართლოს მიერ წაყენებული მოთხოვნების შესრულების პირობას. ბრალდებულის მიერ წაყენებული პირობების შეუსრულებლობის შემთხვევაში, პირი მზად უნდა იყოს, გადაიხადოს თანხა.

- **კომენდანტის საათი.** უფრო სერიოზულ შემთხვევებში, შესაძლებელია ბრალდებულს მოეთხოვოს ყოველდღე, კონკრეტული დროის მონაკვეთში კონკრეტულ ადგილას ყოფნა. (შესაძლებელია გამოიყენებოდეს ელექტრონული მონიტორინგიც).

- **საერთო საცხოვრებელი.** ბრალდებულს შეიძლება მოეთხოვოს პრობაციის სამსახურის ბედამხედველობაში მყოფ სპეციალურ საერთო საცხოვრებელში ცხოვრება.

ზოგიერთ იურისდიქციაში პრობაციის თანამშრომლები ურჩევენ სასამართლოს, შეკავების რომელი დონის გამოყენებაა აუცილებელი კონკრეტული შემთხვევისთვის.

1.2 განრიდება სისხლის სამართლის პროცესში

ევროპის ქვეყნებში ჩატარებული კვლევა აჩვენებს, რომ, ნაკლებად მძიმე დანაშაულის შემთხვევაში, ბევრად უკეთესი შედეგი აქვს დამნაშავეების არაოფიციალურ მოპყრობას, ვიდრე საჯარო სასამართლოს მიერ განაჩენის გამოტანასა და მსჯავრის შეფარდებას. მსგავსი 'განრიდების' სქემით, პროკურორს შეუძლია შეაჩეროს სისხლისსამართლებრივი დევნა, თუ პირი აღიარებს დანაშაულს, ნანობს და თანახმაა, ჩაერთოს სარეაბილიტაციო პროგრამაში. როგორც წესი, რეაბილიტაციის პროცესს ზედამხედველობას უწევს სოციალური მუშაკი და იგი შეიძლება მოიცავდეს დაზარალებულ მხარესთან მედიაციას. პროგრამის წარმატებით დასრულების შემთხვევაში, წყდება პირის სისხლისსამართლებრივი დევნა და არ კეთდება ჩანაწერი ნასამართლეობის შესახებ.

1.3 ინდივიდუალური შეფასების ანგარიში

ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მიზანია, გაუმარტივოს სასამართლოს მსჯავრდებული პირისთვის სწორი სასჯელის შერჩევა. იგი მოიცავს განმარტებას ჩადენილი დანაშაულის შესახებ და აღწერს იმ ძირითადი სასჯელებით გამოწვეულ საგარეულო შედეგებს, რომელიც შესაძლებელია გამოიყენოს სასამართლომ. ხშირ შემთხვევაში, ანგარიში მზადდება სპეციალურად მომზადებული პრობაციის ოფიცრის მიერ დამნაშავესთან გასაუბრების, მის ოჯახთან შეხვედრისა და შესაბამისი დოკუმენტაციის შესწავლის საფუძველზე. აუცილებელი ინფორმაციის მოგროვება, რისკებისა და საჭიროებების შეფასების ტესტის გამოყენება და ანგარიშებისა და რეკომენდაციების მომზადება დაშვებულია, გაგრძელდეს არაუმეტეს 6 საათისა. გაერთიანებულ სამეფოში პრობაციის ოფიცერთა სამუშაოს 20% ეთმობა მსგავსი ანგარიშების მომზადებას.

ამ ნაწილში მოხსენიებული ანგარიში არ უნდა აგვერიოს წინასასამართლო ანგარიშში. ეს უკანასკნელი მზადდება სასამართლოს მიერ მტკიცებულებების განხილვის დასრულებასა და საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებამდე. ადამიანის უფლებათა მოსაზრებებიდან გამომდინარე, როგორც წესი, წინასწარი პატიმრობის ანგარიში არ ასახავს ვარაუდებს პირის დამნაშავეობის ან უდანაშაულობის შესახებ. შესაბამისად, მასში არც შესაძლო სასჯელის შესახებ კეთდება კომენტარი. ანგარიში ეხება მხოლოდ დაუყოვნებლივ კეთილდღეობის საკითხებს და ადგენს, რამდენად არის საჭირო წინასწარი პატიმრობის შეფარდება პირისთვის.

სრული წინასასამართლო ანგარიშის მომზადება, როგორც წესი, საჭიროა იმ შემთხვევაში, როდესაც მაღალია საპატიმრო სასჯელის დაწესების ალბათობა, ან როდესაც პირი ან სოციალური ფაქტორები იწვევს ეჭვს. სასამართლოს მიერ პირის დამნაშავედ ცნობის შემდეგ, მას შემდეგ, რაც სასამართლო დარწმუნდება პირის დამნაშავეობაში, ანგარიშის მოსამზადებლად საჭირო ხდება საქმის განხილვის შეჩერება. ეს პერიოდი შეიძლება მოიცავდეს რამდენიმე საათს ან რამდენიმე კვირას და დამოკიდებულია საქმის სირთულესა და სასჯელის სერიოზულობაზე.

შინაარსისა და დასკვნების შესახებ ახსნა-განმარტების მისაღებად, მოსამართლეს, პროკურორს ან ადვოკატს უფლება აქვს, მოითხოვოს ანგარიშის ავტორის დასწრება. პრობაციის შესახებ ევროპული წესების შესაბამისი ნორმალური პრაქტიკა პრობაციის ოფიცრებს ახალისებს, მოამზადონ კონკრეტული რეკომენდაციები. მოსამართლისთვის სასიამოვნოა, ჰქონდეს ამ ტიპის პროფესიონალური, დამოუკიდებელი შეფასება, თუმცა მათ არ მოეთხოვებათ მიღებული რეკომენდაციების შესრულება. თუმცა, ევროპის ქვეყნებში, უმეტეს შემთხვევებში, მოსამართლე ითვალისწინებს რეკომენდაციებს.

1.4 პრობაციის ძირითადი ორდერი

პრობაციის ორდერი ევროპულ ქვეყნებში საპატიმრო სასჯელის ძირითადი ალტერნატივაა. საპატიმრო სასჯელის ნაცვლად, იგი ბრალდებული პირისგან მოითხოვს საზოგადოებაში კონკრეტულ მისამართზე (ძირითადად მათ საკუთარ სახლებში) დარჩენას. დამნაშავე, გარკვეული პერიოდის მანძილზე (ძირითადად 3 წლამდე ვადით) ვალდებულია, განახორციელოს ხშირი ვიზიტები პრობაციის ოფისში, სადაც ისაუბრებს მიმდინარე მოვლენებისა და სამომავლო გეგმების შესახებ.

პრობაციის ორდერი, სწორად განხორციელებული ზედამხედველობით, საშუალო კატეგორიის დამნაშავეთა საქმეების მართვის წარმატებული საშუალებაა. პრობაციის ოფიცერთან კონსულტაციები ეხმარება დამნაშავეს, გადაჭრას ის რეალური პრობლემები, რომელმაც შესაძლებელია ხელი შეუწყოს დამატებითი დანაშაულის ჩადენას. დამნაშავე იძულებულია, გაითავისოს საკუთარი ქცევის სერიოზულობა.

მიდგომა ეფუძნება ოთხ ეტაპიან პროცესს, რომელიც მოიცავს:

- **პირველადი შეფასება.** პირველადი შეფასება საზოგადოებაში მყოფი დამნაშავის ეფექტიანი ზედამხედველობის საფუძველია. რისკებისა და საჭიროებების შეფასების სტრუქტურირებული სისტემა კი ამ პროცესს სამეცნიერო სიმკაცრეს კმატებს. ეს სისტემები საერთაშორისო დონეზე მარტივად ხელმისაწვდომია, თუმცა საჭიროებს ადგილობრივ პირობებზე მორგებას.

- **ზედამხედველობის გეგმა.** განსაზღვრავს, თუ როგორ მოხდება პირველადი შეფასების დროს გამოვლენილი პრობლემების მოგვარება ზედამხედველობის ეტაპზე.

- **ინტერვენცია.** შეიძლება გამოყენებულ იქნას რიგი ქმედებებისა, მათ შორის კონსულტაციები, სოციალური სასწავლო პროგრამები, სხვა სააგენტოებთან გადამისამართება და მენტორობა. ეს მეთოდები ამ ნაწილში უკვე აღწერილია. მნიშვნელოვანია, რომ მტკიცებულებების მოგროვება, რომელთა მეშვეობითაც ხდება გადაწყვეტილებების მიღება იმის შესახებ, თუ კონკრეტული პრობლემის გადასაჭრელად რომელი მეთოდი იქნება ყველაზე ეფექტური, გრძელდება წლების მანძილზე.

- **მიმოხილვა.** აუცილებელია, რეგულარული ინტერვალებით, როგორც წესი, სამ თვეში ერთხელ მაინც, განხორციელდეს ზედამხედველობის გეგმის განხილვა დამნაშავესთან, ინტერვენციის დადებითი გავლენების დადგენის მიზნით. გეგმაში ცვლილებები შეტანაც ხდება შესაბამისად. დაუყოვნებლივ უნდა ხდებოდეს შეუსაბამოების გამოვლენა და მათი განმეორების რისკის შემთხვევაში, ეცნობოს სასამართლოს.

ზოგიერთ ქვეყანაში, ხდება პრობაციისა და სხვა ისეთი სანქციების კომბინირება, როგორიცაა, მაგალითად, კომენდანტის საათი, სავალდებულო არაანაზღაურებადი სამსახური ან სარეაბილიტაციო კურსის გავლა. სასჯელის ხანგრძლივობას განსაზღვრავს სასამართლო. დამნაშავის მიერ მასზე დაკისრებული ვალდებულებათაგან რომელიმეს დარღვევის შემთხვევაში, სასამართლო განიხილავს შემთხვევას და შესაძლოა გაამკაცროს სასჯელი.

1.5 საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა

საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა ალბათ ყველაზე პოპულარული არასაპატიმრო სასჯელია ევროპის ქვეყნებში. იგი მოიცავს სავალდებულო არაანაზღაურებად სამუშაოსაც, რომელსაც დამნაშავეები ასრულებენ თავისუფალ დროს. აუცილებელია, მათ მიერ გაწეული შრომა იყოს სასარგებლო იმ საზოგადოებისთვის, რომელსაც ისინი მიეკუთვნებიან. იგი არ უნდა ანაცვლებდეს ანაზღაურებად სამუშაოს სახელმწიფო ან კომერციულ სექტორში. ჩვეულებრივ, სასჯელის მაქსიმალური ვადა 300-დან 400 საათამდე მერყეობს. წინასწარ განისაზღვრება კვირის განმავლობაში შესასრულებელი მინიმალური და მაქსიმალური სამუშაო საათების რაოდენობა.

ევროპის ქვეყნებში საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა მიჩნეულია, როგორც საზოგადოებრივი სასჯელის ერთ-ერთი ყველაზე მკაცრი ფორმა და შესაბამისად, მისი გამოყენება ხდება იმ დამნაშავეების მიმართ, რომლებიც, წინააღმდეგ შემთხვევაში, დაექვემდებარებიან მოკლევადიან საპატიმრო სასჯელს. გამომდინარე იქიდან, რომ ევროპაში ამ ხალხს ნაკლებად აქვთ სურვილი, დაემორჩილონ სასამართლოს განჩინებას, მათი უმრავლესობა განაწილებულია ისეთ სამუშაოზე, რომელზე ზედამხედველობასაც ახორციელებენ თავად პრობაციის თანამშრომლები.

- **ცენტრალური სახელოსნო.** მოიცავს მთელ რიგ ძირითად საშუალებებს, რომელიც შესაძლებელს ხდის, შეფასდეს ცალკეული დამნაშავეების კომპეტენცია მათ კონკრეტულ სამუშაოზე გადანაწილებამდე. საჭიროა, სახელოსნო იყოს იმდენად დიდი, რომ იძლეოდეს ზედამხედველობის ქვეშ არსებულ სამუშაო შესაძლებლობას ისეთი მაღალი რისკის დამნაშავეებისთვის, რომელთა ნდობა შეუძლებელია ღია პერიმეტრზე. ზედამხედველობის ქვეშ არსებულ სახელოსნოში საქმიანობა შესაძლებელია იყოს: ბავშვთა საავადმყოფოებისთვის სათამაშოების შეკეთება; მარტივი გარე ავეჯის დამზადება; ან სამოყვარულო დრამატული სპექტაკლებისთვის დეკორაციების დამზადება.

- **ჯგუფური დაგალებები.** საზოგადოებრივი და არასამთავრობო ორგანიზაციები ხშირად საჭიროებენ ტექნიკურ დახმარებას. ეს შეიძლება იყოს ტერიტორიის განახლება, მოხუცთა სოციალური კლუბებისთვის საკვების მომზადება და დარიგება, ან საჯარო სივრციდან ნაგვის გატანა. როგორც წესი, დამნაშავეთა ქცევაზე და მათზე დაკისრებული მუშაობის შესრულებაზე ზედამხედველობას ახორციელებს პრობაციის სამსახური. საზოგადოების წევრებს საშუალება აქვთ, არსებული სამუშაოს შესახებ შეთავაზებები გააგზავნონ იუსტიციის სამინისტროს ვებგვერდის საშუალებით.

- **ინდივიდუალური დასაქმება.** დაბალი რისკის მქონე დამნაშავეების ინდივიდუალური დასაქმება შესაძლებელია არასამთავრობო ან საზოგადოებრივ ორგანიზაციებში. ინდივიდუალური დასაქმება. ზოგ შემთხვევაში, დამნაშავე შეიძლება ფლობდეს სპეციალურ ცოდნას ან გააჩნდეს უნარები, რომელიც სასარგებლოა ორგანიზაციისთვის. ასეთის არარსებობის შემთხვევაში, ისინი ორგანიზაციას გაუწევენ ზოგადი სახის დახმარებას. მსგავსი სახის დასაქმება, როგორც წესი, იძლევა ყველაზე ხელსაყრელ შესაძლებლობებს დამნაშავეებისთვის.

- **სპეციალური საჭიროებების მქონე დამნაშავეები.** დამნაშავე ქალების დასაქმებამ ხელი არ უნდა შეუშალოს მათ ოჯახურ თუ დედობრივ მოვალეობებს. შემლუდული შესაძლებლობის მქონე დამნაშავეებისთვის, შესაძლებელია, საჭირო გახდეს სპეციალური სამუშაო.

მიუხედავად იმისა, რომ საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა, ძირითადად, მიიჩნევა სასჯელად, შემოქმედებითად შერჩეული სამუშაო შესაძლებლობები შეიძლება დამნაშავეებისთვის დამოკიდებულებების შეცვლისა და ახალი უნარების შეძენის საშუალება აღმოჩნდეს.

1.6 სოციალური სასწავლო კურსები დამნაშავეებისთვის

დამნაშავეების მიერ მომავალში განმეორებითი დანაშაულის ჩადენის თავიდან აცილების მიზნით, საერთაშორისო მასშტაბით, შემუშავებულია სხვადასხვა ფსიქო-სოციალური სასწავლო პროგრამები. პროგრამები ეხმარება მათ, გააანალიზონ საკუთარი პრობლემები, შეიმუშაონ სტრატეგიები, რომელიც ამ პრობლემების რეალურად გადაჭრაში დაეხმარებათ, შეიძინონ ახალი უნარები საკუთარი მიზნების მისაღწევად და სხვებისადმი მათი ქცევის მორალური განზომილებებზე ასახაზად.

40 წლის წინ კანადელმა მკვლევარებმა დაიწყეს სარეაბილიტაციო მეთოდების მკაცრი განვითარების საწყისი ეტაპი. მათ გათვალეს ახალი ინიციატივების გავლენა მომავალში განმეორებითი დანაშაულის ჩადენის თვალსაზრისით და შეძლეს, გამოეფლინათ ეფექტური მეთოდები. დღეს სარეაბილიტაციო პროგრამები ევროპასა და ჩრდილო ამერიკაში სწორედ ამ კვლევის ფარგლებში გამოვლენილ კომპონენტებს ეფუძნება: ქმედებები პრობლემების გადაჭრისთვის, სოციალური უნარების ტრენინგი, თვითკონტროლის ტრენინგი, შემეცნებითი რესტრუქტურიზაცია, დანაშაულებრივი ქცევის გამომწვევი მიზეზები და საკუთარი თავის მართვა.

- **სოციალური უნარების ტრენინგი** შექმნილია იმ ყოველდღიური სოციალური თუ პერსონალთან დაკავშირებულ გამოწვევებთან გამკლავების მიზნით, რომლებსაც პატიმრები ხშირად არასწორად იყენებდნენ. ტიპური ტრენინგის სესია შეიძლება მოიცავდეს დასაქმებაზე შესახებ განაცხადის შეტანას, ფინანსების მეტი სიფრთხილით მართვას, ალკოჰოლის მოხმარების შემცირებას, ან ოჯახში დაძაბულობის მოხსნას. სამუშაო უნარების განვითარების შესახებ სპეციალური კურსების ერთობლიობა მიმართულია, დაეხმაროს მონაწილეებს პასუხისმგებლობის აღებაში და სამსახურში უფრო ეფექტური შედეგის მიღებაში.

- **დანაშაულებრივი ქცევის პროგრამა** შეიძლება აერთიანებდეს 30-მდე 2 საათიანი ხანგრძლივობის ჯგუფურ სასწავლო სესიას. სესიების სიფრთხილითაა შედგენილი და ხაზს უსვამს იმ არჩევანის მორალურ განზომილებებს, რომლებსაც ხალხი აკეთებს და სხვადასხვა ქცევის ათვისების უნარებს. როგორც წესი, ეს კურსები შექმნილია მაქსიმუმ 10 დამნაშავისა და ორი თანამშრომლისგან შემდგარი ჯგუფებისთვის. ისინი დიდი პოპულარულობით სარგებლობენ სასამართლოსა და პრობაციის თანამშრომლებს შორის. კვლევის თანახმად, კურსის წარმატებით დასრულებას შეუძლია, განმეორებითი დანაშაულის ალბათობა 20%-მდე მაჩვენებლით შეამციროს. კურსები მოიცავს სისხლისსამართლებრივი ქცევების ფართო სპექტრს, თუმცა ყველაზე ხშირად გამოიყენება ძალადობრივი ქცევის, სექსუალური დანაშაულებების, დამოკიდებულებისა და ზოგადი იმპულსური ქმედებების შემთხვევაში. ზოგიერთი მათგანი შედგენილია, როგორც ინდივიდუალური კურსი, საკუთარ თავთან მუშაობის მიზნით. სამწუხაროდ, ყველაზე ეფექტური პროგრამების უმრავლესობა ექვემდებარება წესებს საავტორო უფლებების შესახებ, რაც იმას ნიშნავს, რომ მათი ყოველი გამოყენებისას, საჭიროა გარკვეული თანხის გადახდა. ის კურსები კი, რომლებიც უფასოდ არის ხელმისაწვდომია, არ არის ისეთივე სიფრთხილით შემუშავებული, როგორც ფასიანი.

1.7 თავისუფლების შეზღუდვა

თავისუფლების შეზღუდვის გამოყენება აუცილებელია ზოგიერთი ჭირვეული დამნაშავის შემთხვევაში, მათი ქცევის სტაბილიზაციის, ახალი უნარების შეძენისა და დანაშაულის ჩადენის თავიდან აცილების მიზნით. პრობაციის სამსახურები და არასამთავრობო ორგანიზაციების მეშვეობით ევროპის ქვეყნებში ამ მიზნით შექმნილი დაზედამხედველობის ქვეშ არსებული მრავალი დაწესებულება მუშაობს.

თავისუფლების უფრო მკაცრი შეზღუდვა „პრობაციის საერთო საცხოვრებელში“ მოთავსება. აქ ადგილზე მცხოვრები თანამშრომლები და მკაცრი წესებია. როგორც წესი, საცხოვრებელი ითევს 20-მდე დამნაშავეს და დაახლოებით 10 თანამშრომელს. მაცხოვრებლებს დღის განმავლობაში უფლება აქვთ გავიდნენ გარეთ, სამსახურებში ან ტრენინგებზე, მაგრამ ისინი იკვებებიან და თავისუფალ დროს ატარებენ ერთად, საერთო საცხოვრებლის ტერიტორიაზე. თითოეულ მაცხოვრებელს აქვს ინდივიდუალურად გაწერილი სარეაბილიტაციო გეგმა. საცხოვრებლის თანამშრომლები ატარებენ როგორც ინდივიდუალურ კონსულტაციებს, ასევე ჯგუფურ სასწავლო სესიებს. დაახლოებით ერთი წლის შემდეგ, მაცხოვრებლებს უფლება ეძლევათ, გადავიდნენ დამოუკიდებლად საცხოვრებლად. გამომდინარე იქიდან, რომ პრობაციის საერთო საცხოვრებლები გამოირჩევა მაღალი ხარჯიანობით, აქ დამნაშავეთა მოთავსება ძირითადად ხდება ისეთი პიროვნული პრობლემების არსებობისას, რომელმაც შეიძლება გამოიწვიოს სერიოზული დანაშაულების განმეორებით ჩადენა. ხშირ შემთხვევაში, ხანგრძლივი პატიმრობიდან დროზე ადრე გათავისუფლებული იზოლირებული პატიმრები უფრო მარტივად ახერხებენ საზოგადოებაში დაბრუნებას, თუ მათი რეაბილიტაცია რომელიმე ასეთი საცხოვრებლიდან იწყება.

არასამთავრობო ორგანიზაციები ღირებულ საქმეს აკეთებენ უამრავი, შედარებით პატარა, დაბალი რისკის მქონე პატიმრებისთვის განკუთვნილი საერთო საცხოვრებლების ფუნქციონირების ხელშეწყობით. ასეთ ადგილებში რეჟიმი შედარებით მსუბუქია. მიუხედავად იმისა, რომ თანამშრომელთა მიერ ზედამხედველობა შედარებით მსუბუქად ხორციელდება, რეაბილიტაციისა და პირადი პასუხისმგებლობის განვითარების ხელშეწყობა ასეთ საცხოვრებლებშიც მაღალია.

1.8 ვადაზე ადრე გათავისუფლება

ვადაზე ადრე გათავისუფლება ნიშნავს პატიმრობიდან ვადაზე ადრე, საზოგადოებაში მკაცრი ზედამხედველობის ქვეშ, გათავისუფლებას. გათავისუფლება შესაძლებელია სასჯელის მესამედის მოხდის შემდეგ. აუცილებელია, პატიმარი ეთანხმებოდეს კარგი დადგენილ პირობებს, რომელიც უზრუნველყოფს მის დადებით ქცევას და მათ მიერ დანაშაულის ჩადენის მიზეზის დაძლევას. პირისპირ გამართულ შეხვედრებს, რომლის დროსაც ხდება საქმის გადახედვა, შესაძლოა ჰქონდეს ხშირი ხასიათი, მაგალითად, სამჯერ კვირაში. გათავისუფლების პირობები ძალაში რჩება სასჯელის ვადის გასვლამდე. გათავისუფლების შემდგომი ზედამხედველობის ხანგრძლივობა დამოკიდებულია დანაშაულის სიმძიმეზე, თუმცა, ძირითადად, გრძელდება ერთიდან სამ წლამდე.

ვადამდე გათავისუფლება პოპულარული მეთოდია, ვინაიდან მისი საშუალებით ხდება ციხიდან ახლად გათავისუფლებულ პირთა ქცევის დარეგულირება. მაღალია ამ პირთა მიერ დანაშაულის ხელმეორედ ჩადენის რისკი. მკაცრი ზედამხედველობა პირობით ვადამდე გათავისუფლების ძირითადი შემადგენელი ნაწილია. ოთხი ყველაზე ხშირი პრობლემა, რომლის გარშემოც ყოფილ პატიმრებს სჭირდებათ რჩევა არის: შესაფერისი

საცხოვრებელი პირობები; შემოსავლის წყარო; პრობლემები ოჯახურ ურთიერთობებში; და ყოფილი კრიმინალი მეგობრებთან კონტაქტის თავიდან აცილება.

გაერთიანებული სამეფოს ბოლოდროინდელი სტატისტიკა გვიჩვენებს, რომ განმეორებითი დანაშაულის ჩადენის ალბათობა ნახევრდება, როდესაც, გათავისუფლების შემდეგ, პატიმარი ამ ტიპის ზედამხედველობას ექვემდებარება. პირობით ვადავებ, გათავისუფლების კიდევ ერთი უპირატესობა იმაშიც მდგომარეობს, რომ ვადავებ ადრე გათავისუფლების პერსპექტივა ახალისებს კარგ საქციელსა და ციხეში გათვალისწინებული სარეაბილიტაციო შესაძლებლობების გამოყენებას.

ევროპის ქვეყნების უმრავლესობაში, პატიმრების გათავისუფლების შემდგომი ზედამხედველობა ხორციელდება იმავე პრობაციის სააგენტოს მიერ, რომელიც ზედამხედველობას უწევს ალტერნატიულ სასჯელებს. ამის მიზეზია, პატიმრის ერთი ჯგუფიდან მეორეში გადაყვანის შესაძლებლობა.

პირობით ვადავებ ადრე გათავისუფლების სანდო სისტემა მოითხოვს რისკების ზუსტ განჭვრეტას, რათა შესაძლებელი გახდეს შესაბამისი ზედამხედველობითი გეგმის წინასწარ შემუშავება. მნიშვნელოვანია, მაღალი რისკის დამნაშავეების ვადავებ ადრე გათავისუფლება, ვინაიდან ისინი ძალიან მაღალ რისკს წარმოადგენენ იმ საზოგადოებებისთვის, რომელშიც უნდა დაბრუნდნენ.

1.9 დამატებითი საკითხები

აღდგენითი მართლმსაჯულება

აღდგენითი მართლმსაჯულება მოიცავს მოლაპარაკებებს დაზარალებულსა და დამნაშავეს შორის იმის დასადგენად, თუ რის გაკეთება შეუძლია დამნაშავეს მიყენებული ზიანის ასანაზღაურებლად. მოლაპარაკებების გამართვა შესაძლებელია მართლმსაჯულების ნებისმიერ ეტაპზე, იმის პირობით, რომ დამნაშავე აღიარებს ბრალს. პროფესიონალი შუამავალი სწავლობს დანაშაულის ფონურ გარემოებებს და ეკითხება დაზარალებულს, აქვს თუ არა სურვილი, მონაწილეობა მიიღოს, შესაბამისი ზედამხედველობის ქვეშ, დამნაშავესთან გამართულ განხილვაში. განხილვა შეიძლება მოეწყოს როგორც პრობაციის ოფისში, ასევე წინასწარი დაკავების დაწესებულებაში. საუკეთესო შემთხვევაში, შედეგად დამნაშავე იხდის ბოდიშს და დაზარალებულს სთავაზობს მის მიერ დასახელებულ საკითხში დახმარებას.

აღდგენითი მართლმსაჯულება არ არის შექმნილი სისხლის სამართლებრივი საქმის წარმოების ჩანაცვლების მიზნით - თუმცა ნაკლებად მძიმე დანაშაულებისთვის შესაძლებელია მისი, როგორც ალტერნატიული სასჯელის, გამოყენება. სხვა სასჯელების პარალელურად გამოყენების შემთხვევაში, მისგან შესაძლებელია ისეთი სარგებლის მიღება, რომელსაც სისხლის სამართლის მართლმსაჯულება ვერ მოგვცემს. იგი დამნაშავეს პირდაპირ და პირად პასუხისმგებლობას აკისრებს, საშუალებას აძლევს მათ, საკუთარი საქციელის გავლენა დაზარალებულზე დაინახონ სიღრმისეულად და გამოასწორონ შეცდომა. აღდგენითი მართლმსაჯულება დაზარალებულს შესაძლებლობას აძლევს დამნაშავეს აუხსნას, როგორც გავლენა იქონია შემთხვევამ მის ცხოვრებაზე, მიიღოს პასუხები, ბოდიში და გააგრძელონ ცხოვრება.

არასრულწლოვანი დამნაშავეები

არასრულწლოვანი დამნაშავეები უფროსებისაგან განსხვავებულ რეაბილიტაციას საჭიროებენ. ბევრი მათგანი საჭიროებს თვითშეფასების ამაღლებას იმისათვის, რომ

შეძლონ არაკანონიერ ჯგუფურ აქტივობებში მონაწილეობაზე ზეწოლის დაძლევა. ინიციატივები შეიძლება მოიცავდეს, არასრულწლოვანი დამნაშავეებისთვის პრაქტიკული შესაძლებლობის მიცემას, წვლილი შეიტანონ საზოგადოების კეთილდღეობაში (როგორიცაა, მაგალითად, დახმარება მოხუცთა სასაძილოებში) და მხარდამჭერთა ჯგუფის მიერ მშობელთა დახმარება, ისწავლონ როგორ შეიძლება, გააკონტროლონ და რა რჩევები მისცენ სამართალდამრღვევ შვილებს.

დამნაშავე ქალები

იმის გამო, რომ დამნაშავეთა უმრავლესობა მამაკაცია, ნაკლები ყურადღება ეთმობა ისეთი ალტერნატიული სასჯელებისა და ციხის რეჟიმების დანერგვას, რომლებიც მორგებული იქნება დამნაშავე ქალთა სპეციფიურ საჭიროებებზე. დანაშაულიც ჩამდენ ქალთა უმრავლესობა ოჯახურ ზეწოლას ან სახლის გარეთ არსებულ დისკრიმინაციას განიცდიდა. ბევრ ქვეყანაში, დამნაშავე ქალები ოჯახის მხრიდან უარყოფის მრავალი ფორმის მსხვერპლნი ხდებიან - იმ შემთხვევაშიც კი, თუ დანაშაულის ჩადენის მიზეზი იმ ოჯახის შენახვა იყო, რაზეც სხვა შემომტანები უარს აცხადებენ. უფრო მეტად, ასეთ ზღვარზე მყოფი ქალები შემოსავლის გამო ხდებიან უკანონო სექს მუშაკები, დეპრესიის თავიდან ასაცილებლად კი ნარკოტიკს ეტანებიან. აუცილებელია სარეაბილიტაციო პროგრამების შემუშავება, რომელშიც გათვალისწინებული იქნება ეს ემოციური ფაქტორები. ალტერნატიული სასჯელები (როგორიცაა სარეაბილიტაციო პროგრამების გავლა ან საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა) უნდა ხორციელდებოდეს ბავშვებზე ზრუნვის პასუხისმგებლობის გათვალისწინებით.

ალტერნატიული სასჯელების განხორციელებისთვის აუცილებელი ორგანიზაციული მახასიათებლები

1.10 პრობაციის სააგენტოს ანგარიშვალდებულება

ევროპის საბჭოს ყველა წევრ ქვეყანას ეძლევა რეკომენდაცია, დააარსონ იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებაში არსებული საკუთარი პრობაციის სამსახური. თუმცა, ისინი ერთმანეთისგან განსხვავდება სამინისტროს ფარგლებში ანგარიშვალდებულებით. ზოგ ქვეყანაში პრობაციის სამსახური წარმოადგენს ცალკე დეპარტამენტს ან სააგენტოს, ზოგში - პენიტენციური სამსახურის განყოფილებას. მესამე მოდელია დამნაშავეთა მართვის ერთიან სააგენტოს, რომელიც დაყოფილია პენიტენციური და პრობაციის თანაბარ განყოფილებებად. წარმატებული მაგალითები არსებობს ყველა ჩამოთვლილი მოდელის შემთხვევაში.

რომელ მიდგომასაც არ უნდა მიენიჭოს უპირატესობა, აუცილებელია არსებობდეს კარგი კომუნიკაცია დამნაშავეთა მართვის სხვადასხვა სააგენტოებს შორის, ვინაიდან, სავარაუდოდ, გარკვეულ ეტაპზე, ყველა მათგან მოუწევს ერთსა და იმავე საქმეზე მუშაობა. სააგენტოებთან კარგი კომუნიკაცია ასევე საჭიროა უფრო ფართო მართლმსაჯულების სისტემაში (როგორიცაა პოლიცია, პროკურატურა და სასამართლოები).

1.11 ალტერნატიული სასჯელების განხორციელების შესაძლებლობა

აუცილებელია, ალტერნატიული სასჯელების განმახორციელებელი სააგენტოებს გააჩნდეთ მრავალფეროვანი მოვალეობების მაღალი სტანდარტებით შესრულების უნარი. ეს მოიცავს: ახალი დამნაშავეების შეფასება; სასამართლოსათვის წერილობითი რჩევების მომზადება; პრევენციული ზედამხედველობის დაგეგმვა და მიწოდება; სარეაბილიტაციო სერვისების მიწოდება; სავალდებულო სამუშაოების ორგანიზება და ზედამხედველობა; ელექტრონული მონიტორინგის სქემების მუშაობა; საერთო საცხოვრებლების ზედამხედველობა; დღის ცენტრების ოპერირება; საკონტაქტო პირების შესახებ ჩანაწერების წარმოება; და ზედამხედველობის ქვეშ მყოფი პირის მიერ დაკისრებული მოვალეობების შეუსრულებლობის შემთხვევაში შესაბამისი ზომების მიღება.

ზოგ შემთხვევაში, საჭიროა შესაბამისი ინფრასტრუქტურის არსებობა. მაგალითად, ინტერვიუებისთვის, ასევე ჯგუფური სწავლებისთვის საჭირო ოთახები და საზოგადოების სასარგებლო შრომისთვის განკუთვნილი სახელოსნოები.

1.12 საჭირო პერსონალის ტიპები

პრობაციის სამსახურის ძირითადი და თანამშრომლები პრობაციის ოფიცრები არიან. ზოგიერთი მათგანის შერჩევა ხდება შესაბამისი აკადემიური კვალიფიკაციის საფუძველზე, მაგალითად, როგორიცაა ხარისხი ფსიქოლოგიაში. ხოლო ზოგიერთი კი შეირჩევა იმ უნარის ფლობის გამო, გაიგოს რატომ ირჩევს ადამიანი გზას, რომელიც მას დანაშაულის ჩადენისკენ უბიძგებს; ისინი მზად არიან, დაეხმარონ ადამიანებს ცვლილებაში. ყველა მათგანი გადის ერთწლიან სპეციალურ სასწავლო კურსს, რომლის დასრულების შემდეგაც ხდება მათი აუცილებელი მოვალეობების შესასრულებლად დამტკიცება.

ამის მიუხედავად, ყველა მოვალეობა არ საჭიროებს ასეთ მრავალფეროვან უნარებსა და ცოდნას. ზოგი სპეციფიკური პოზიციისთვის, მაგალითად, როგორიცაა საზოგადოებისთვის

სასარგებლო შრომის ზედამხედველობა, საერთო საცხოვრებლების ზედამხედველობა, ელექტრონული მონიტორინგის სისტემის მართვა, სოციალური სასწავლო კურსების გაძღოლა, ან დღის ცენტრების მართვა, საუკეთესო არჩევანი სპეციალურად ამ პოზიციისთვის შერჩეული ადამიანების დასაქმებაა. ევროპულ პრობაციის სამსახურებში თანამშრომლების 50% დამხმარე პოზიციაზეა. საერთო ჯამში, ეს უფრო ეკონომიური გამოსავალია.

1.13 ალტერნატიული სასჯელების განმახორციელებელი ორგანოების მართვა

მონინავე ხაზის თანამშრომლების მიერ დასახული მიზნის მიღწევის უზრუნველსაყოფად, საჭიროა ეფექტური მართვის სისტემა. პრობაციის სამსახურები ამას, როგორც წესი, მთლიანი სამუშაო ძალის 10 კაციან ჯგუფებად დაყოფით აღწევენ. ეს ჯგუფები შეიძლება ფარავდნენ სხვადასხვა გეოგრაფიულ ტერიტორიებს, ან გააჩნდეთ სპეციალიზაცია რომელიმე კონკრეტულ მომსახურებაში. თითოეულ ჯგუფს ზედამხედველობას უწევს მენეჯერი, რომლის მოვალეობა გარკვეული სტანდარტების შესაბამისი მომსახურების შენარჩუნებაა.

მიუხედავად იმისა, რომ მოულოდნელი სიტუაცია ყოველთვის შეიძლება დადგეს, საქმის საერთო ეფექტურობა უფრო მაღალია, როდესაც თითოეულმა თანამშრომელმა ზუსტად იცის, რას ელიან მისგან. აუცილებელია მკაფიო სამოქმედო მითითებების, ეთიკური სტანდარტებისა და სამუშაოს აღწერილობის არსებობა.

სამუშაო ძალის ორგანიზების გარდა, მენეჯერები მუშაობენ ერთად, როგორც ლიდერთა გუნდი. მათთვის ხელმისაწვდომია საინფორმაციო სისტემები და ფინანსური მონაცემები, რაც საშუალებას აძლევთ, განახორციელონ მომსახურების ფინანსური ეფექტიანობა და შეიმუშაონ წინადადებები მისი გაუმჯობესების შესახებ.

1.14 ლოგისტიკა

გარდა პერსონალის ხარჯისა, მნიშვნელოვანი დანახარჯია ადგილობრივი და სათაო ოფისების მომარაგება, ასევე საოფისე აღჭურვილობა და ტრანსპორტი. უმჯობესია, პრობაციის თანამშრომლები მუშაობდნენ ოფისებში, რომლებიც ტერიტორიულად ახლოსაა იმ ლარებ უბნებთან, სადაც რეგისტრირებულნი არიან დამნაშავეები. ეს შეამცირებს ზედმეტ მგზავრობას და პერსონალს წაახალისებს, უკეთ გაიცნონ ამ საზოგადოებების ძლიერი მხარეები და პრობლემები. ციხეებში და გარეუბნებში ვიზიტებისთვის, საჭიროა, რამდენიმე მანქანის ხელმისაწვდომობა. მონაცემთა ბაზებთან დაკავშირებული კომპიუტერები დაეხმარება პრობაციის თანამშრომლებს, მოიძიონ საჭირო ინფორმაცია და შესაძლებლობას მისცემს, შეინახონ მათი დამნაშავეებთან შეხვედრის შესახებ აუცილებელი ინფორმაცია.

1.15 პარტნიორი ორგანიზაციები

არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და სხვა სამთავრობო დეპარტამენტების მიერ გაწეულმა მომსახურებებმა შეიძლება მნიშვნელოვანი როლი შეასრულონ დამნაშავეთა რეაბილიტაციაში. აუცილებელია, პრობაციის სამსახურებმა დაამყარონ სამუშაო პარტნიორობა ყველა ორგანიზაციასთან, რომელიც მოღვაწეობს განათლების, ჯანდაცვის, დასაქმებისა და დაბინავების სფეროში. ზოგ შემთხვევაში, მსგავს ორგანიზაციებს საშუალება აქვთ, უზრუნველყონ ისეთი დონის ექსპერტიზა, რომელიც არ არის ხელმისაწვდომი

პრობაციის სამსახურის ფარგლებში. ხშირია, კონკრეტული მომსახურების მიწოდების მიზნით, პრობაციის სამსახურების მიერ არასამთავრობო ორგანიზაციებთან კონტრაქტის გაფორმების შემთხვევები. როგორც წესი, არასამთავრობო ორგანიზაციები მოქნილნი და ინოვაციურები არიან და შეუძლიათ რენტაბელური სერვისების მიწოდება.

სტრატეგიული სამუშაო გარემო

ხელისუფლებას უწევს, მიიღოს რთული გადაწყვეტილებები იმის შესახებ, თუ რომელი სერვისების მიწოდებას შეძლებენ არსებული შემზღუდული რესურსების პირობებში. დამნაშავეთა მკურნალობა, როგორც წესი, ნაკლებ მიმზიდველია იმ სერვისებთან შედარებით, რომლებიც ფართოდაა ხელმისაწვდომი. ასეთებია, მაგალითად, ჯანდაცვა და განათლება. ალტერნატიული სასჯელები არ არის მარტივად გასაგები. მას ხშირად მიიჩნევენ დანაშაულზე რბილად რეაგირების საშუალებად. მათ განსახორციელებლად საჭიროა ძლიერი, ინფორმირებული მხარდაჭერა, რათა დაიკავოს კუთვნილი ადგილი სასჯელაღსრულების სფეროში. ამ თავში განხილულია გზები, რომლის საშუალებითაც შესაძლებელია სასურველი მიზნის მიღწევა; ასევე მოყვანილია რჩევები შესაძლო გაუმჯობესებების შესახებ.

1.16 სამთავრობო პოლიტიკა

ხელისუფლების მიერ პოზიტიური პოლიტიკური განცხადებები ალტერნატიული სასჯელების შესახებ მნიშვნელოვანი გზავნილია გადასახადის გადამხდელთა და სხვა მთავარ დაინტერესებულ პირთათვის. ევროპის მთავრობები დიდ მნიშვნელობას ანიჭებენ მსგავს განცხადებებს. “განცხადებები მისიის შესახებ” ხაზს უსვამს ამ პოლიტიკური დოკუმენტების არსს იმგვარად, რომ ისინი მარტივად იქნას გაგებელი ხალხის მიერ. მსგავს განცხადებებს ხშირად შეხვდებით ევროპულ სამთავრობო ვებგვერდებზე და მართლმსაჯულების სააგენტოების ოფისებში. განცხადებები ერთგვარად მუდმივად ახსენებს მენეჯერებსა და პერსონალს მათ მიერ დასახულ მიზანს. მთავრობის მიზნების მკაფიოდ წარმოჩენის საშუალებით, ისინი ეხმარებიან მკვლევარებსა და გარე დამკვირვებლებს ფაქტობრივ შედეგებზე დაფუძნებული კონსტრუქციული შეფასებების გაკეთებაში.

საერთაშორისო მართლმსაჯულების ძირითადმა ორგანიზაციებმა გამოაქვეყნეს პოლიტიკის დოკუმენტები, რომლებშიც ისინი რეკომენდაციას უწევენ ალტერნატიულ სასჯელებს. ევროპის საბჭოს ის რეკომენდაციები, რომლებიც განსაკუთრებით აქტუალურია, არის “პრობაციის ევროპული წესები”, “ციხის ევროპული წესები” და სხვა პირობით ვადამდე გათავისუფლებისა და გადატვირთულობის შესახებ წესები. აქ საჭიროა მოვიყვანოთ გაერთიანებული ერების წესების ორი კომპლექტი. გაეროს „სტანდარტული მინიმალური წესები არასაპატიმრო სასჯელების შესახებ“ (ცნობილია, როგორც „ტოკიოს წესები“) გამოქვეყნდა 1990 წელს. არასრულწლოვანთა შესახებ საკითხებს ფარავს 1985 წლის „პეკინის წესები“ (გაეროს „სტანდარტული მინიმალური წესები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ადმინისტრირების შესახებ“).

მიუხედავად იმისა, რომ სხვადასხვა ქვეყანაში მიღებულია ამ რეკომენდაციების სხვადასხვაგვარი ინტერპრეტაციები, არსებობს ზოგადი შეთანხმება არასაპატიმრო სასჯელებისა და მათი გამოყენების მიზნის შესახებ. ეს საჭიროა, იმისთვის, რომ სასამართლოს ჰქონდეს შესაძლებლობა:

- დააწესოს კონტროლი იმ დამნაშავეთა ქცევაზე, რომელთა ციხეში განთავსებაც არ არის საჭირო;
- მოახდინოს დამნაშავეთა რეაბილიტაცია;
- დააწესოს სანქციები (სასჯელები) რომლებიც არ ითვალისწინებს პატიმრობას;
- აღადგინოს სამართლიანობა დაზარალებულთათვის.

1.17 მართლმსაჯულების სექტორის ხელმძღვანელობა

არსებობს ორი მიზეზი, რის გამოც ეფექტური მართლმსაჯულების სისტემა ძლიერ მმართველობას მოითხოვს. პირველ რიგში, ფართო საზოგადოებას აშფოთებს კრიმინალი და ურჩევნია, დამაშავეს მისთვის უფრო მძიმე, საპატიმრო სასჯელი, რომლის საპირისპიროდ, არასაპატიმრო სასჯელები შესაძლოა გაგებულ იქნას, როგორც დანაშაულზე სუსტი რეაგირება. მართლმსაჯულების სფეროს ლიდერებმა უნდა გამოიყენონ ყველა შესაძლებლობა და ახსნან, რომ ეს სასჯელები დამნაშავეებს სინამდვილეში აკისრებს პასუხისმგებლობას და აქვს უკეთესი გრძელვადიანი შედეგი, ვიდრე ციხეს.

მეორე მთავარი მიზეზი არის ის, რომ ხშირად სხვადასხვა სააგენტოები მარტივად ვერ თანამშრომლობენ ერთმანეთთან. გამომძიებლები და პროკურორები ხშირად იყენებენ მიდგომებს, რომლებიც ეწინააღმდეგება ციხისა და პრობაციის უფროსების შეხედულებებს. ძლიერი ხელმძღვანელობა აუცილებელია ამ გაურკვევლობების ასაცილებლად და იმის უზრუნველსაყოფად, რომ ყველა მხარს უჭერდეს ხელისუფლების მიზნებს.

1.18 დონორების მხარდაჭერა

ერთ-ერთი ძირითადი მოლოდინს პრობაციის სამსახურისგან წარმოადგენს მათ მიერ საშუალო რანგის დამნაშავეების უსაფრთხო ზედამხედველობა და მათი უფრო ეფექტური რეაბილიტაცია, ვიდრე მოკლევადიანი პატიმრობის ალტერნატივა. თუმცა, სააგენტოს ამისთვის შესაბამისი რესურსები დასჭირდება. ევროპული ქვეყნების ზოგადი გამოცდილებით, სასჯელაღსრულების სექტორის ბიუჯეტის 25% მიმართული უნდა იყოს ალტერნატიული სასჯელებისკენ, ხოლო 75% - ციხეებისკენ. პრობაციისთვის ნაკლები დაფინანსების გამოყოფა იწვევს არასათანადო შეფასებებს, შეუსაბამო სასჯელის დაგეგმვას და არადამატებელ სარეაბილიტაციო ღონისძიებებს. განმეორებითი დანაშაულის დონე შეიძლება დაუშვებლად მაღალი იყოს.

დონორების დაინტერესება შესაძლებელია იუსტიციის სამინისტროს მხრიდან ღია და ერთობლივი პოზიციით. ამ გზით დაფინანსების მიღება ღირებული საშუალებაა რეფორმების ტესტირებისთვის. მიუხედავად ამისა, პრობაციის სამსახურის ძირითადი მოვალეობების შესრულება უნდა ფინანსდებოდეს ძირითადი, ეროვნული ბიუჯეტიდან.

აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში პრობაციის სამსახურების მიმართ არსებობს დიდი ინტერესი მათ მიერ დამნაშავეებისთვის გარკვეული პრივილეგიების მინიჭების კუთხით. გადასახადი შეიძლება ჩაითვალოს შემოწირულობად ელექტრონული მონიტორინგის საფასურისთვის. ზოგჯერ მსგავსი გადასახადის მეშვეობით, შესაძლებელია პრობაციის ოფისში რეგულარული ანგარიშგების მოთხოვნის გაუქმებაც. პრობაციის სამსახურისადმი მიმართვა საზღვარგარეთ მგზავრობის უფლების მინიჭების შესახებ იმ პერიოდში, როდესაც პირი იმყოფება ზედამხედველობის ქვეშ, ზოგ შემთხვევაში მნიშვნელოვანი თანხის გადახდას ითვალისწინებს. ევროპული მოსაზრება კატეგორიულად არ ეთანხმება მსგავსი გადასახადების არსებობას, ვინაიდან ისინი ეწინააღმდეგება იმ მნიშვნელოვან პრინციპს, რომ მართლმსაჯულება არ უნდა იყოს დამოკიდებული გადახდისუნარიანობაზე.

1.19 გამჭვირვალობა

ციხეების, პრობაციის და სასჯელაღსრულების სისტემის სხვა დაწესებულებების აქტივობები ხშირად საზოგადოებისთვის არ არის ცნობილი. საჭიროა მკაცრად კონტროლდებოდეს

ყველა ის მეთოდი, რომლის საშუალებითაც საზოგადოებას შეუძლია დააკვირდეს ან გავლენა იქონიოს პენიტენციურ სამსახურებზე, რათა თავიდან იქნას აცილებული დანაშაულებრივი ჩარევა. ინტერვენცია. მიუხედავად ამისა, მნიშვნელოვანია, რომ ეს სამსახურები იყოს საჯარო და მათ მენეჯერებმა იცოდნენ, რას ფიქრობს ხალხი მათზე.

ევროპული მართლმსაჯულების სისტემისთვის დამახასიათებელია ყოველწლიური ნაბეჭდი ინფორმაცია პენიტენციური სისტემის თითოეული სერვისის მუშაობისა და დაფინანსების შესახებ. ინფორმაცია, გადასინჯვისა და ანალიზისთვის, ხელმისაწვდომია ადამიანის უფლებათა ორგანიზაციებისთვის, სპეციალური დაინტერესებული ჯგუფებისთვის და აკადემიური წრის წარმომადგენლებისთვის.

მართლმსაჯულების სისტემაში არსებული თითოეულ სააგენტოს გააჩნია საკუთარი შიდა მონიტორინგისა და ინსპექტირების სისტემა. თუმცა, ყველა მათგანი მაინც ექვემდებარება იუსტიციის სამინისტროს წინაშე ანგარიშვალდებული სახელმწიფო ორგანოების დამოუკიდებელ და მკაცრ ინსპექციას.

2. ამჟამინდელი სიტუაცია საქართველოში

საქართველოს შეუძლია თამამად იამაყოს ბოლო ათი წლის მანძილზე ალტერნატიული სასჯელებისა და აღდგენითი მართლმსაჯულების ელემენტების საკუთარ პენიტენციურ სისტემაში დანერგვით მიღწეული პროგრესით. ბოლოდროინდელი რეფორმები მოიცავს განრიდებისა და მედიაციის დანერგვას, ინდივიდუალური სასჯელის დაგეგმვას, თავისუფლების შემზღუდვის დაწესებულებას და პირობით ვადამდე გათავისუფლების სისტემის გაუმჯობესებას. 2013 წელს პრობაციის დაფინანსების 50%-ით ზრდა მიუთითებს ამჟამინდელი მთავრობის მონდომებას, შეინარჩუნოს გაუმჯობესების კურსი ალტერნატიული სასჯელების მიზნების თვალსაზრისით. იუსტიციის სამინისტრო მოხარულია, დისკუსიების დროს, სამოქალაქო საზოგადოებასთან ერთად ჩაერთოს რეფორმების გატარების შესახებ დისკუსიებში. მოძრავი 5-წლიანი რეფორმის გეგმამრავალ თემას მოიცავს. მსგავსი ღია და მომავალზე ორიენტირებული პოზიცია, სავარაუდოდ, ხელს შეუწყობს მეტი ინვესტიციის მოზიდვას, საერთაშორისო დონორებისგან რჩევებისა და დახმარების თვალსაზრისით.

2.1 წინასწარი პატიმრობის ალტერნატიული მეთოდები საქართველოში

2.1.1 წინასწარი პატიმრობის ალტერნატიული მეთოდები საქართველოში

ამ დრომდე, გირაო რჩება წინასწარი პატიმრობის ერთადერთ ალტერნატივად. სამწუხაროდ, უზენაესმა სასამართლომ არ მოგვანოდა დანვრილებითი ინფორმაცია სხვა წინასასამართლო ზომების შესახებ, რომლებიც გამოიყენება საქართველოში. ეუთოს მიერ სასამართლოზე განხორციელებულმა მონიტორინგმა აჩვენა, რომ ასევე ხდება არასრულწლოვანთა მიმართ ზედამხედველობისა და პერსონალური გარანტიის გამოყენება.

2.1.2 წინასწარი პატიმრობის ალტერნატიული სასჯელების გამოყენების სტატისტიკა საქართველოში

2013 წლამდე, საქართველოში წინასწარი პატიმრობა ძალიან ხშირად გამოიყენებოდა. 2009 წელს, „ციხის საერთაშორისო რეფორმის“ მიერ გაკეთებულ შეფასებაზე დაყრდნობით, 2007 წელს წინასწარ დაკავებაში მყოფი ციხის მოსახლეობის რაოდენობა 9,000 მდე აღამიანს შეადგენდა. (ეს 2,000 აღამიანით მეტი იყო, ვიდრე 2003 წელს, სააკაშვილის ხელისუფლებაში მოსვლისას, ციხის მოსახლეობის **ჯამური** რაოდენობა.) ამჟამინდელი ხელისუფლების პოლიტიკით, ეს რიცხვები მნიშვნელოვნად შემცირდა.

საქართველოს უზენაეს სასამართლოში ხელმისაწვდომ მონაცემებზე დაყრდნობით², 2014 წელს გამოყენებულ იქნა 13,644 წინასასამართლო ზომა. მათი 32% წინასწარ პატიმრობაზე მოდის, თუმცა სხვა შემთხვევებშიც, ბევრი ისევ პატიმრობაში დარჩა იმის გამო, რომ მათ არ ჰქონდათ გათავისუფლებისთვის საჭირო გირაოს გადახდის საშუალება³.

² <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/2014w-statistic-7.pdf>

³ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 200.2-ე მუხლის მიხედვით, სასამართლოს უფლება აქვს, გირაოს უზრუნველსაყოფად, გამოიყენოს პატიმრობა, რომლის გამოყენების გადაწყვეტილებაც მიღებულია იმავე სასამართლოს მიერ, როგორც წინასასამართლო ზომა და დაცვის მხარე პატიმრობაში რჩება მის მიერ გირაოს რაოდენობის მინიმუმ 50%-ის გადახდამდე.

	საქართველო	ევროპული ექვივალენტი
2014 წელს პათიმრობაში მყოფ ბრალდებულთა %	32	12*
2014 წლის მარტში სასამართლოს მომლოდინე ციხის მოსახლეობის %	18	18

* ეს არის იუსტიციის სამინისტროს მაჩვენებელი ინგლისისა და უელსისთვის. სხვა ქვეყნების მაჩვენებლები არ არის მარტივად ხელმისაწვდომი.

2.1.3 კანონმდებლობა წინასწარი პათიმრობის შესახებ საქართველოში

2010 წლის ოქტომბერში საქართველოში ამოქმედებული სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი (სსსკ) მოუწოდებს ადამიანის უფლებათა დაცვის და სამართლიანი, სწრაფი და ეფექტური მართლმსაჯულებისკენ. იგი დანაშაულის გამოძიებისთვის აწესებს 60 დღიან ლიმიტს, ხაზს უსვამს შემაკავებელი არასაპატიმრო მეთოდების გამოყენებას და აძლიერებს დისკრეციის პრინციპს.

დებულებები წინასწარი პათიმრობის შესახებ იგივეა, რაც ევროპის საბჭოს სხვა ქვეყნებში. სსსკ-ს 198-ე მუხლში აღწერილია პრევენციული ზომების გამოყენების მიზანი და საფუძვლები. 199-ე მუხლში ჩამოთვლილია ხელმისაწვდომი პრევენციული ზომები, როგორიცაა, მაგალითად: გირაო; არასრულწლოვან ბრალდებულზე მეთვალყურეობის დანერგვა; პირადი გარანტია; შეთანხმება საცხოვრებლისა და ქცევის შესახებ. მეორე პარაგრაფში გრძელდება შემაკავებლების ჩამოთვლა, მათ შორის „მეთვალყურეობა სასამართლოს მიერ დადგენილი ორგანოს მიერ“. კოდექსის 205-ე მუხლი კრძალავს პათიმრობას იმ გარემოებების დადგომამდე, რომელიც ფართოდაა აღიარებული საერთაშორისო დონეზე, მაგალითად, ბრალდებულის მიმალვის ან მართლმსაჯულების განხორციელებისთვის ხელის შეშლის პრევენცია; მტკიცებულებების მოპოვებისთვის ხელის შეშლა; ბრალდებულის მიერ ახალი დანაშაულის ჩადენის პრევენცია.

ამ კანონის მიღების შემდეგ, გამოიცა ოფიციალური სახელმძღვანელო მითითებები პროკურორებისთვის, რომელიც ახალისებდა მათ, გამოეყენებინათ რიგი არასაპატიმრო ღონისძიებებისა არასრულწლოვანი ბრალდებულების მიმართ. სახელმძღვანელოს რეკომენდაციით, წინასწარი პათიმრობა უნდა გამოიყენებოდეს მხოლოდ ძალიან მძიმე შემთხვევებში და გამონაკლისი სიტუაციების დროს. შემდგომში მნიშვნელოვნად შეამცირა წინასწარ პათიმრობაში მყოფი ბრალდებულების რაოდენობა.

2.1.4 ოფიციალური განცხადებები და გამოქვეყნებული ანგარიშები წინასწარი პათიმრობის შესახებ

2012 წლის ნოემბერში, მთავრობის ცვლილების შემდეგ, რეგულარულად ხდებოდა პროკურორებისთვის შეხსენება, მინიმალურამდე დაეყვანათ წინასწარი პათიმრობის მოთხოვნა. თუ ამჟამინდელ სტატისტიკას შევადარებთ 2007 წლის მონაცემებთან, ნათლად ჩანს, რომ სასამართლო ითვალისწინებს მითითებებს.

ამ მონაცემებს ამყარებს საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის (საია) მიერ ჩატარებული მონაცემები, რომლის მიხედვით, 2013 წელს⁴, სასამართლომ დააკმაყოფილა პროკურორების მიერ, დაცვის მხარის წინასწარ პატიმრობის შესახებ, წაყენებული მოთხოვნების მხოლოდ 72%. წინა წლების მანძილზე, საია-ს მიერ არ გამოვლენილა არცერთი შემთხვევა, როდესაც პროკურორის მიერ პატიმრობის მოთხოვნა არ დაკმაყოფილებულა.

2.2 განრიდება სისხლის სამართლის პროცესში

2.2.1 განრიდების მეთოდები საქართველოში⁵

საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო და პროკურატურა აქტიურად თანამშრომლობდა 2010 წლის დეკემბერში განრიდების სისტემის ერთობლივად დანერგვის მიზნით. მას შემდეგ განრიდება არასრულწლოვანი დამნაშავეების მართვის მნიშვნელოვან და მიღებულ გზად იქცა. იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებაში მყოფი დანაშაულის პრევენციის ცენტრის აქტიური გუნდი მხარს უჭერს განრიდების სქემებს ფინანსური დახმარების, მათი საქმიანობის მონიტორინგის, შედეგების კვლევის, პროკურორებისა და მედიატორებისთვის ტრენინგების ჩატარებისა და საზოგადოებისთვის ინფორმაციის მიწოდების საშუალებით. განრიდებისა და მედიაციის პროგრამაში ასევე აქტიურადაა ჩართული პრობაციის ეროვნული სააგენტო, მისი სოციალური მუშაკების საშუალებით, რომლებიც ახორციელებენ არასრულწლოვანების შეფასებას და მეთვალყურეობას უწევენ განრიდების შესახებ კონტრაქტის შესრულებას.

2011 წლის ოქტომბერში, განრიდების სახეცვლილი ვერსია დაინერგა იმ ზრდასრულებისთვის, რომელთაც ჩადენილი აქვთ ნაკლებად მძიმე დანაშაული. იმისათვის, რომ განრიდებას დაექვემდებაროს, დამნაშავე უნდა აკმაყოფილებდეს ჩამოთვლილთაგან ერთ-ერთ რომელიმე პირობას:

- სახელმწიფოს გადასცემს უკანონოდ მითვისებულ ქონებას, ან აანაზღაურებს ამ ქონების საფასურს;
- ჩააბარებს დანაშაულის იარაღს და უკანონო ნივთებს;
- მთლიანად ან ნაწილობრივ ანაზღაურებს მისი ქცევის გამოწვეულ ზარალს;
- სახელმწიფო ბიუჯეტში იხდის გარკვეულ თანხას, არანაკლებ 500 ლარისა;
- ასრულებს საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომას 40-დან 400 საათამდე;
- ოჯახური ძალადობის შემთხვევაში, ესწრება სავალდებულო კურსს ოჯახური ძალადობის შესახებ.

2.2.2 სტატისტიკა განრიდების გამოყენების შესახებ საქართველოში

იუსტიციის სამინისტროს მიერ მოწოდებული ბოლოდროინდელი სტატისტიკა გვიჩვენებს, რომ უფლებამოსილი არასრულწლოვანების 50% და სრულწლოვანების 12% განრიდებულია სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებისგან.

ევროპის სხვა ქვეყნებთან შედარება ამ შემთხვევაში არ არის მიზანშეწონილი, ვინაიდან ყველა მათგანი იყენებს დისკრეციას პროცესის სხვადასხვა ეტაპზე. მაგალითად, ევროპის ქვეყნებში მიღებულია, რომ იმ წვრილმანი დანაშაულების 20%, რომელიც პოლიციის ყურადღებას იქცევს, არ გადაეცემა პროკურატურას.⁶

⁴ საიას ანგარიში სისხლის სამართლის სასამართლოების მონიტორინგის შესახებ, 2013 http://gyla.ge/uploads/publications/2013/MONITORINGCRIMINALTRIALSINTBILISIANDKUTAIASICITYCOURT_SJanuary-June2013.pdf

⁵ განრიდებისა და მედიაციის პროგრამის დეტალური აღწერისთვის ეწვიეთ http://pog.gov.ge/eng/projects/current?info_id=86

⁶ იხილეთ “დაუძლურება სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემაში“, Home Office-ის

2.2.3 კანონმდებლობა განრიდების შესახებ

ჩანაწერი განრიდების პროცესის შესახებ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში 2010 წელს გაჩნდა. მუხლი 105 ეხება სისხლის სამართლებრივი დევნისა და წინასწარი გამოძიების შეწყვეტას: “იმ შემთხვევაში, თუ არსებობს გონივრული ვარაუდი, რომ პირს ჩადენილი აქვს ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დანაშაული, ან თუ დანაშაულის ჩადენის მომენტისთვის მას არ ჰქონდა მიღწეული 18 წლისთვის, პროკურორს უფლება აქვს, არ დაიწყოს ან შეაჩეროს დაწყებული სისხლის სამართლებრივი დევნა საზოგადოების ინტერესის არარსებობის მიზეზით და დასაბუთებული განკარგულების გამოცემით”.

იმავე კანონში აღნიშნულია, რომ „ამ მუხლის მე-4 ნაწილით გათვალისწინებული გადაწყვეტილების მიღების შემთხვევაში, პროკურორი უფლებამოსილია მიაღწიოს შეთანხმებას არასრულწლოვან დამნაშავესთან განრიდების ან მედიაციის გამოყენების გზით, რომლის პირობები განისაზღვრება იუსტიციის მინისტრის განკარგულებით“. განრიდებისა და მედიაციის შესახებ დეტალური წესები დამტკიცებულია იუსტიციის მინისტრის მიერ 2010 წლის ნოემბერს გამოცემული ბრძანებით #216.

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 168-ე მუხლი არეგულირებს ბრძანებულ პირთა განრიდებას.

2.2.4 ოფიციალური განცხადებები და გამოქვეყნებული ანგარიშები განრიდების შესახებ

2010 წელს „ციხის საერთაშორისო რეფორმამ“ დაასრულა პროექტი „არასრულწლოვანთა განრიდების პროგრამის ხელშეწყობა საქართველოში“. პროექტს აფინანსებდა ა.შ.შ-ს სახელმწიფო დეპარტამენტი და მასში, კონცეპტუალური დოკუმენტის შექმნისა და პრაქტიკული პოლიტიკის განხილვის მიზნით, ჩართულები იყვნენ ამერიკელი ექსპერტები.

2.3 ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშები

2.3.1 საქართველოში გამოყენებული მეთოდები

მრჩეველებმა, რომლებსაც ეთხოვათ, გაეკეთებინათ კომენტარი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის შესახებ, ყურადღება გაამახვილეს იმ გარემოებაზე, რომ იგი არ აძლევს უფლებას სასამართლოს, გაითვალისწინოს პრობაციის ოფიცრების მიერ გაკეთებული პროფესიონალური შეფასება შესაბამისი სასჯელის შერჩევამდე. მსგავსი ანგარიშები თითქმის ყველა ევროპული ქვეყნის პრობაციის აუცილებელი ელემენტია, განსაკუთრებით ისეთ შემთხვევებში, როდესაც მოსამართლე რთული გადაწყვეტილების წინაშე დგას. საქართველოს პრობაციის სამსახურის მოღვაწეობის საწყის ეტაპზე, მის პერსონალს არ გააჩნდა მსგავსი ანგარიშების მომზადებისთვის საკმარისი გამოცდილება და დამატებლობა. თუმცა, დღეისათვის პრობაციის სამსახური ბევრად მყარია და დროა, კანონმდებლობაში გაჩნდეს ჩანაწერი ამ აქტივობის შესახებ.

2.3.2 სტატისტიკა ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის შესახებ საქართველოში

მომზადებულია მცირე რაოდენობის ანგარიში იმ სასამართლოებისთვის, რომლებიც მუშაობენ ისეთი დამნაშავეების საქმეებზე, რომლებიც წარსულში იმყოფებოდნენ პრობაციის სააგენტოს მეთვალყურეობის ქვეშ.

2.3.3 კანონმდებლობა ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის შესახებ

2015 წელს მიღებული საქართველოს კოდექსი არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების შესახებ⁷ ინდივიდუალურის შეფასების ანგარიშს გვაცნობს, როგორც ერთ-ერთს

კვლევა 191.

⁷ საქართველოს კოდექსი არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების შესახებ, 12 ივნისი, 2015

ახალი ანგარიშებიდან და გათვალისწინებულია 27-ე მუხლის მე-4 ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტით. ანგარიში მზადდება სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს დაქვემდებარებაში მყოფი პრობაციის ეროვნული ბიუროს მიერ. ამავე კოდექსის 102.4-ე მუხლზე დაყრდნობით, სერვისი ამოქმედდება 2016 წლის 1 მარტიდან. განხორციელებისა და შესაბამისი ფორმების შესახებ დეტალური პროცედურები დადგინდება მინისტრის განკარგულების საფუძველზე..

2.3.4 ოფიციალური განცხადებები და გამოქვეყნებული ანგარიშები ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშების შესახებ

ახალი კანონმდებლობის გარდა, რაიმე სახის ოფიციალური განცხადება ამ ანგარიშების შესახებ არ გაკეთებულა.

2.4 პრობაციის ძირითადი ორდერი

2.4.1 პრობაციის (პირობითი სასჯელი) მეთოდები საქართველოში

პრობაცია საქართველოში გამოყენებული მთავარი საზოგადოებრივი სასჯელია და აერთიანებს მრავალ, საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამის ფუნქციას. ახლა, როცა დატვირთულობა შემცირდა მართვად მაქსიმუმ 80 საქმემდე ერთ ოფიცერზე, უკვე შესაძლებელია ყველა ახალი საქმის მეთვალყურეობის დაწყება რისკებისა და საჭიროებების შეფასებით. სწორედ ესაა „ინდივიდუალური სასჯელის გეგმის“ საწყისი, რომელშიც ყურადღება გამახვილებულია რეაბილიტაციასთან დაკავშირებულ მთავარ საკითხებზე, რომელთა შესახებ დამნაშავე რეგულარულად მიმართავს პრობაციის ოფისს კონსულტაციისთვის. სარეაბილიტაციო პროგრამების (როგორც ინდივიდუალური, ასევე ჯგუფური სამუშაო) ხარისხის გაუმჯობესების შედეგად, 2014 წლიდან დაემატა 33 სოციალური მუშაკისა და 11 ფსიქოლოგის პოზიცია.

დამნაშავეთა პირველადი შეფასება ეფუძნება მეთოდს, რომელიც დაინერგა 2014 წელს. ამ მეთოდის მიხედვით, განმეორებითი დანაშაულის ჩადენის ან სერიოზული საშიშროების რისკის არსებობის მიხედვით, დამნაშავეები იყოფიან დაბალი, საშუალო ან მაღალი რისკის მქონე ჯგუფებად. დაბალი რისკის ჯგუფის მეთვალყურეობას ახორციელებს პრობაციის ოფიცერი. საშუალო რისკის ჯგუფს ზედამხედველობას უწევს ასევე პრობაციის ოფიცერი, სოციალური მუშაკის დახმარებით. მაღალი რისკის გამოვლენის შემთხვევაში, მეთვალყურეობის გეგმის მიმდინარეობის გადახედვა ხდება ფსიქოლოგის მიერ. ყველა სახის რისკის დონეზე, შემთხვევის მენეჯერი პრობაციის ოფიცერია.

სარეაბილიტაციო პროგრამების განყოფილებამ შეიმუშავა სარეაბილიტაციო ინტერვენციის ექვსი ტიპი, რომლებიც იყოფა სავალდებულო და ნებაყოფლობითი პროგრამებად და მოიცავს: ფსიქო-სოციალურ რეაბილიტაციას (სავალდებულო), დამოკიდებულების მართვა (სავალდებულო); პრო-სოციალური ქცევის განვითარება (სავალდებულო); საგანმანათლებლო პროგრამები (ნებაყოფლობითი); დასაქმების პროგრამები (ნებაყოფლობითი) და ჯანმრთელობისა და სარეკრეაციო პროგრამები (ნებაყოფლობითი). სტრუქტურა დამტკიცებულია 2014 წელს გამოცემული მინისტრის ბრძანებით. თითოეული დამნაშავესთვის სავალდებულო პროგრამის შერჩევა ხდება ინდივიდუალური შეფასების საფუძველზე და ხდება მისი პრობაციის მეთვალყურეობის რეჟიმის განუყოფელი ნაწილი.

2.4.2 სტატისტიკა პრობაციის ძირითადი ორდერის გამოყენების შესახებ საქართველოში

სასჯელაღსრულების და პრობაციის სამინისტროს მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, 2013 წელს „პირობითი სასჯელის“ გამოყენების მაჩვენებელმა მთლიანი მსჯავრდებულების 14% შეადგინა. თუმცა, ფაქტი, რომ საქართველოში უფრო მეტად სავარაუდოა, რომ დამნაშავეებს დაეკისროს საპატიმრო სასჯელი, ვიდრე ევროპის

ქვეყნებში, რაც იმის მიმანიშნებელია, რომ საქართველოში პრობაციას არ აქვს მოკლე საპატიმრო სასჯელების შემცირებაზე გავლენა.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ მოწოდებული სტატისტიკა 2014 წელს გამოტანილი გამამტყუნებელი განაჩენების შესახებ⁸:

	საქართველო	ევროპული ექვივალენტი
% გამამტყუნებელი განაჩენი დაუყოვნებლივ პატიმრობით	35.5 %	10%
% საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა	3.1%	8%
% პრობაცია (ან "პირობითი მსჯავრი")	45%	13%
% ფინანსური ჯარიმა	16.2%	60%

2.4.3 კანონმდებლობა პრობაციის ძირითადი ორდერის შესახებ საქართველოში

კანონის პრობაციის შესახებ და საქართველოში არსებული ალტერნატიული სასჯელების შესახებ სხვა კანონების გადახედვა რამდენჯერმე მოხდა, სანამ 2003 წელს („ვარდების რევოლუციამდე“ რამდენიმე თვით ადრე) პარლამენტმა არ დაამტკიცა „კანონი საქართველოში არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“. 2007 წელს მოხდა პრობაციის შესახებ კანონის გადახედვა და მომსახურებამ მიიღო სააგენტოს სახე, რომელიც ექვემდებარება სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს. სამინისტრო აღგენს სააგენტოს ბიუჯეტს, ნიშნავს მმართველ რგოლს და ამტკიცებს მის პოლიტიკას. საერთაშორისო სტანდარტებთან მიახლოების მიზნით, 2011 წელს საქართველო მიღებულ იქნა პრობაციის ევროპული კონფედერაციის წევრად.

საქართველოს ამჟამინდელი სისხლის სამართლის კოდექსი, რომელიც ძალაშია 1999 წლიდან, არ შეიცავს თავს პრობაციის სახით სასჯელის შესახებ. სასჯელების სრული სია შემდეგია:

- ჯარიმა;
- თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა;
- საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა;
- გამასწორებელი სამუშაო;
- მსახურობის შემლუღვა სამხედრო პერსონალისთვის;
- თავისუფლების შემლუღვა;
- დადგენილი ვადით პატიმრობა;
- უვადო თავისუფლების აღკვეთა;
- საკუთრების ჩამორთმევა.

საქართველოში, საზოგადოებაში მყოფი დამნაშავეების მეთვალყურეობა ხდება „პირობითი მსჯავრის“ კონცეფციის ფარგლებში, როგორც ეს გათვალისწინებულია სისხლის სამართლის კოდექსის XII თავში. ამ სანქციის დაწესებისთვის, საჭიროა სასამართლომ, პირველ რიგში, აღიაროს პირი დამნაშავედ და გადანაწილოს რა სახოს

⁸ სტატისტიკა 2014 წელს გამოტანილი გამამტყუნებელი განაჩენების შესახებ, ხელმისაწვდომია ქართულ ენაზე <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/2014w-statistic-4.pdf>

საჯელი უნდა შეეფარდოს მას. მხოლოდ ამის შემდეგ, სასამართლოს შეუძლია სასჯელის აღსრულება განხორციელოს, როგორც პირობითი. ეს ნიშნავს, იმას, რომ დამნაშავე ვალდებულია, პრობაციის ეროვნული სააგენტოს მეთვალყურეობის ქვეშ, შეასრულოს გარკვეული მოთხოვნები. სასამართლოს მიერ არასაპატიმრო სასჯელის განხილვის შემთხვევაში, პრობაციის პერიოდი შესაძლებელია გაგრძელდეს სამ წლამდე. იმ შემთხვევაში, თუ პირობითი მსჯავრი პატიმრობის ალტერნატივაა, პრობაციის მაქსიმალური პერიოდი ექვსი წელია (სისხლის სამართლის კოდექსის 64-ე მუხლი⁹).

როგორც წესი, პირობითი სასჯელი გამოიყენება დამნაშავესთან საპროცესო შეთანხმების გაფორმების დროს. სისხლის სამართლის 63-ე მუხლი ადგენს გარემოებების, რომლის დროსაც დაუშვებელია პირობითი სასჯელის გამოყენება. ეს მოიცავს შემთხვევას, როდესაც დამნაშავე ჩადის განზრახ მძიმე დანაშაულს, ან თუ მას წარსულში ჩადენილი აქვს ორი ან მეტი განზრახ დანაშაული. არასრულწლოვანის შემთხვევაში, პირობითი სასჯელი შესაძლებელია დაწესდეს პირველი დანაშაულის დროს, თუ დანაშაული არ მიეკუთვნება განსაკუთრებით მძიმე კატეგორიას. მსგავსი მიდგომა გვხვდება ევროპის ზოგიერთ ქვეყანაშიც და არც პრობაციის ევროპული წესების მიერ იზღუდება.

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ახალი კოდექსი ითვალისწინებს ახალ სასჯელს შინაპატიმრობის სახით (მუხლი 66 (ბ)). იგი ძალაში შევიდა 2015 წლის 1 სექტემბერს და მის განხორციელებაზე პასუხისმგებელია პრობაციის ეროვნული სააგენტო (კანონი არასაპატიმრო სასჯელების განხორციელებისა და პრობაციის შესახებ, მუხლი 44⁹). ამ კანონის აღსრულება მოიცავს არასრულწლოვანი დამნაშავეს ელექტრონულ მონიტორინგსაც; ელექტრონული მონიტორინგის პროცედურებს არეგულირებს სასჯელაღსრულების და პრობაციის მინისტრის ბრძანება.

2.4.4 ოფიციალური განცხადებები და გამოქვეყნებული ანგარიშები პრობაციის შესახებ საქართველოში

2013 წელს არჩეული ამჟამინდელი ხელისუფლების დაპირებები მოიცავდა სასჯელაღსრულების სისტემაში ძირეული რეფორმების გატარებას, რომელიც მოემსახურებოდა ადამიანის უფლებების დაცვის სფეროში არსებული პრობლემების აღმოფხვრას. დაგეგმილი ინიციატივები დეტალურად გაიწერა „სისხლის სამართლის რეფორმის სტრატეგიაში“, რომელიც მომდევნო წელს გამოქვეყნდა. იგი მოიცავს მართლმსაჯულების ყველა სააგენტოს, მათ შორის პრობაციის ეროვნული სააგენტოს გეგმას. ხელისუფლება ამ დაპირებებს საზოგადოებრივი სასჯელების სფეროში მნიშვნელოვანი დამატებითი ინვესტიციებით ამყარებს.

⁹ „**მუხლი 64 (გამოსაცდელი ვადა)** ამ კოდექსის 50-ე მუხლის მე-5 ნაწილითა და 63-ე მუხლით გათვალისწინებული საფუძვლების არსებობისას სასამართლო ადგენს გამოსაცდელ ვადას, რომლის განმავლობაშიც მსჯავრდებულმა არ უნდა ჩადინოს ახალი დანაშაული და უნდა შეასრულოს მისთვის დაკისრებული მოვალეობა. თავისუფლების აღკვეთაზე უფრო მსუბუქი სახის სასჯელის დანიშვნისას გამოსაცდელი ვადა უნდა იყოს არანაკლებ ერთი და არაუმეტეს სამი წლისა, თავისუფლების აღკვეთის დანიშვნისას – არანაკლებ ერთი და არაუმეტეს ექვსი წლისა, ხოლო დანაშაულთა ერთობლიობის ან განაჩენთა ერთობლიობის დროს სასჯელთა შეკრების შედეგად საბოლოო სასჯელის დანიშვნისას – არანაკლებ ორი და არაუმეტეს ექვსი წლისა...“. თუმცა დღესდღეობით არ არსებობს არასაპატიმრო სასჯელებისთვის პირობითი სასჯელის გამოყენების პრაქტიკა. როგორც კოდექსი ადგენს, რომ პირობითი სასჯელი გამოიყენება საპროცესო შეთანხმების შემთხვევაში, ხოლო მეორეს მხრივ, არსებობს მინიმალური შეზღუდვები იმ დანაშაულებთან მიმართებაში, რომლის დროსაც შესაძლებელია საპროცესო შეთანხმების გაფორმება, მოქმედი კანონმდებლობა არ ზღუდავს საპროცესო შეთანხმების შედეგად პირობითი სასჯელის გამოყენებას კვლელობის შემთხვევაში.

2.5 საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა საქართველოში

2.5.1 საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის მეთოდები საქართველოში

საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა გათვალისწინებულია ამჟამინდელ სისხლის სამართლის კოდექსში, რომელიც ძალაშია 1999 წლიდან. საქართველოში სასჯელის განხორციელება ნელ-ნელა გაუმჯობესდა 2010 წლიდან, როდესაც იუსტიციის სამინისტრო, პრობაციის ეროვნული სააგენტო და მუნიციპალური სამსახურები შეთანხმდნენ ახალ კონცეპტუალურ დოკუმენტზე. პრობაციის ოფიცრები აფასებენ დამნაშავეს კომპეტენციებს და ადგენენ, რა სახის სამუშაოა მათთვის შესაფერისი. დამნაშავეთა მეთვალყურეობას უმეტესწილად ახორციელებს დამქირავებელი კომპანია. პრობაციის ოფიცერი ახორციელებს დამნაშავეს მიერ შესრულებული სამუშაოს პერიოდულ შემოწმებას და არადამაკმაყოფილებელი შედეგის შემთხვევაში, იღებს შესაბამის ზომებს. ეს მიდგომა გამოიყენება შედარებით დამჯერი დამნაშავეების შემთხვევაში. თუმცა, ევროპული პრობაციის სამსახურების გამოცდილებით, იმ დამნაშავეთა შემთხვევაში წარმატებისთვის, რომელთა ნდობა არ შეიძლება, აუცილებელია საკუთარი გადამზადებული მეთვალყურეების ყოლა.

საქართველოს პრობაციის სააგენტოს ჯერ-ჯერობით არ აქვს საკუთარი სახელოსნოები საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის განსახორციელებლად. მიუხედავად ამისა, სააგენტოს აქვს სურვილი, გაზარდოს ისეთ სამუშაოზე გადანაწილების პროპორციულობა, რომელიც იძლევა კონსტრუქციულ სარეაბილიტაციო შედეგს. ერთ-ერთი მსგავსი სამსახურის მაგალითია თბილისში, სადაც დამნაშავე სადილით უმასპინძლებდა მოხუცებსა და შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებს დღის ცენტრში. ეს დამნაშავეები განეული სამუშაოსთვის იღებენ მნიშვნელოვან პატივისცემას, რაც დადებითად აისახება მათ თვითშეფასებაზე და მათში აღვივებს კმაყოფილების გრძნობას, რომ მათ შესწევთ უნარი, დაეხმარონ სხვას.

2.5.2 სტატისტიკა საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის შესახებ

საქართველოს უმენაესი სასამართლოს მიერ მოწოდებული სტატისტიკური ინფორმაციის მიხედვით, საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა, როგორც სასჯელის გამოყენება, 2014 წლის მანძილზე მოხდა 484-ჯერ (515 ინდივიდუალური პირი). ეს შეადგენს მთლიანი სასამართლო გადაწყვეტილებების 3.2%-ს.

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს სტატისტიკა აჩვენებს, რომ 2014 წელს, პრობაციის ბიუროებმა ჯამში განახორციელეს საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის 1228 შემთხვევა,¹⁰ რაც თითოეული ბიუროსთვის დაახლოებით 200-250 შემთხვევაა, როგორც დამატებითი, ასევე ძირითადი სასჯელის სახით. სამწუხაროდ, სტატისტიკაში არ არის ასახული ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმე.

	2014 საქართველო	2014 ევროპა შედარება
საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა (როგორც სავალდებულო სამუშაო) %	3.2%	8%

¹⁰ პრობაციის ეროვნული სააგენტოს 2014 წლის წლიური ანგარიში, ხელმისაწვდომია მხოლოდ ქართულ ენაზე http://probation.gov.ge/cms/site_images/pdf/2014_angarishi.pdf

როგორც მოცემული მაჩვენებლებიდან ჩანს, ევროსასამართლო საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომას ორმაგად და უფრო ხშირად იყენებს, ვიდრე სასამართლოები საქართველოში. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ იმ დამნაშავეთა პროპორციული რაოდენობა, რომლებსაც ენიშნებათ საპატიმრო სასჯელი, უფრო მაღალია საქართველოში, ვიდრე ევროპაში. ეს კი ის ფაქტია, რომელიც შეიძლება მიანიშნებდეს იმაზე, რომ საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა არ გამოიყენება ციხის ალტერნატივად.

2.5.3 კანონმდებლობა საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის შესახებ საქართველოში

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით, საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა ნიშნავს მსჯავრდებულის უსასყიდლო შრომას, რომლის სახეს განსაზღვრავს პრობაციის ბიურო (მუხლი 44). მისი გამოყენება შესაძლებელია როგორც ძირითადი, ასევე დამატებითი სასჯელის სახით. საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა ინიშნება ორმოციდან რვაას საათამდე ვადით. თუ მხარეთა შორის დადებულია საპროცესო შეთანხმება, იგი შეიძლება დაინიშნოს უფრო მეტი ვადითაც. ყოველდღიურად ასეთი შრომის ხანგრძლივობა არ უნდა აღემატებოდეს რვა საათს. თუ მსჯავრდებული არ დაემორჩილება საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის მოთხოვნებს, სასამართლო უფლებამოსილია შეცვალოს იგი სხვა სახის სასჯელით.

საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის, როგორც საზოგადოებრივი სასჯელის ან ვადაზე ადრე გათავისუფლების საფუძველის განხორციელების წესები განერილია არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ კანონის VIII თავში. ამ კანონზე დაყრდნობით, პრობაციის ბიურო, საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის განსახორციელებლად, შეთანხმებას აფორმებს დამსაქმებელთან. კონტრაქტით ასევე განსაზღვრულია დამქირავებლისა და მსჯავრდებულის უფლებები და მოვალეობები. დამქირავებელი ვალდებულია განახორციელოს მეთვალყურეობა მსჯავრდებულზე სამუშაოს შესრულების ადგილზე, რომელსაც პრობაციის ოფიცერი სტუმრობს პერიოდულად. სამუშაო დღეები და საათები განისაზღვრება ურთიერთშეთანხმებით. აუცილებლობის შემთხვევაში, პრობაციის ეროვნული სააგენტო მსჯავრდებულს უზრუნველყოფს საკვებით (ან საკვების საყიდლად საჭირო თანხით). სააგენტო ასევე უზრუნველყოფს შესაბამისი დამღვევის არსებობას.

2.5.4 ოფიციალური განცხადებები და გამოქვეყნებული ანგარიშები საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის შესახებ საქართველოში

ხელისუფლების მიზნები საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომასთან მიმართებაში ასახულია 2014 წელს გამოქვეყნებულ „სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების რეფორმის სტრატეგიაში“.

2.6 სოციალური სასწავლო კურსები

2.6.1 სოციალური სასწავლო კურსები მსჯავრდებულთათვის საქართველოში

სხვადასხვა სარეაბილიტაციო და სოციალური უნარების შემსწავლელ კურსების შემუშავების მიზნით, პრობაციის სააგენტო თანამშრომლობდა უამრავ დონორთან და სერვისების მიმწოდებელ არასამთავრობო ორგანიზაციებთან. იმისათვის, რომ მომხდარიყო მათი სააგენტოს ძირითად საქმიანობაში დანერგვა, 2014 წლის იანვარში შეიქმნა სარეაბილიტაციო პროგრამების განყოფილება. მისი კონკრეტული ვალდებულებაა, უზრუნველყოს ამ სერვისების ხელმისაწვდომობა ყველა რეგიონში. სოციალური მუშაკებისა და ფსიქოლოგების დასახმარებლად შეირჩა დამატებითი პერსონალი. სარეაბილიტაციო პროგრამების განყოფილებამ შეიმუშავა სავალდებულო და ნებაყოფლობითი პროგრამები მსჯავრდებულთათვის.

სავალდებულო პროგრამების მაგალითებია: ტრენინგი ოჯახური ძალადობის შესახებ, თერაპიული სამუშაო ძალადობრივ დამნაშავეებთან და მსხვერპლებთან, კრიზისების მართვა, გონებრივი და სოციალური უნარების პროგრამა, თამაშზე დამოკიდებულების მართვის პროგრამა, დამოკიდებულების მქონე პირთა მხარდამჭერი ჯგუფები, კომუნიკაცია, კონფლიქტების მართვა, აგრესიული ქცევა, ჯგუფის ლიდერობა, სოციალური ინტეგრაციის პროგრამა: ბრაზის მართვა, გაღიზიანების, სტრესის მართვა და ა.შ. სავალდებულო პროგრამები ხორციელდება ფსიქოლოგის ან ფსიქოლოგისა და სოციალურის მუშაკის მიერ, ერთობლივად.

ნებაყოფლობითი სარეაბილიტაციო პროგრამების მაგალითებია: ინდივიდუალური საგანმანათლებლო კურსი, თანატოლთა ურთიერთგანათლება, ცოდნისა და უნარების განვითარება დასაქმების/პროფესიული ორიენტაციის მიზნით, ტრენინგი ცხოვრების ჯანმრთელ სტილში, მზადება დამოუკიდებელი ცხოვრებისთვის (ნატახტარის პროგრამა) ახალგაზრდებისთვის და ა.შ. პროგრამები ძირითადად ხორციელდება სოციალური მუშაკების მიერ.

2.6.2 სტატისტიკასოციალურისასწავლო კურსებისგამოყენებისშესახებსაქართველოში

იმ პრობაციონერთა რაოდენობა, რომლებმაც 2014 წელს მონაწილეობა მიიღეს სარეაბილიტაციო, საგანმანათლებლო და სოციალურ-კულტურულ პროგრამებსა და ღონისძიებებში, შეადგენს 4,025 პირს¹¹. მათგან 1,349 მონაწილეობდა სარეაბილიტაციო პროგრამებში, რომლებიც მოიცავდა ამ თავის 2.4.3 და 2.6.3 ქვეთავებში აღწერილ როგორც სავალდებულო, ასევე ნებაყოფლობით პროგრამებს. გარდა ამისა, პრობაციის ეროვნული სააგენტოს თანამშრომლების ძალისხმევით, დასაქმდა 143 პრობაციონერი.

2.6.3 კანონმდებლობა სოციალური სასწავლო კურსების შესახებ საქართველოში

კანონი არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ უფლებას აძლევს პრობაციის ოფიცერს, დაავალდებულოს მსჯავრდებული, დაესწროს კონკრეტულ სარეაბილიტაციო კურსს, რომლის შერჩევა ხდება მისი რისკებისა და საჭიროებების შეფასების საფუძველზე (მუხლი 12.1¹). იგივე კანონი განსაზღვრავს, რომ თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების ბენეფიციარები ასევე ვალდებული არიან, საჭიროების შემთხვევაში, გაიარონ სარეაბილიტაციო პროგრამები (მუხლი 44^{1.2}).

2.6.4 ოფიციალური განცხადებები და გამოქვეყნებული ანგარიშები სოციალური სასწავლო კურსების შესახებ

2014 წელს გამოქვეყნებული „სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების რეფორმის სტრატეგია“ არ ითვალისწინებს პრობაციის ამ კონკრეტულ ასპექტს.

2.7 თავისუფლების შეზღუდვა

2.7.1 თავისუფლების შეზღუდვის გამოყენების მეთოდები საქართველოში

სისხლის სამართლის კოდექსის 47-ე მუხლი უფლებას ანიჭებს სასამართლოს, გარკვეული დროით გადაამისამართოს მსჯავრდებული სპეციალურ დაწესებულებაში საცხოვრებლად. მრავალი წლის მანძილზე, მსგავსი მოთხოვნის დაკმაყოფილება ვერ ხერხდებოდა შესაბამისი დაწესებულების არარსებობის მიზეზით. თუმცა, 2014 წელს საქართველოს პრობაციის სამსახურმა, თბილისის გარეუბანში მდებარე დიდი ინდუსტრიული შენობა ნახევრად დაკულ დაწესებულებად აქცია. დაწესებულებას თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულება ეწოდა. შენობა 100-მდე მსჯავრდებულს იტევს, რომელთა აქ გადმოყვანა

¹¹ პრობაციის ეროვნული სააგენტოს წლიური ანგარიში, ხელმისაწვდომია მხოლოდ ქართულ ენაზე http://probation.gov.ge/cms/site_images/pdf/2014_angarishi.pdf

ხდება პირობით ვადაზე ადრე გათავისუფლების საფუძველზე. ხდება. ერთ წლამდე ვადით ისინი მონაწილეობას იღებენ ფსიქო-სოციალურ სარეაბილიტაციო პროგრამებში და ითვისებენ ახალ პროფესიულ უნარებს. კურსების მრავალფეროვნება შესაძლებლობას იძლევა შეისწავლონ დასაქმებისთვის საჭირო ისეთი ხელობები, როგორიცაა ელექტრობა, ცხოზა, დურგლობა, მშენებელი მუშა, კომპიუტერის ოპერატორობა ან სადალაქო ხელობა. მსჯავრდებულები მონაწილეობას იღებენ დალაგებასა და საჭმლის მომზადებაში. ყველა აქტივობა ხდება დაცული ტერიტორიის შიგნით, ხოლო რეჟიმს მეთვალყურეობას უწევს დაწესებულების პერსონალი. მსჯავრდებულის მიერ პროგრამების წინაში ვალდებულებისა და პასუხისმგებლობის გამოვლენის შემთხვევაში, მას უქმე დღეებში სახლში წასვლის უფლება ეძლევა.

მსგავსი ტიპის დაწესებულება მრავლად მოიძებნება პოსტ საბჭოთა სასჯელაღსრულების სისტემებში, კერძოდ კი - რუსეთის ფედერაციასა და უკრაინაში. ევროპაში, თავისუფლების შემლუდვა, როგორც სასჯელის ტიპი, იშვიათად გვხვდება. აქ უპირატესობა ენიჭება მის, როგორც პრობაციის ორდერის შემადგენელი ნაწილის, დაწესებას.

მიუხედავად იმისა, რომ ამ დაწესებულების არსებობა ძალიან საჭირო და მისასალმებელია, ევროპულ სასჯელაღსრულების სისტემაში, მსგავსი ინსტიტუტი სასჯელაღსრულების დაწესებულების დაქვემდებარებაში იქნებოდა და მას „გათავისუფლებამდელი ცენტრი“ ერქმეოდა. ევროპაში, თავისუფლების შემლუდვის დაწესებულებებს გათავისუფლებამდელი ცენტრებისგან განსხვავებული მართვის ფილოსოფია აქვთ. ისინი ძირითადად იმართება არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ და განთავსებულია მცირე ზომის შენობებში, ქალაქის საცხოვრებელ ნაწილში. თითოეულ მათგანში ექვსიდან ცხრა თვემდე ხანგრძლივობით ცხოვრობს დაახლოებით 15 მსჯავრდებული. აქცენტი კეთდება მათთვის გათავისუფლების შემდგომ თავის გადასარჩენად საჭირო უნარების სწავლებაზე. დაწესებულებას მეთვალყურეობას უწევს პერსონალი, თუმცა მსჯავრდებულები თავად რეცხავენ სარეცხს, ამზადებენ საჭმელს, ასუფთავებენ; ისინი დღის განმავლობაში დადიან სამსახურში ან სასწავლო კურსებზე, თავისუფალ დროს კი - ესწრებიან სოციალურ აქტივობებს. საუკეთესო შემთხვევაში, მსგავსი პროექტები ხელმისაწვდომი უნდა იქოს საქართველოს რეგიონულ ქალაქებშიც.

2.7.2 თავისუფლების შემლუდვის გამოყენების სტატისტიკა საქართველოში

თავისუფლების შემლუდვის დაწესებულება (იხ. ქვემოთ) განკუთვნილია მხოლოდ მამრობითი სქესის მსჯავრდებულთათვის და ფუნქციონირებს 2014 წლიდან. იგი 100 მაცხოვრებლამდე იტევს, თუმცა ფუნქციონირების პირველ წელს მასში განთავსებული იყო 36 პირი. 2014 წელს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს ვადაზე ადრე გათავისუფლების კომისიამ მასში განთავსება 41 პატიმარს მიუსაჯა.

2.7.3 კანონმდებლობა თავისუფლების შემლუდვის შესახებ

სისხლის სამართლის კოდექსის 47-ე მუხლზე დაყრდნობით, თავისუფლების შემლუდვა ნიშნავს „განაჩენის გამოტანის მომენტისათვის თოთხმეტ წელს მიღწეული მსჯავრდებულის საზოგადოებისაგან იზოლაციის გარეშე მოთავსებას თავისუფლების შემლუდვის დაწესებულებაში მასზე ზედამხედველობის განხორციელებით.“ მიუხედავად მსგავსი ფორმულირებისა, საქართველოს კრიმინოლოგები თავისუფლების შემლუდვას არასაპატიმრო სასჯელად მიიჩნევენ. თავისუფლების შემლუდვა ენიშნება ნასამართლობის არმქონე მსჯავრდებულს ერთიდან ხუთ წლამდე ვადით. თუმცა, თავისუფლების აღკვეთის, საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის ან გამასწორებელი სამუშაოს თავისუფლების შემლუდვით შეცვლის შემთხვევაში იგი შეიძლება დაინიშნოს ერთ წელზე მცირე ვადით.

მოქმედი კანონმდებლობა კრძალავს თავისუფლების შემლუდვის დაწესებას პირთათვის, რომელთაც მოხდილი აქვთ საპატიმრო სასჯელი. დებულებების ამოქმედება, რომელიც სასამართლოს შესაძლებლობას მისცემს, დააწესოს თავისუფლების შემლუდვა, როგორც სასჯელი, შეჩერებულია 2017 წლის 1 იანვრამდე. აქედან გამომდინარე, მოქმედი რეგულაციები კრძალავს თავისუფლების შემლუდვის, როგორც საპატიმრო სასჯელის საბოლოო ეტაპის, გამოყენებას.

თავისუფლების შემლუდვის აღსრულებაზე პასუხისმგებელია საქართველოს პრობაციის ეროვნული სააგენტო. თავისუფლების შემლუდვის დაწესებულების შიდა წესები და რეგულაციები ასახულია დაწესებულების ქარტიაში და დამტკიცებულია სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის მიერ (ბრძანება #373, 30.12.2013). ქარტიის მიხედვით, თავისუფლების შემლუდვის დაწესებულება წარმოადგენს პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ტერიტორიულ დანაყოფს და მართავს დაწესებულების დირექტორი. დაწესებულების ძირითადი პერსონალი შედგება ოფიცრების, აღმასრულებელი ოფიცრების, უსაფრთხოების ოფიცრებისა და სარეაბილიტაციო მომსახურების ოფიცრებისგან. აღმასრულებელი ოფიცრები დაწესებულების მაცხოვრებელთა საქმეთა მმართველები არიან, რომლებიც უზრუნველყოფენ ბენეფიციარებისთვის დაგეგმილი მომსახურების მიწოდებას.

2.7.4 ოფიციალური განცხადებები და გამოქვეყნებული ანგარიშები თავისუფლების შემლუდვის შესახებ საქართველოში

სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტრო მხარს უჭერს მეტი თავისუფლების შემლუდვის დაწესებულების გახსნის იდეას. პრობაციის ეროვნული სააგენტოს სამოქმედო გეგმის მიხედვით, 2017 წელს, მას შემდეგ, რაც კანონის თანახმად, სასამართლოს ექნება თავისუფლების შემლუდვის, როგორც სასჯელის სახით გამოყენების უფლება, დაგეგმილია კიდევ ერთი ასეთი დაწესებულების გახსნა.

2.8 ვადაზე ადრე გათავისუფლება

2.8.1 ვადაზე ადრე გათავისუფლების მეთოდები საქართველოში

საქართველოში დანერგილ ვადაზე ადრე გათავისუფლების სისტემას ბევრი ისეთი მახასიათებელი აქვს, რომელიც სხვა, მეტად დამკვიდრებულ მართლმსაჯულების სისტემებშიც გვხვდება. მიუხედავად ამისა, სისტემას თავისი შესაძლებლობების მაქსიმუმი ჯერ კიდევ არ გამოუვლენია. ვადაზე ადრე გათავისუფლებულ პირთა პროპორციული რაოდენობა არ არის მაღალი, ხოლო შემცირებული სასჯელების რაოდენობა ძალიან მცირეა. ვადაზე ადრე გათავისუფლებულ პირთა მეთვალყურეობის ხარისხისა და თავდაჯერებულობის ბრდასთან ერთად, აუცილებელია ვადაზე ადრე გათავისუფლების საბჭომ გადანწყვეტილებები უფრო თამამად მიიღოს.

შესაძლებელია, სასარგებლო აღმოჩნდეს შემდეგი წინადადებები:

პატიმრებს, რომლებსაც ჩადენილი აქვთ ნაკლებად მძიმე დანაშაული, უფლება აქვთ საბჭოს მიმართონ სასჯელის ნახევარის მოხდის შემდეგ. უფრო სერიოზული მსჯავრდებულების შემთხვევაში, საჭიროა სასჯელის $\frac{3}{4}$ -ის მოხდა. საბჭოსადმი ხელახალი მიმართვა შესაძლებელია უარყოფიდან ექვსი თვის შემდეგ - უფრო ხშირად, ქალებისა და არასრულწლოვანი პატიმრების შემთხვევაში.

განაცხადის შეფასების დროს, ვადაზე ადრე გათავისუფლების საბჭომ უნდა გაითვალისწინოს შესაბამისი სასჯელაღსრულების დაწესებულების მიერ მომზადებული

ანგარიში განმეორებითი დანაშაულის რისკისა და დანაშაულის ხასიათის; პატიმრობის პერიოდში მსჯავრდებულის ქცევის; წარსული ნასამართლეობისა და ქცევის ისტორიის შესახებ; იმ ოჯახური გარემოს შესახებ, სადაც მსჯავრდებული უნდა დაბრუნდეს; ასევე მსჯავრდებულის პირადი თვისებების შესახებ. ამ ეტაპზე, პრობაციის ოფიცრები მსგავსი ანგარიშების მომზადებაში მონაწილეობენ მხოლოდ არასრულწლოვანი მსჯავრდებულების შემთხვევაში.

ვადაზე ადრე გათავისუფლების საბჭოს თითოეულ შეხვედრას შეიძლება ესწრებოდნენ სამინისტროს, პრობაციის სამსახურის, არასამთავრობო ორგანიზაციების, ადგილობრივი ხელისუფლებისა და იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წარმომადგენლები.

ვადაზე ადრე გათავისუფლების სქემის მუშაობა მსჯავრდებულთა მართვის სფეროში ერთ-ერთი იმ საკითხთაგანია, რომელზეც დიდი გავლენა იქონია 2013 წლის დასაწყისში გამოსულმა ფართომასშტაბიანმა ამნისტიამ, რომლის შედეგად გათავისუფლდა ქვეყანაში არსებული პატიმრების ნახევარი. მოგვიანებით სიტუაცია დასტაბილურდა და დღეისათვის მიმართვიანობა წელიწადში დაახლოებით 10,000-მდეა. ვადაზე ადრე გათავისუფლების საბჭო აკმაყოფილებს მხოლოდ შემოსული განცხადებების 10%-ზე ნაკლებს.

ვადაზე ადრე გათავისუფლებული პირი ვალდებულია დათანხმდეს მეთვალყურეობის ქვეშ ყოფნას და სარეაბილიტაციო აქტივობებში მონაწილეობაზე. პრობაციის სამსახური ცდილობს განახორციელოს ევროპის საბჭოს რეკომენდაციები ვადაზე ადრე გათავისუფლების შესახებ (რეკ 2003[22]), რომ პრობაციის პერსონალი უნდა მონაწილეობდეს პატიმრის გათავისუფლებისთვის მზადების პროცესში. ამას ძალიან ართულებს ლოგისტიკური პრობლემები. პრაქტიკაში, მათი პირველი შეხება საქმესთან იწყება მაშინ, როდესაც დოკუმენტები შედის პრობაციის სააგენტო. ამ მომენტიდან საქმე ეწერება პრობაციის ოფიცერს, კეთდება რისკების შეფასება, ხოლო გევმით განისაზღვრება ის აუცილებელი ქმედებები, რომელთა განხორციელებაც აუცილებელია მომავალში დანაშაულის არიდებისა და მეთვალყურეობის პირობებთან შესაბამისობისთვის.

2014 წლის მაისში ვადაზე ადრე გათავისუფლების საბჭოების რაოდენობა გაიზარდა ხუთამდე. სამი მათგანი იხილავს მამაკაცი პატიმრების საქმეებს, ხოლო თითო-თითო ქალი პატიმრებისა და არასრულწლოვანების საქმეებს. საბჭოები იკრიბებიან თვეში ერთხელ. საბჭოს შესაძლებლობა აქვს აირჩიოს სამი არჩევანიდან ერთ-ერთი: პირობით ვადაზე ადრე გათავისუფლება, დარჩენილი სასჯელის შედარებით მსუბუქი სასჯელით შეცვლა, ან დარჩენილი საპატიმრო სასჯელის საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომით ჩანაცვლება.

საპრეზიდენტო შეწყალება მეორე მექანიზმია, რომლის საშუალებითაც ნებისმიერ პატიმარს უფლება აქვს, მოითხოვოს ვადაზე ადრე გათავისუფლება. განცხადებები განიხილება შეწყალების კომისიის მიერ, რომელიც საკუთარ მოსაზრებას აგზავნის პრეზიდენტთან საბოლოო გადაწყვეტილების მისაღებად.

მესამე მექანიზმის საშუალებით შესაძლებელია პატიმართა გათავისუფლება პატიმრობის ვადის ამოწურვამდე, ან სასჯელის გადავადება, ჯანმრთელობის მდგომარეობის გამო. პროცედურები ერთობლივად იმართება სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროსა და შრომისა და ჯანდაცვის სამინისტროს მიერ.

2.8.2 ვადაზე ადრე გათავისუფლების სტატისტიკა საქართველოში

	2014 საქართველო	2014 ევროპა შედარება
2014 წელს გათავისუფლებულ პატიმართა საერთო რაოდენობა	4,192	N/A
ვადაზე ადრე გათავისუფლებულ პირთა რაოდენობა	894	N/A
ვადაზე ადრე გათავისუფლებული პირები	21.3%	20%
მეთვალყურეობის გარეშე ვადაზე ადრე გათავისუფლება	2,637	N/A
შენჯალებისა და ამნისტიის შედეგად გათავისუფლებული პატიმრები	572	
ყოფილი პატიმრების მიერ გათავისუფლებიდან სამი წლის ვადაში დანაშაულის ჩადენის პროპორციულობა	1.7%*	50%

* განმეორებითი დანაშაულის სტატისტიკა მოცემულია მხოლოდ 2014 წლისთვის

პენიტენციური დეპარტამენტის მიერ მოწოდებული მონაცემები საკმაოდ მწირია და შესაბამისად, რთულია მეთვალყურეობის გარეშე გათავისუფლებულ პატიმართა პროპორციულობის გამოთვლა და ანალიზი. სავარაუდოა, რომ პატიმართა უმრავლესობას, რომლებიც ვადაზე ადრე მეთვალყურეობის გარეშე გათავისუფლდნენ, სრულად ჰქონდა მოხდილი სასჯელი და შეიძლება მხოლოდ იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებაში არსებული დანაშაულის პრევენციის ცენტრის ნებაყოფლობითი გათავისუფლების შემდგომი ზრუნვის იმედი ჰქონდეთ.

2.8.3 კანონმდებლობა ვადაზე ადრე გათავისუფლების შესახებ საქართველოში

სისხლის სამართლის კოდექსის XIV და XV თავები იძლევა პირობით ვადამდე გათავისუფლების სამართლებრივი საფუძვლების ჩამონათვალს. 2010 წლის პატიმრობის კოდექსი ასევე მოიცავს ვადაზე ადრე გათავისუფლების ძირითად რეგულაციებს.

- მუხლი 41 აღწერს ვადაზე ადრე გათავისუფლების საბჭოების წევრობასა და შემადგენლობას.
- მუხლი 42 აღწერს თითოეული საქმის განხილვის პროცედურებს, ასევე იმ საკითხებს, რაც აუცილებელია საბჭომ გაითვალისწინოს. უარყოფითი გადაწყვეტილების სასამართლოში გასაჩივრება შესაძლებელია, განმეორებითი განაცხადის წარდგენა კი დასაშვებია ყოველ 6 თვეში ერთხელ (3 თვე არასრულწლოვანების შემთხვევაში).
- მუხლი 43-ის მიხედვით, საბჭოს უფლება აქვს მსჯავრდებულს სასჯელის მოუხდელი ნაწილი შეუცვალოს საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომით.
- მუხლი 44 აღწერს ვადაზე გათავისუფლების მუდმივმოქმედი კომისიის წევრებსა და მათ მოვალეობებს, რაც უზრუნველყოფს სქემის გამართულ მუშაობას.

- 40-ე მუხლში მოკლედ არის ჩამოყალიბებული, სასჯელის მოხდისგან პირობით ვადამდე გათავისუფლებული მსჯავრდებულის ყოფაქცევის კონტროლს ახორციელებს პრობაციის სამსახური, ხოლო თუ გათავისუფლებული პირი ჩაიდენს ახალ დანაშაულს ან არ დაემორჩილება მოქცევის წესებს, სასამართლო უფლებამოსილია, დაადგინოს სასჯელის მოუხდელი ნაწილის აღსრულება; (სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ზოგი ვერსიის მიხედვით, ვალდებულება სასამართლოდან გადადის ვადაზე ადრე გათავისუფლების საბჭოებზე.)

დამატებითი დეტალები განსამდგურელია სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს მიერ გამოცემულ ბრძანებებში. 2010 წლის 27 დეკემბრის ბრძანება #185 ამტკიცებს ვადაზე ადრე გათავისუფლების მუდმივმოქმედი კომისიის, ხოლო 2010 წლის 28 დეკემბრის ბრძანება #151 ვადაზე ადრე გათავისუფლების ადგილობრივი საბჭოების წესდებას.

მთავრობის თხოვნის საფუძველზე, კანონმდებლობის სამუშაო ვერსია 2012 წელს ექსპერტთა შეფასებისთვის წარადგინა ევროპის საბჭომ. შედეგად, მასში შევიდა მცირედი ცვლილებები, თუმცა, ზოგადი მიდგომა შეესაბამება საერთაშორისო სტანდარტებს.

2.8.4 ოფიციალური განცხადებები და გამოქვეყნებული ანგარიშები ვადაზე ადრე გათავისუფლების შესახებ საქართველოში

ვადაზე ადრე გათავისუფლების თანამედროვე მიდგომა საქართველოში პირველად 2004 წელს, მართლმსაჯულების რეფორმის საპრეზიდენტო სამუშაო ჯგუფთან ერთად გამოჩნდა. ჯგუფის წინადადებით, პირობით ვადაზე ადრე გათავისუფლების უფლებამოსილება სასამართლოდან უნდა გადასულიყო პენიტენციურ სერვისზე. გადაწყვეტილებას უნდა იღებდეს „ვადაზე ადრე გათავისუფლების საქმეების განმხილველი საბჭო“, რომელიც შედგება „შესაბამისი განათლებისა და პროფესიული გამოცდილების, ასევე მოვალეობის შესრულებისთვის საჭირო საქმიანი და მორალური თვისებების მქონე“ პირებისგან.

პასუხისმგებლობის სასამართლოდან აღმასრულებელ ხელისუფლებაზე გადაცემა შეიძლება საკამათო ყოფილიყო, თუმცა მსგავსი პარალელი ბევრ ქვეყანაში არსებობს. პატიმრობის კოდექსსა და სასჯელთა აღსრულების კოდექსში ჩანაწერები პირობით ვადაზე ადრე გათავისუფლების საბჭოების შესახებ 2010 წელს გამოჩნდა. თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ 2013 წლის ამნისტიის საფუძველზე, ციხის მოსახლეობის თითქმის ნახევარი გათავისუფლდა, დარჩენილ პატიმართა რიცხვი კვლავ იმაზე მაღალია, ვიდრე ნულოვანი ტოლერანტობის პოლიტიკის გატარებამდე.

2014 წლის მარტში საქართველოში გამოქვეყნდა სახალხო დამცველის ოფისის ანგარიში. მასში გაკრიტიკებულია მექანიზმისა და გადაწყვეტილების მიღების პროცესის ეფექტურობა. სახალხო დამცველის ოფისის მტკიცებით, საბჭოს გადაწყვეტილებებს აკლია შესაბამისი დასაბუთება, ხოლო პოზიტიური გადაწყვეტილებების რიცხვი კვლავ ძალიან დაბალია.¹²

საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტრომ საქართველოს პარლამენტს წარუდგინა სამინისტროსა და პენიტენციური დეპარტამენტის სტრუქტურის ცვლილებების პროექტი. საპარლამენტო კომიტეტში განხილვის დროს, აღინიშნა, რომ, ეფექტური შედეგის მისაღებად, სამუშაოები უნდა დაიწყო პირობით ვადაზე ადრე გათავისუფლების რეფორმირებიდან.

¹² ანგარიშის სანახავად, ეწვიეთ: <http://www.ombudsman.ge/en/reports/specialuri-angarishebi/human-rights-of-convicts-upon-early-conditional-release.page>

2.9 დამატებითი საკითხები

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება საქართველოში

არასრულწლოვანი პატიმრებისადმი ეფექტიანი სპეციალური მიდგომებზე მუშაობა საქართველოში გაეროს ბავშვთა ფონდმა (UNICEF) დაიწყო, რომელმაც საქართველოში „კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვების“ კონცეფცია შეიმუშავა. ევროკავშირისგან მიღებულმა დაფინანსებამ ფონდს საშუალება მისცა, დაეჭირა 12 სოციალური მუშაკი, რომლებიც მიამაგრეს პრობაციის სამსახურს. 2010 წლისთვის მათ მიერ გაწეული სამსახური უკვე საყოველთაოდ იყო აღიარებული და გაეროს ბავშვთა ფონდის სოციალური მუშაკები პრობაციის ძირითადი სტრუქტურის შემადგენელ ნაწილად იქცნენ და დღემდე ახორციელებენ არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა ზედამხედველობას.

წინასწარ პატიმრობაში მყოფი არასრულწლოვნების რაოდენობა მცირდება. ამჟამად, 14-18 წლამდე ასაკობრივი ჯგუფის მაჩვენებელი წინასწარ პატიმრობაში მყოფი მთლიანი პოპულაციის 3%-ზე ნაკლებია. წინასწარ პატიმრობაში მყოფი ბრალდებული არასრულწლოვნების რაოდენობა 2012 წლის 22%-იანი მაჩვენებლიდან 2013 წელს 11%-მდე შემცირდა. მამრობითი სქესის არასრულწლოვანები წინასწარ პატიმრობაში იმყოფებიან არასრულწლოვანთა დაწესებულების სპეციალურ, განცალკევებულ ნაწილში. 2014 წელს არც ერთი არასრულწლოვანი გოგონა იმყოფებოდა წინასწარ დაკავებაში.

იუსტიციის სამინისტრომ, გაეროს ბავშვთა ფონდის მხარდაჭერით, მოიწვია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სამუშაო ჯგუფი. UNICEF-ისა და ევროკავშირის დახმარებით, იუსტიციის სამინისტრომ, 2014 წელს შეიმუშავა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, რომელიც ძალაში 2015 წლის ივნისში შევიდა. მისი მეშვეობით არასრულწლოვანთა სექტორში დაინერგა ბავშვებზე ორიენტირებული მიდგომები.

მსჯავრდებული ქალები საქართველოში

2013 წლის დეკემბერში, „ციხის საერთაშორისო რეფორმამ“ გამოაქვეყნა ანგარიში „საქართველოში პატიმარ ქალთა საჭიროებებსა და პრიორიტეტული საკითხების“ შესახებ. ანგარიში ასახავს მსჯავრდებულ ქალთა სოციალურ და პირად პრობლემებს. საჯარო სასამართლოების მიერ მსჯავრდებულ ქალებში, ხშირია ოჯახის მიერ გარიყვის შემთხვევები, რაც, როგორც ანგარიშშია აღნიშნული, იწვევს საცხოვრებელ და სამუშაო ადგილთან დაკავშირებულ პრობლემებს.

მიუხედავად იმისა, რომ პატიმარ ქალთა 5% მსჯავრდებულია მკვლელობისთვის ან სხვა ძალადობრივი სახის მძიმე დანაშაულისთვის, მათი უმრავლესობა სასჯელს ეკონომიკური დანაშაულებისთვის იხდის. ნაკლებად სავარაუდოა, რომ ისინი საზოგადოებისთვის საფრთხეს წარმოადგენდნენ და შესაბამისი ალტერნატიული სასჯელის არსებობის შემთხვევაში, შესაძლებელი იქნებოდა ბევრი მათგანისთვის პატიმრობის უარყოფითი გავლენის თავიდან აცილება. სწორედ ამ მიზეზით, პრობაციის სამსახური განსაკუთრებული ყურადღებით ეკიდება ქალ მსჯავრდებულებს, რომლებზეც, როგორც წესი, მეტვალყურობას ახორციელებენ ქალი ოფიცრები. თბილისის პრობაციის ბიუროში არსებობს სპეციალური განყოფილება, რომლის ოფიცრებიც მხოლოდ პრობაციონერ ქალებთან მუშაობენ. 2014 წელს პრობაციის სამსახურის მიერ შეთავაზებულ ფსიქო-სოციალურ სარეაბილიტაციო პროგრამებთან ერთ-ერთი მიმართული იყო პრობაციაზე მყოფი ქალებისთვის მენტორობისა და მეწარმეობის შემსწავლელი კურსი. იმავე წლის ბოლოს დაინერგა ახალი კურსი ოჯახური ძალადობის შესახებ.

ალტერნატიული სასჯელების ორგანიზაციული მახასიათებლები საქართველოში

2.10 პრობაციის სააგენტოს ანგარიშვალდებულება საქართველოში

საქართველოში მსჯავრდებულთა მეთვალყურეობის პასუხისმგებლობა ეკისრება არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნულ სააგენტოს, რომელიც ცნობილია პრობაციის ეროვნული სააგენტოს სახელით. სააგენტოს ძირითადი ასპექტები განერილია „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ კანონის მე-4 მუხლში:

ა) პრობაციის ეროვნული სააგენტო არის საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირი. პრობაციის ეროვნული სააგენტოს უფლებამოსილება განისაზღვრება დებულებით, რომელსაც ამტკიცებს საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრი (შემდგომში – სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრი).

ბ) პრობაციის ეროვნულ სააგენტოს ხელმძღვანელობს სააგენტოს უფროსი, რომელსაც თანამდებობაზე ნიშნავს და თანამდებობიდან ათავისუფლებს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრი.

გ) პრობაციის ეროვნული სააგენტოს უფროსის მოადგილეს თანამდებობაზე ნიშნავს და თანამდებობიდან ათავისუფლებს პრობაციის ეროვნული სააგენტოს უფროსი სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრთან შეთანხმებით.

დ) პრობაციის ეროვნული სააგენტოს საშტატო განრიგსა და ხარჯთაღრიცხვას ამტკიცებს პრობაციის ეროვნული სააგენტოს უფროსი სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრთან შეთანხმებით.

ე) პრობაციის ეროვნული სააგენტო ფინანსდება საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტიდან და საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრული სხვა შემოსავლებიდან

ვ) პრობაციის ეროვნული სააგენტოს სხვა თანამშრომლებს თანამდებობაზე ნიშნავს და თანამდებობიდან ათავისუფლებს პრობაციის ეროვნული სააგენტოს უფროსი

ზ) თავისუფლების შემლუდვის დაწესებულების შინაგანაწესსა და სარეაბილიტაციო პროგრამებს ამტკიცებს პრობაციის ეროვნული სააგენტოს უფროსი.

2.11 სერვისების მიწოდების შესაძლებლობა

იმ სამუშაოების უმრავლესობას, რომელსაც პრობაციის სერვისები მოიცავს, დღეისათვის საქართველოში ფარავს პრობაციის სააგენტო. სარეაბილიტაციო სერვისების გაუმჯობესების მიზნით, უკანასკნელ პერიოდში მოხდა დამატებითი სპეციალისტების დაქირავება. ფუნქციონირებს ელექტრონული მონიტორინგის მცირე საპილოტე პროგრამა, ხოლო გარკვეული ანგარიშები განსახილველად შედის სასამართლოებში. სარეაბილიტაციო დაწესებულებების და დღის ცენტრების ნაკლებობა, თუმცა თავისუფლების შემლუდვის დაწესებულების გახსნამ მნიშვნელოვნად შეავსო ეს დანაკლისი.

2.12 პრობაციის სააგენტოს თანამშრომელთა ტიპები საქართველოში

ბოლო წლების მანძილზე პრობაციის ოფიცერთა ხელფასი მნიშვნელოვნად გაიზარდა, თუმცა დღემდე არ არის ისეთი, რაც საუკეთესო კადრს მოიზიდავდა. სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს დაქვემდებარებაში მყოფი სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის ტრენინგ ცენტრის (PPTC) მიერ მიწოდებული ტრენინგები თითქმის ყველა აუცილებელ თემას მოიცავს. დაინიშნა პერსონალი, რომლებმაც დამატებით გაიარეს სოციალური სამსახურის შესახებ ტრენინგი. მათი სამუშაო ძირითადად არასრულწლოვანი მსჯავრდებულების მეთვალყურეობით შემოიფარგლება. ამჟამად საქართველოს პრობაციის სააგენტოში კვალიფიციურ ფსიქოლოგთა პროპორციული რაოდენობა ბევრად მაღალია, ვიდრე უმეტეს ევროპულ სამსახურებში.

2.13 ალტერნატიული სასჯელების განყოფილების მართვა

საქართველოს პრობაციის ეროვნული სააგენტო წარმოადგენს საჯარო სამართლის იურიდიულ პირს, რომელიც შექმნილია “არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ” საქართველოს კანონის საფუძველზე. მისი ამჟამინდელ დირექტორს გააჩნია დიდი გამოცდილება ხელისუფლების მუშაობისა და ალტერნატიული სასჯელების მუშაობის სფეროში. სამი მოადგილე უძღვება ზოგადი საველე სამუშაოების სტანდარტებს, სარეაბილიტაციო პროგრამებსა და საერთო ფინანსებს. ეს მმართველობითი გუნდი პასუხისმგებელია ადგილობრივი ბიუროებისა და გლდანის განსახლების მთავარი პროექტის მუშაობაზე. განსაკუთრებით აქტიურია საერთაშორისო დეპარტამენტი და ბოლო პერიოდში თანამშრომლობის შეთანხმებები შედგა ბულგარეთსა და მოლდოვასთან. მართვის საერთო სისტემა ანალოგიურია ევროპის მრავალ ქვეყანაში მოქმედი სისტემებისა.

2.14 სააგენტოს ლოგისტიკა საქართველოში

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ვებგვერდზე გამოქვეყნებული მომსახურებების რუკიდან¹³ კარგად ჩანს პრობაციის ბიუროების ოპერაციული სტრუქტურა. სააგენტოს ყველაზე დიდ ბიუროს - თბილისის ბიუროს - მხოლოდ ერთი ოფისი აქვს, ქალაქის ცენტრში. რეგიონებში, დიდი ქალაქებში, სოფლის მოსახლეობისთვის მარტივი წვდომის უზრუნველსაყოფად, ბიუროები განთავსებულია რაიონულ ცენტრებში. თუმცა, ზოგი, განსაკუთრებით კი მაღალმთიან სოფლებში მცხოვრები, ღარიბი ოჯახები მაინც ვერ ახერხებს სოფლებიდან რაიონულ ცენტრებამდე მგზავრობას.

ყველა პრობაციის ბიუროს ჰყავს სამსახურეობრივი მანქანა, სოფლად მდებარე ოფისების უმრავლესობა კი აღჭურვილია კომპიუტერებით და აქვთ წვდომა პრობაციის მონაცემთა ბაზასთან. პრობაციის მონაცემთა ბაზა მოქმედებს 2009 წლიდან. იგი ინტეგრირებულია თითქმის ანაბეჭდების ამომცნობ სისტემასთან, რომლის საშუალებითაც ხდება გამოსასწორებელი პირის პრობაციის ბიუროში რეგისტრირების უზრუნველყოფა.

¹³ პრობაციის ეროვნული სააგენტოს მომსახურებების რუკა http://probation.gov.ge/index.php?action=page&p_id=121&lang=geo

2.15 პარტნიორი ორგანიზაციები

საქართველოს აქტიური არასამთავრობო სექტორი ჰყავს. ზოგიერთი ორგანიზაცია უკვე მრავალი წელია მსჯავრდებულებს სარეაბილიტაციო მომსახურებას სთავაზობს. მაგალითად, ორგანიზაციები „ქალი და ბიზნესი“, „პეონი“, „გლობალური ინიციატივა ფსიქიატრიაში- საქართველო“ უკვე 7-10 წელია რაც ციხეში პატიმარი ქალებისთვის ტრენინგების ჩატარებას უზრუნველყოფს. ბოლო პერიოდში ამ ორგანიზაციებმა ყურადღება არასაპატიმრო სასჯელების მქონე პატიმრებისკენაც მიმართეს.

საერთაშორისო დონორები, როგორებიცაა ევროკავშირი, „ციხის საერთაშორისო რეფორმა“ და რამდენიმე საელჩო, არასამთავრობო ორგანიზაციებს, დამხმარე მომსახურებისა და პრობაციის სამსახურში არსებული სარეაბილიტაციო სერვისების მიწოდების უზრუნველსაყოფად, გამოყოფენ დაფინანსებას. 2014 წელს, არასამთავრობოების მიერ, პრობაციის სამსახურის ფონდებით, საქართველოს მასშტაბით განხორციელდა ამ ტიპის 13 სახის სპეციალური მომსახურების მიწოდება. გარდა ამისა, იუსტიციის სამინისტროს დანაშაულის პრევენციის ცენტრის დაკვეთით ასევე განხორციელდა რიგი სოციალური დახმარების სერვისებისა, რომელიც ამჟამად ხელმისაწვდომია ფართო საზოგადოებისთვის, რაც, ხშირ შემთხვევაში, მოიცავს პრობაციის ქვეშ მყოფ მსჯავრდებულებსაც.

გარდა ამისა, სხვა არასამთავრობო ორგანიზაციები აგრძელებენ მართლმსაჯულების სისტემის მონიტორინგს და ახორციელებენ ინდივიდუალური პირების ადვოკატირებას. საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა (საია) მიერ განხორციელებული სისხლის სამართლის პროცედურების მონიტორინგი თბილისსა და ქუთაისში ხშირ შემთხვევაში იძლევა სასარგებლო ინფორმაციას დამნაშავეთა მართვის შესახებ წინასწარი პატიმრობის ეტაპზე. საია-ს ანგარიშები მოიცავს საკითხებს სასამართლოში განხილული კონკრეტული საქმეების შესახებ. მასში ყურადღება გამახვილებულია წინასწარი პატიმრობის შემთხვევებზე ზომის შესაბამისობაზე.

სახელმწიფო სამსახურები ყოფილ მსჯავრდებულებს ასევე სთავაზობს სხვადასხვა მომსახურებას, რომელიც მათ კრიმინალისგან შემოაბრუნებს. მიუხედავად ამისა, ზოგიერთ ადამიანს მაინც აქვს სერვისების მიღების პრობლემა. კარგი თანამშრომლობის მაგალითად შეიძლება ჩაითვალოს სპეციალური მოლაპარაკება სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროსა და განათლების სამინისტროს შორის, რომლის თანახმად #123 სკოლა ახორციელებს სწავლებას არასრულწლოვანთა დაკავების ცენტრებში.

სტრატეგიული სამუშაო გარემო საქართველოში

2.16 მთავრობის პოლიტიკური ვალდებულება საქართველოში

საქართველოს მთავრობის პირველი მცდელობა, შეემუშავებინა საკუთარი პოლიტიკა მართლმსაჯულების სექტორში, პირველად 2005 წელს, სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების რეფორმის სტრატეგიის სახით გამოჩნდა, რომელიც გამოქვეყნდა პრეზიდენტის ბრძანება No. 591 შესაბამისად. სტრატეგიის გადახედვა ამჟამინდელი მთავრობის მიერ მოხდა 2014 წლის ივლისში და იწყება მტკიცე პოლიტიკური განცხადებით:

“სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემის რეფორმის ამოცანაა კანონის უზენაესობის განმტკიცება, ადამიანის უფლებათა დაცვა, დანაშაულის პრევენცია და საზოგადოებისთვის უსაფრთხო გარემოს შექმნა. სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემის რეფორმა საქართველოს მთავრობის ერთ-ერთი მთავარი პრიორიტეტია. საქართველოს მთავრობამ გამოხატა მზადყოფნა, შექმნას ისეთი სისტემა, რომელიც ორიენტირებული იქნება დანაშაულის თავიდან აცილებაზე, ადამიანის უფლებათა დაცვაზე, სამართლიანი და დამოუკიდებელი სასამართლოს ჩამოყალიბებასა და მართლმსაჯულების პროცესის მონაწილე უწყებათა ანგარიშვალდებულების, ობიექტურობისა და ეფექტიანობის უზრუნველყოფაზე.”

დოკუმენტი განსაზღვრავს სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემის რეფორმის ფარგლებში საქართველოს მთავრობის ძირითად პრიორიტეტებს:

- სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაცია, მოდერნიზაცია, საერთაშორისო და ევროპულ სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოყვანა;
- არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობის უზრუნველყოფა, არასრულწლოვანთა ჭეშმარიტი ინტერესების დაცვა მართლმსაჯულების განხორციელების ყველა ეტაპზე;
- დანაშაულის ეფექტიანი პრევენცია, დანაშაულის დონის შემცირება, საზოგადოებრივი წესრიგისა და უსაფრთხოების უზრუნველყოფა;
- პროკურატურის დამოუკიდებლობის, ეფექტიანობის, გამჭვირვალობისა და ანგარიშვალდებულების უზრუნველყოფა;
- იურიდიული დახმარების სამსახურის დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფა და იურიდიული დახმარების ხელმისაწვდომობის გაზრდა;
- სასამართლო სისტემის დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფა და სასამართლოს მიმართ ნდობის ამაღლება;
- პატიმართა პირობების გაუმჯობესება და სასჯელაღსრულების სისტემაში ჯანდაცვის სისტემის რეფორმა;
- ეფექტიანი რეაბილიტაცია/რეინტეგრაციის მიზნით პრობაციის სისტემის რეფორმა;
- რეაბილიტაციაზე, რესოციალიზაციასა და დანაშაულის პრევენციაზე ორიენტირებული ინდივიდუალური მიდგომების დანერგვა და განვითარება;

- იურიდიული განათლების სისტემის დახვეწა და განვითარება, იურიდიულ განათლებაზე ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა;

- სახალხო დამცველის აპარატის ეფექტიანობის უზრუნველყოფა.

სამოქმედო გეგმა. ასოცირებული სამოქმედო გეგმა არის ყოვლისმომცველი დოკუმენტი, რომელიც განსაზღვრავს პრაქტიკული ქმედებებს პოლიტიკის შემდეგი დებულებების შესაბამისად:

- **სისხლის სამართლის კანონმდებლობის რეფორმა.** სისხლის სამართლის კანონმდებლობის რეფორმის ძირითადი მიზანია სისხლის სამართლის ლიბერალიზაციის პოლიტიკასთან და ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო და ევროპულ სტანდარტებთან შესაბამისობის უზრუნველყოფა. ამ მხრივ, მნიშვნელოვანია, საკანონმდებლო ბაზის დახვეწა, მათ შორის სისხლის სამართლის კოდექსისა და ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსის გადასინჯვა, სისხლის სამართლის პროცესის წარმოებისას შეჯიბრებითობის პრინციპის განმტკიცება. დაგეგმილია საპროცესო შეთანხმების მექანიზმის დახვეწა, დამარაღებულის სტატუსისა და უფლებების დაზუსტება, ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს სრულყოფა, ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის წესის ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობის უზრუნველყოფა.

- **პოლიცია.** პოლიციის რეფორმის მიზანია დანაშაულის პრევენცია და საგამოძიებო პრაქტიკის სტანდარტების დახვეწა, პოლიციის საქმიანობის გამჭვირვალობის უზრუნველყოფა და მისი საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოყვანა. ადამიანის უფლებათა ეფექტიანი დაცვისა და მათი დარღვევების ფაქტების შემცირების მიზნით განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს ადამიანის უფლებათა დაცვის არსებული პროცედურებისა და მონიტორინგის მექანიზმის დახვეწას. ამასთანავე, მნიშვნელოვანია მოქალაქეთა მომსახურების ხარისხის გაუმჯობესება, ეთიკის ნორმათა დაცვა, პოლიციის მუშაკთა კვალიფიკაციის მუდმივი ამაღლება.

- **პროკურატურა.** პროკურატურის რეფორმის მიზანია პროკურატურის დამოუკიდებელ, ეფექტიან და გამჭვირვალე საქმიანობის მქონე უწყებად ქცევა. მნიშვნელოვანია, ყველა პროკურორი ფლობდეს მათზე დაკისრებული მოვალეობის სამართლიანად და ობიექტურად შესრულებისთვის საჭირო შესაბამის პროფესიულ კვალიფიკაციას. გარდა ამისა, მნიშვნელოვანია, ლიბერალიზაციის პოლიტიკის ასახვა პროკურატურის საქმიანობაში. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა ექცეოდეს ადამიანის უფლებათა განუხრელი დაცვასა და საზოგადოების ჩართულობას, ასევე საზოგადოების ნდობის ამაღლებას.

- **არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება.** არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების რეფორმის ფარგლებში საქართველოს მთავრობის ძირითადი პრიორიტეტია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემის საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოყვანა, არასრულწლოვანთა დანაშაულის პრევენცია და ინდივიდუალური სარეაბილიტაციო პროგრამების საშუალებით რეციდივის დონის შემცირება. რეფორმის ფარგლებში შემუშავდება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, დაინერგება სისხლის სამართლებრივი დევნისა და საპატიმრო სასჯელთა ალტერნატიული მექანიზმები, განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმობა დანაშაულის პრევენციასა და სარეაბილიტაციო პროგრამების განვითარებას. ამ მხრივ უმნიშვნელოვანესია სერვისის მიმწოდებელ ორგანიზაციებთან მჭიდრო თანამშრომლობა.

- **პენიტენციური სისტემა.** პენიტენციური სისტემის რეფორმის მიზანია პატიმართა ცხოვრების პირობების, სასჯელაღსრულების დანესებულებების ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება, ასევე, სათანადო სარეაბილიტაციო, საგანმანათლებლო და პროფესიული პროგრამების განვითარება და დასაქმების შესაძლებლობების გაზრდა. რეფორმის ფარგლებში განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმოა ჯანდაცვის სისტემის განვითარებას, რომელიც მორგებული იქნება თითოეული პატიმრის ინდივიდუალურ საჭიროებებზე. პრიორიტეტულია რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციის სახელმწიფო პოლიტიკის რანგში აყვანა და პატიმართა სამართლებრივი გარანტიების გაძლიერება; პირობით ვადამდე გათავისუფლებისათვის მსჯავრდებულთა შეფასების მექანიზმის დახვეწა; სისტემის თანამშრომელთა გადამზადება.

- **პრობაცია.** მსჯავრდებულთა ზედამხედველობის ფუნქციის გარდა, ეროვნული პრობაციის სააგენტოს ძირითადი პრიორიტეტია პირობით ვადაზე ადრე გათავისუფლებულ პირთა რესოციალიზაციისა და რეაბილიტაციის უზრუნველყოფა და დანაშაულის პრევენცია. სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს ერთ-ერთი უპირველესი მიზანია პრობაციის სისტემის სრული რეფორმირება. რეფორმების მიზნად ისახავს პრობაციის სისტემის განმტკიცებას, არასაპატიმრო სასჯელების ინტენსიურ და ეფექტიან აღსრულებას და პრობაციონერთა რეაბილიტაციასა და რეინტეგრაციას.

- **რეაბილიტაცია.** მსჯავრდებულთა რეაბილიტაციის მცდელობების ძირითადი მიზანია მათი მხარდაჭერის მოპოვება მათივე პოტენციალის რეალიზაციაში, ასევე მათი სრულყოფილებიან მოქალაქეებად ჩამოყალიბება. ეს, განმეორებითი დანაშაულის შემცირების გზით, უზრუნველყოფს საზოგადოების უსაფრთხოებას.

- **აღდგენითი მართლმსაჯულება.** საქართველოს კანონმდებლობა მოიცავს კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვნებთან დაკავშირებული აღდგენითი მართლმსაჯულების ელემენტებს. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი ახდენს აღდგენითი მართლმსაჯულების ადვოკატირებას იმ შემთხვევაში, თუ დანაშაული ჩადენილია არასრულწლოვანის მიერ (არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის 44-ე მუხლი)

2.17 მართლმსაჯულების სექტორის ხელმძღვანელობა საქართველოში

მართლმსაჯულების სისტემის რეფორმების საერთო ხელმძღვანელობას ახორციელებს იუსტიციის სამინისტრო, როგორც ორგანო, რომელიც სათავეში უდგას სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების უწყებათაშორის საკოორდინაციო საბჭოს, რომელიც თავის მხრივ, ახორციელებს ყველა სამინისტროსა და შესაბამისი უწყებების კოორდინაციას.

2.18 დონორების მხარდაჭერა

1997 წელს ევროპის საბჭო დათანხმდა თანამშრომლობის პროგრამაზე, დახმარებოდა საქართველოს ხელისუფლებას პენიტენციური სისტემის საერთაშორისო სტანდარტებთან მოყვანაში. მას შემდეგ, დახმარება გამოიხატება სემინარებში, სასწავლო ტურებში, ექსპერტთა კონსულტაციებსა და ყველა ახალი კანონმდებლობის დეტალური განხილვაში..

ევროკავშირი აქტიურად უჭერს მხარს საქართველოს მართლმსაჯულების სისტემის რეფორმას. 2002 წელს მისი ყურადღება მომართული იყო ადამიანის უფლებების სფეროში მოქმედი არასამთავრობო ორგანიზაციებისკენ. შემდგომი წელი დაუთმო პრობაციის სამსახურის და პროკურატურის პოლიტიკის შემუშავებას და ტექნიკურ კონსულტაციებს.

ამას მოჰყვა და კვლავ გრძელდება უამრავი ტექნიკური კონსულტაციების პროექტი. ბოლო წლებში ევროკავშირმა მნიშვნელოვანი ფინანსური დახმარება განახორციელა რეფორმის იმ მზარდი ეტაპების გამოვლენაში, რასაც საქართველოს მთავრობამ მიაღწია.

UNICEF-მა განახორციელა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემის განვითარების სტრატეგიული კონსულტაციები და პრაქტიკული მხარდაჭერა.

შვედეთის საერთაშორისო განვითარების სააგენტომ ექსპერტიზა და პრაქტიკული დახმარება გასწია სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის ტრენინგ ცენტრის დაარსებაში.

ბოლო 12 თვის პერიოდში, სხვადასხვა ეტაპზე, ევროპის საბჭომ ექსპერტთა შეფასებისთვის რამდენჯერმე წარადგინა ვადაზე ადრე გათავისუფლებასთან დაკავშირებული კანონმდებლობის შეთავაზებული რეფორმები.

2.19 სასჯელაღსრულების გამჭვირვალობა საქართველოში

დანაშაულების ეროვნული კვლევა, რომელიც საქართველოში პირველად 2010 წელს ჩატარდა, ხელისუფლებას და უწყებების მმართველებს აწვდის დამნაშავეთა თვალით დანახულ მნიშვნელოვან ინფორმაციას. ამ დახმარების მსგავსი ინიციატივები, რომლებიც უზრუნველყოფს არსებული გამოცდილებით პოლიტიკის გადახედვას იმ ეტაპზე, სადაც იგი მიენოდება ფართო საზოგადოებას. ეს წინ უძღვის კიდევ უფრო ეფექტიან მომსახურებას.

ადამიანის უფლებათა მონიტორინგის განყოფილება პენიტენციური სამსახურის ფარგლებში დაარსდა 2013 წლის დასაწყისში. მისი მიზანია, დაიცვას პატიმრობაში მყოფ პირთა უფლებები და გამოავლინოს პენიტენციური სისტემის თანამშრომლების მიერ კანონმდებლობის დარღვევის ან არასათანადო ქცევის შემთხვევები, რომლებიც აისახება ამ უფლებებზე. სასჯელაღსრულების თითოეულ დაწესებულებაში უნდა განხორციელდეს ყოველ ექვს თვეში. განყოფილების პერსონალი დამატებით პასუხობს ინდივიდუალურ საჩივრებს.

სამინისტროს გენერალური ინსპექციის დეპარტამენტი ასრულებს გადაცდომების მაკონტროლებლის ფუნქციას, განსაკუთრებით თუ საქმე ეხება ადმინისტრაციულ დანაშაულს.

პრევენციის ეროვნული მექანიზმი ინტეგრირებულია საქართველოს სახალხო დამცველის ოფისთან. სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციები აგრძელებენ ალტერნატიული მონიტორინგის მექანიზმის საჭიროებაზე დისკუსიებს.

საზოგადოების წინაშე ყოველწლიური ანგარიშგება სახელმწიფო უწყებებისთვის ჩვეული პრაქტიკა არ არის. პრობაციის ეროვნული სააგენტო გამოწვევისა და წლების მანძილზე ამზადებს შუალედურ და წლიურ ანგარიშებს. სისხლის სამართლის რეფორმის მართლმსაჯულების სტრატეგიის ფარგლებში ყველა შესაბამისი დაწესებულება ამზადებს მიმდინარე ანგარიშს საკუთარი სამოქმედო გეგმის განხორციელების შესახებ. ანგარიშები პერიოდულად წარედგინება შესაბამის დონორებს, არასამთავრობო ორგანიზაციებს და მედიას.

3. წინადადებაები მომსახურების განვითარების შესახებ

მეორე თავი აღწერს სამუშაო მეთოდებს, ორგანიზაციულ მახასიათებლებსა და სამუშაო გარემოს, რომელიც ეფექტურია ევროპულ პრობაციის სამსახურებში. მიმდინარე თავში წარმოდგენილია რამდენიმე პრაქტიკული ქმედება, რომელმაც შეიძლება წინ წასწიოს გარკვეული საკითხები სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებში.

3.1 წინასწარი პატიმრობის ალტერნატივების განვითარება

ფართოდაა აღიარებული, რომ შესაბამისი ალტერნატიული შემთავსებელი ზომის არსებობის შემთხვევაში, ბრალდებული არ უნდა მოთავსდეს წინასწარ პატიმრობაში. მიუხედავად იმისა, რომ ამ მეთოდთა უმრავლესობა ბევრად იაფია, ვიდრე პატიმრობა, ისინი მაინც საჭიროებენ იმ საზოგადოებრივი სააგენტოების ხარჯებს, რომლებიც იღებენ ამ პასუხისმგებლობას. ნებისმიერი ახალი ინიციატივა უნდა ეფუძნებოდეს არსებული სიტუაციის ანალიზს და მოიცავდეს ფრთხილ მონიტორინგს, რომელიც გამოავლენს რამდენადაა მისი შედეგი ფინანსურად ეფექტური.

როგორც წესი, არსებობს წინასწარ პატიმრობაში მყოფთა რაოდენობის კიდევ უფრო შემცირების შესაძლებლობის დამადასტურებელი ფაქტები. თუმცა, იმ შემთხვევაშიც, თუ სასამართლოებს ექნება სურვილი მისი გამოყენების, საგარეოდ, რომ ნებისმიერი ალტერნატივა გარკვეული დოზით მეთვალყურეობას მოიცავს. ყოვლისმომცველი მიდგომა შეიძლება მოიცავდეს შემდეგს:

ა) წინასწარი პატიმრობის შესახებ კონცეფციის შემუშავება და წარდგენა. დოკუმენტში ხაზი უნდა გაესვას დამნაშავეთა გარეთ ყოფნის უპირატესობას და იმ მეთოდებს, რომლის საშუალებითაც შესაძლებელია ამის მიღწევა. საჭიროა მოლაპარაკებების წარმოება მართლმსაჯულების სექტორის ყველა ნაწილის წამყვან ეს უნდა მოიცავდეს დებულებას, რომ აუცილებელია სასამართლოს მომლოდინე ყველა ბრალდებულის გათავისუფლება, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც არსებობს ბრალდებულის მიერ ჩვეული პირობების დარღვევის აშკარა საფუძველი.

ბ) ინდივიდუალური შეფასება. ყველა ბრალდებულს უნდა შეეძლოს, მოითხოვოს პირობითი გათავისუფლება და მათი საქმეების გადახედვა უნდა ხდებოდეს ინდივიდუალური დამსახურებების განხილვის საფუძველზე. ჩვეული „უდანაშაულო დანაშაულის დამტკიცებამდე“ პრინციპით დაკავება არ უნდა ხდებოდეს თვითნებურად, დანაშაულის სიმძიმის მიხედვით.

გ) დაკავების მიზეზები უნდა გაჟღერდეს სასამართლოში. როდესაც სასამართლო გეგმავს ბრალდებულის პატიმრობაში მოთავსებას, მან უნდა წარადგინოს დასაბუთება. ბრალდების ან დაცვის მხარეს უფლება უნდა ჰქონდეს, გაასაჩივროს გადანაცვდილება მაღალი ინსტანციის სასამართლოში.

დ) გირაოს საინფორმაციო სქემა. ზოგ იურისდიქციაში, სასამართლომ შეიძლება მოითხოვოს ბრალდებულთან გასაუბრება მისი გირაოს სანაცვლოდ გათავისუფლებისთვის შესაბამისობის დასადგენად. ბრალდებულის მიერ მოწოდებული ინფორმაციის სისწორის გადამოწმება მოხდება საცხოვრებელ ადგილზე ან დამსაქმებელთან. ამ ინფორმაციის ვალიდურობის გაზრდა შესაძლებელია რისკების შეფასების სამეცნიერო ინსტრუმენტის

საშუალებით. ჩვეულებრივ, მომსახურების მიწოდება ხდება იუსტიციის სამინისტროს მიერ, მაგრამ, ინფორმაციის გადამონმების მიზნით, შესაძლებელია არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ მოხალისეთა შერჩევა და მომზადება. იმ შემთხვევაში, თუ შეფასების წარდგენა ხდება წერილობითი ფორმით, იგი ცნობილია, როგორც წინასასამართლო ანგარიში. (არ უნდა აგვერიოს ინდივიდუალური შეფასების ანგარიში).

ე) აღმკვეთი ღონისძიების შეფარდების შეფასება. ზოგ იურისდიქციაში, წინასწარი პატიმრობის თითოეული დაწესებულების პერსონალის რამდენიმე წევრი გადის მომზადებას, როგორ გაესაუბროს თითოეულ დაკავებულს შემოსვლისთანავე. გათავისუფლების სასარგებლოდ ნებისმიერი ფაქტორი, რაც აქამდე არ ყოფილა გამოვლენილი, უნდა წარედგინოს სასამართლოს.

ვ) გათავისუფლებაზე განმეორებითი განაცხადის უფლება. ბევრ იურისდიქციაში ნებადართულია ბრალდებულის მიერ გათავისუფლების მოთხოვნა, იმ შემთხვევაში, თუ მათი გარემოებები მნიშვნელოვნად შეიცვალა. მოთხოვნა განიხილება სასამართლო მოსმენის დროს. გარემოებათა ცვლილება შეიძლება მოიცავდეს შესაბამისი ალტერნატიული საცხოვრებლის გამოთავისუფლებას ან პროკურატურის მიერ გამოძიების დასრულებას.

ზ) პოლიციის ან პრობაციის წინაშე ავტომატური ანგარიშგება. ბრალდებულისგან პოლიციის განყოფილებაში ყოველდღიური, ან უფრო ხშირ ანგარიშგება ხელს უშლის გეგმებს, რომელიც მას შეიძლება ჰქონდეს მომავალში სასამართლოში გამოცხადების თავიდან აცილების მიზნით. თანამედროვე ბიო-ამომცნობი ტექნოლოგიის (როგორიცაა თითის ანაბეჭდების წამკითხველი ან თვალის ამომცნობი) საშუალებით შესაძლებელია პროცესის ავტომატიზება და ამით იმის უზრუნველყოფა, რომ პოლიციაში ან სასამართლოში არ წარდგება შემცვლელი.

თ) მენტორული სქემები სასამართლოებში იარსებებს ეჭვი, რომ სასამართლო პროცესის მოლოდინში სტრესულ მდგომარეობაში მყოფი ბრალდებული უარეს უსიამოვნებაში გაეხვევა. არასამთავრობო ორგანიზაციებს შესაძლებლობა აქვთ შეარჩიონ და გადაამზადონ მოხალისეები, რომლებიც დათანხმდებიან ასეთ ადამიანებს შეხვდნენ რეგულარულად და დაეხმარონ პრობლემების მოგვარებაში. მსგავსი სერვისის არსებობა წახალისებს სასამართლოს, გაათავისუფლოს პირი, რომელსაც სხვა ვითარებაში პატიმრობას მიუსჯიდა.

ი) საერთო საცხოვრებლები. არასამთავრობო ორგანიზაციებს შეუძლიათ უზრუნველყონ მცირე ზომის საცხოვრებლების ქსელი, რომლებიც მორგებული იქნება სასამართლოს მომლოდინე 2-3 ადამიანზე. მსგავსი საერთო საცხოვრებლები, რომელშიც შესაძლებელია განთავსდეს ორი ან სამი დაბალი რისკის ბრალდებული ბევრად იაფია, ვიდრე მათი წინასწარი დაკავების ციხეებში განთავსება. ზედამხედველი მეთვალყურეობას გაუწევს რამდენიმე ასეთ საცხოვრებელს, მისცემს რჩევებს მის ბინადრებს და გაუმკლავდება ნებისმიერ წამოჭრილ პრობლემას. ზომიერი რისკის ბრალდებულებისთვის განკუთვნილ საერთო საცხოვრებლები შესაძლოა საჭიროებდეს სადღეღამისო პერსონალს.

კ) კომენდანტის ელექტრონული მონიტორინგი. ბრალდებულს შესაძლოა მოეთხოვოს კონკრეტულ ადგილზე დროის კონკრეტულ მონაკვეთებში (დღეში ორიდან თორმეტ საათამდე) ყოფნა. გაერთიანებულ სამეფოში კომენდანტის ზომის მაქსიმალური ხანგრძლივობა ექვსი თვეა. პერსონალი აღჭურვილობას ამონტაჟებს ბრალდებულის სახლში, ხოლო ბრალდებულს კოჭზე უმაგრებს ელექტრონულ სამაჯურს. ისინი

ახორციელებენ განრიგთან შესაბამისობის მეთვალყურეობას, უმკლავდებიან დარღვევებს და კონკრეტული სტანდარტების დარღვევის შემთხვევაში, იწყებენ სასამართლო საქმისწარმოებას.

ლ) სამეცნიერო ინფორმაცია. წინასწარი პატიმრობის მთლიანი საკითხის შესწავლა დეტალურად უნდა ხდებოდეს. საჭიროა დაკავებულ ბრალდებულთა პირადი საქმის შექმნა. აუცილებელია იმ ფაქტორების შეფასება, რომელიც ხელს უწყობს მათი გათავისუფლების პირობების დარღვევას.

მ) ტრენინგი მოსამართლეების, პროკურორებისა და პოლიციისთვის. საკითხი მთლიანად უნდა იყოს გათვალისწინებული გადამწყვეტილების მიმღები ოფიცრებისთვის განკუთვნილ ექსპერტულ სემინარებში.

3.2 განრიგების სქემების დანერგვა

განრიგების დანერგვის მთავარი სირთულე მართლმსაჯულების სექტორის ძირითადი ფიგურების დარწმუნებაა, რომ ეს მეთოდი შესაფერისია შედარებით მძიმე კატეგორიის დამნაშავეებისთვის. საერთაშორისო გამოცდილებიდან გამომდინარე, შესაძლოა პროცესს ხელი შეუწყოს შემდეგმა ღონისძიებებმა:

ა) მართლმსაჯულების სისტემის მონიტორინგი. კონკრეტულად, მნიშვნელოვანი იქნება შეფასდეს, როგორ ხდება განრიგებისთვის შესაფერისი მცირე დანაშაულების დარღვეულობა პროკურორებისა და სასამართლოების მიერ.

ბ) მსუბუქი კატეგორიის დამნაშავეთა ბიოგრაფიული ჩანაწერის წარმოება. ეს უზრუნველყოფს ინფორმაციის არსებობას, რომელიც განსაზღვრავს განრიგებისთვის შესაბამისობის ადგილობრივ კრიტერიუმებს და რეაბილიტაციის არაოფიციალურ ფორმას, რომლის შეთავაზებაც შესაძლებელი იქნება.

გ) პილოტური პროექტი. სავარაუდოა, რომ იუსტიციის სამინისტროსა და ადგილობრივ არასამთავრობო ორგანიზაციას შორის პარტნიორობა მოიმიტაცებს დონორის დაფინანსებას, ვინაიდან განრიგება მსჯავრდებულთა მართვის სფეროს კონსტრუქციულ განვითარებადაა მიჩნეული.

3.3 ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშების დანერგვა

ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშებს დიდი ყურადღება ექცევა ევროპული სასამართლოების მოსამართლეების მიერ, ვინაიდან მასში გადმოცემული ინფორმაცია ამარტივებს შესაბამისი სასჯელის შერჩევის პროცესს. დროა იმისათვის საჭირო, რომ ახლადშექმნილმა პრობაციის სამსახურმა მოიპოვოს ნდობა და მის მიერ მომზადებული ანგარიშები მისაღები გახდეს სასამართლოსთვის. მსგავსი სისტემის შექმნისთვის საჭირო პროგრესის მიღწევა შესაძლებელია შემდეგი ნაბიჯებით:

ა) ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშების შესახებ კონცეფციის შემუშავება და წარდგენა. დოკუმენტში ხაზი უნდა გაესვას ობიექტური, ექსპერტული რჩევის მნიშვნელობას სასამართლოსთვის იმ პერიოდში, როდესაც სასამართლო წყვეტს, რა სახის სასჯელი დააწესოს. მასში უნდა განისაზღვროს ანგარიშის შინაარსი და მომზადების გზები.

ბ) რისკებისა და საჭიროებების შეფასების სისტემის განვითარების გაგრძელება.

სასამართლოს ყოველთვის აინტერესებს, გათავისუფლების შემთხვევაში, ჩაიდენს თუ არა განმეორებით დანაშაულს პირი, რომელსაც ასამართლებს. აუცილებელია, გაგრძელდეს ამ მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილების მიღებისთვის ხელშემწყობი მეთოდების დახვეწა.

გ) სასჯელის შერჩევის სავარჯიშოები. ერთობლივი სასწავლო სესიები მოსამართლეების, პროკურორების და პრობაციის თანამშრომლებისთვის შეიძლება ეფუძნებოდეს მაგალითისთვის აღებულ შემთხვევაში საშუალო სიმძიმის დამნაშავეებისთვის შესაფერისი სასჯელის შერჩევის სავარჯიშოებს. ამ დამნაშავეთა პირად საქმე მოიცავს სასჯელის შერჩევისთვის საჭირო ძირითად ინფორმაციას. მონაწილეები გადაწყვეტილებას მიიღებენ ინდივიდუალურად, შემდეგ კი დაასაბუთებენ მას ჯგუფური განხილვების დროს. მსგავსი სავარჯიშოები ხელს შეუწყობს ნდობის განმტკიცებას და ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშების დამკვიდრებას.

დ) საპილოტე ანგარიშების მცირემასშტაბიანი მონიტორინგი. აუცილებელია მოსამართლეების მხრიდან ანგარიშების შინაარსისა და ხარისხის შესახებ უკუკავშირის მიღებაზე ზრუნვა.

3.4 პრობაციის დანერგვა

ქვემოთ მოყვანილმა რეკომენდაციებმა შესაძლებელია ხელი შეუწყოს პრობაციის, როგორც მოკლე საპატიმრო სასჯელის სრულფასოვანი ალტერნატივის დანერგვას.

ა) პრობაცია უნდა მოიაზრებოდეს მთავარ პენიტენციურ სასჯელად. საერთაშორისო მრჩეველების აზრით, პრობაცია უნდა იყოს ნათელი, ადვილად გასაგები და დამოუკიდებელი სასჯელი. საშუალო სიმძიმის დამნაშავეებისთვის, იგი უნდა წარმოადგენდეს ძირითად სასჯელს.

ბ) პრობაციის შესახებ კანონპროექტის მომზადება. კანონპროექტის მომზადება და გავრცელება გამოიწვევს გადაუდებლობის გრძნობას და წაახალისებს დეტალური განხილვის დაწყებას. საერთაშორისო მრჩეველთა აზრით, პრობაცია უნდა იყოს ნათელი, ადვილად გასაგები და დამოუკიდებელი სასჯელი. საშუალო სიმძიმის დამნაშავეებისთვის, იგი უნდა წარმოადგენდეს ძირითად სასჯელს.

გ) საპილოტე პროექტების განხორციელება. არსებული კანონმდებლობის ფარგლებში, შესაძლებელი უნდა იყოს იუსტიციის სამინისტროს იმ თანამშრომელთა მუშაობის გაძლიერება, რომლებიც ახორციელებენ „პირობითი სასჯელის“ ზედამხედველობას. არსებული პრობაციის სამსახურის მიდგომები, როგორიცაა რისკებისა და საჭიროებების შეფასება, მკურნალობის გეგმები, ამოცანაზე ორიენტირებული საქმეების შესწავლა, სოციალური უნარების ტრენინგი და ა.შ., უნდა გამოიყენებოდეს უფრო სერიოზული შემთხვევების დროსაც.

დ) არასრულწლოვანი დამნაშავეების შესახებ ბოლოდროინდელი ინიციატივების გაგრძელება. UNICEF-ისა და სამინისტროების მიერ ზოგჯერ ერთდროულად მართული პროექტებიდან ჩანს, რომ საშუალო სიმძიმის არასრულწლოვანი დამნაშავეებისთვის საზოგადოებაში მეთვალყურეობის ქვეშ ყოფნა შეიძლება იყოს საპატიმრო სასჯელის ეფექტური ალტერნატივა. მსგავსი მიდგომების მოსინჯვა ასევე შესაძლებელია „ახალგაზრდა სრულწლოვანი“ სექტორისთვისაც.

ე) მსჯავრდებულთა ინტეგრირებული მართვა. ეს არის პროცესი იმის უზრუნველსაყოფად,

მოახდინონ მსგავსი მომსახურების მიწოდება.

მ) განვლითი სამუშაო. ზოგი გამოუსწორებელი დამნაშავე მჭიდროდ არის მიჯაჭვული იმ სოციალურ ქსელთან, რომელშიც ცხოვრობს. ეს ეხება ქუჩის სექს-მუშაკებს, ალკოჰოლზე დამოკიდებულ უსახლკარო პირებს და ნარკოტიკული კულტურის პერიფერიებში მყოფ მამაკაცებს. მიუხედავად იმისა, რომ შესაძლებელია მათი იძულება, გამოცხადდნენ სამინისტროს ოფისებში, მათი ცხოვრების უკეთ გაცნობის მიზნით, მათთან შეხვედრა უმჯობესია გაიმართოს მათთვის ნაცნობ გარემოში. მსგავსი მომსახურების მიწოდებას განსაკუთრებით კარგად ართმევენ თავს არასამთავრობო ორგანიზაციები, რომლებიც ანაწილებენ თანამშრომლებს სხვადასხვა ღარიბ უბნებში, ხშირად ღამისა და უქმეების განმავლობაში. სავარაუდოა, რომ იუსტიციის სამინისტრო ფინანსურ მხარდაჭერას გაუწევს მსგავსი ტიპის სამსახურს.

ნ) მცირე ჰოსტელები მსჯავრდებულთათვის. არის მსჯავრდებულთა ტიპი, რომლებიც, საზოგადოებრივი სასჯელის შესრულებას ვერ შეძლებენ, თუკი მათი დაბრუნება მოხდება იმ სახლში, სადაც ისინი წარსულში ცხოვრობდნენ. ისინი საჭიროებენ შანსს, ისწავლონ საკუთარ თავზე დამოკიდებულება და ჩამოშორდნენ მაგნე ურთიერთობებსა თუ საქმიანობას. არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ მართული მცირე ტიპის საერთო საცხოვრებლები მსგავს პირებს სთავაზობს თავშესაფარს ექვს თვემდე ვადით. ამ დროის განმავლობაში პერსონალი მსჯავრდებულებს უტარებს სხვადასხვა სახის ტრენინგს, აძლევს რჩევებს და ამხნევებს მათ.

ო) მეთვალყურეობის მინიმალური სტანდარტები. პრობაციის სამსახურის შესახებ გამოქვეყნებული დებულებები და მოქმედი სტანდარტები ზრდის სასამართლოსა და ფართო საზოგადოების ნდობას. ეს სტანდარტები მოიცავს ისეთ საკითხებს, როგორიცაა სამეთვალყურეო შეხვედრების სიხშირე, ხელმისაწვდომი სამუშაოს ტიპი და დაწესებული სასჯელის დაუმორჩილებლობის შემთხვევაში გამოსაყენებელი სანქციები.

3.5 წინადადებაები საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის დანერგვის შესახებ

აუცილებელია, სასამართლოები საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომას მიიჩნევდნენ, როგორც მოკლევადიანი საპატიმრო სასჯელის სანდო ალტერნატივა. იმისათვის, რომ ეს სასჯელი მეტად დამატერებელი გავხადოთ, საჭიროა შემდეგი წინადადებების გათვალისწინება:

ა) საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის შესახებ კონცეფციის შემუშავება და წარდგენა. დოკუმენტში ხაზი უნდა გაესვას ამ სასჯელის მნიშვნელობას საშუალო სიმძიმის დამნაშავეებისთვის..

ბ) სემინარები. მარტივი ერთიანი ტრენინგი თითოეულ რეგიონში საშუალებას იძლევა, განხორციელდეს მსჯავრდებულების შეფასება მათი გარე სამუშაო ჯგუფებში ან ინდივიდუალურ ორგანოებში გადანაწილებამდე. სემინარის დროს მსჯავრდებულთა მიერ შესრულებული პრაქტიკული სამუშაო შეიძლება მოიცავდეს საავადმყოფოებისთვის გარე ავეჯის აწყობას ან ობოლთა თავშესაფრებისთვის სათამაშოების შეკეთებას.

გ) საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის ზედამხედველები. შედარებით მძიმე კატეგორიის დამნაშავეებზე ხარისხიანი კონტროლის უზრუნველსაყოფად, რეკომენდებულია, რომ სემინარებისა და ინდივიდუალური სამუშაო ჯგუფების მეთვალყურეობა ხორციელდებოდეს პრობაციის სამსახურის მიერ კონკრეტულად ამ

რომ ყველა სამსახური, რომელსაც შესწევს მსჯავრდებულის დახმარების უნარი, მუშაობს ერთობლივად მაქსიმალური შედეგის მისაღწევად. პროცესის მონაწილე პარტნიორები მოიცავს სახელმწიფო დეპარტამენტებსა და სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებს. ჩვეულებრივ, ამ მიდგომას კოორდინაციას უწევს პრობაციის პერსონალი.

გ) რისკებისა და საჭიროებების შეფასების სისტემის შემუშავება. პრობაციის სააგენტო აგროვებს მის მიერ გაკეთებული რისკებისა და საჭიროებების შეფასების შედეგების შესახებ ღირებულ ინფორმაციას. ასე შესაძლებელი ხდება პროგნოზული ინსტრუმენტების დახვეწა და უფრო ზუსტი შედეგის მიღება.

ბ) მაღალი სატარიფო ზემოქმედება. რაც უფრო იზრდება სასამართლოების ნდობა პრობაციისადმი, შესაძლებელი უნდა გახდეს მიზნების დასახვა სასამართლოების მიერ საპატიმრო სასჯელის დაწესების მაჩვენებლის დაწვეისთვის.

თ) დღის ცენტრები. საზოგადოებისგან იზოლირებული ქალები და კაცები, რომლებსაც საკუთარმა ოჯახებმა აქციისზურგიდამოკიდებულებისანმსუბუქიპიროვნულიპრობლემების გამო, ხშირად ხვდებიან სასამართლოს წინაშე ისეთი წვრილმანი დანაშაულებისთვის, რომლებიც პატიმრობას არ საჭიროებს. იშვიათად მათ აქვთ პრობლემები, რომელიც საჭიროებს გადაჭრას. პრობაციის სამსახურების მიერ პოპულარული მიდგომაა ასეთი პირებისთვის დღის ცენტრების შეთავაზება, რომელიც განლაგებულია ქალაქის ანონიმურ გარემოში. აქ მათ შეუძლიათ მიიღონ იაფი საკვები და ყოველდღიური რჩევები. ძალიან ხშირად მსგავსი მომსახურების მიმწოდებელია არასამთავრობო ორგანიზაცია, რომელიც გარკვეულ დაფინანსებას იღებს იუსტიციის სამინისტროსგან. ნათელია, რომ მსგავსი მომსახურების საჭიროება დგას საქართველოს შედარებით მცირე ზომის ქალაქებში.

ი) საბაზისო უნარების კურსები. დამნაშავეთა უმრავლესობას არ შესწევს უნარი, მიიღოს გადაწყვეტილებები იმ პრობლემების გადასაჭრელად, რომელსაც ყოველდღიურ აწყდებიან სახლში თუ სამსახურში. მარტივი კურსები, რომელიც მიაწვდის მათ ინფორმაციას არსებული არჩევანის შესახებ და ასწავლის, როგორ გამოიყენებონ ისინი, ხშირად იძლევა წარმატებულ შედეგს განმეორებითი დანაშაულის შემცირების თვალსაზრისით. არასამთავრობო ორგანიზაციებს შეუძლიათ ამ მიმართულებით დახელოვნება და შესაბამისი პერსონალის უზრუნველყოფა.

კ) ელექტრონული მონიტორინგი. ევროპული ქვეყნები ატარებენ საზოგადოებრივი სასჯელების მედამხედველობის ტექნიკური მეთოდების გამოცდას. ელექტრონულ სამაჯურს შეიძლება გადაჭარბებული მნიშვნელობა მიენიჭოს, თუმცა მცირე საპილოტე პროგრამების საშუალებით შესაძლებელია მათი ეფექტიანობის დადგენა. იგი თავისი არსის, როგორც პატიმრობის ალტერნატივა, გამო ასევე იქცევს მედიისა და სასამართლოს ყურადღებას.

ლ) მენტორობა. პრობაციაზე მყოფ მსჯავრდებულებთან დადგენილი ინტერვალებით გასაუბრებას ახორციელებს პრობაციის ოფიცერი. მიუხედავად ამისა, ზოგიერთი მათგანი ბევრად მეტ სარგებელს მიიღებდა სპეციალურად გადამზადებული მოხალისისგან ხშირად მიღებული არაოფიციალური კონსულტაციებისგან. შესაძლებელია ასეთი სახის მენტორების დათანხმება, ყოველდღიურად, რამდენიმე წუთით გაესაუბრონ მსჯავრდებულებს სამსახურიდან სახლისკენ გზაზე. მათ დასჭირდებათ საუბარი მცირე პრობლემებზე, რომელიც წინააღმდეგ შემთხვევაში, შესაძლოა, გადაიზარდოს დიდ უსიამოვნებაში. არასამთავრობო ორგანიზაციებს შეუძლიათ შეარჩიონ და გადამზადონ მსგავსი ხალხი და იუსტიციის სამინისტროსთან გაფორმებული კონტრაქტის საფუძველზე,

საქმიანობისთვის შერჩეული კადრის მიერ.

დ) რეაბილიტაცია. შეძლებისდაგვარად, მსჯავრდებულთა სამუშაო გადანაწილება უნდა ხდებოდეს ბენეფიციარებთან პირდაპირი კონტაქტის საფუძველზე. სამუშაოს შემსრულებელს ეს საშუალებას აძლევს მიიღოს პირდაპირი და პირადი უკუკავშირი, რომელიც წარმოაჩენს მათ მიერ შესრულებული სამუშაოს ღირებულებას. იმ ადამიანებისთვის, რომლებმაც ცხოვრების მანძილზე ბევრი შეცდომა დაუშვეს, მარტივი სამუშაოს შესრულებისთვის მიღებული მაღლობა შეიძლება აისახოს თვითშეფასებასა და დამაჯერებლობის მატებაში.

ე) ტრენინგი უნარებში. სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტრო უნდა შეთანხმდეს სასამართლოებთან, რომ მისჭილი საათების 20%-ის გამოყენება შესაძლებელი იყოს მსჯავრდებულთათვის იმ უნარების გასაუმჯობესებელი ტრენინგების ჩასატარებლად, რომელსაც ისინი საჭიროებენ დაკისრებული სამუშაოს შესასრულებლად. ეს მსჯავრდებულებს შესაძლებლობას მისცემს, სასჯელის ვადის გასვლის შემდეგ, მონახონ ანაზღაურებადი სამუშაო.

ვ) ხელმისაწვდომ სამუშაოთა ჟურნალი. საჭიროა, ხდებოდეს ოფიციალური ორგანიზაციების ან საზოგადოების ინდივიდუალური წევრების მოწვევა იუსტიციის სამინისტროს ვებგვერდზე პოტენციური სამუშაო ადგილების შესახებ ინფორმაციის განსათავსებლად.

ზ) საჯაროობა. მსჯავრდებულთა მიერ შესრულებული სამუშაოების ამსახველი ფოტოები ან მოკლე აღწერილობები ხელს უწყობს განვითარებული პენიტენციური სისტემის ჩამოყალიბებას.

3.6 სოციალური სასწავლო კურსების შემუშავება

კურსები მიმართულია კონცენტრირებულ, ძლიერი გავლენის მქონე მეთოდებისკენ, რომელიც შედარებით მძიმე დამნაშავეებს უბიძგებს მიდგომებისა და ქცევების ცვლილებისკენ. მათი დანერგვის პროგრესს ხელს შეუწყობს შემდეგი ნაბიჯები:

ა) სოციალური სასწავლო კურსების შესახებ კონცეფციის შემუშავება. დოკუმენტში ხაზი უნდა გაესვას, მძიმე დანაშაულის ჩამდენი პირისთვის ალტერნატიული სასჯელის დანიშვნის დროს ძლიერი ინტერვენციის საჭიროებას.

ბ) სოციალური უნარების კურსების დანერგვა. ეს უფრო მეტად დახვეწილი კურსებია, ვიდრე დანაშაულებრივი ქცევის კურსები, თუმცა იყენებს იმავე მეთოდოლოგიას. როგორც წესი, დაყოფილია 60 წუთიან სესიებად და ტარდება დაახლოებით 10 მსჯავრდებულისგან შემდგარ ჯგუფში. ინტერაქტიული მეთოდები მონაწილეებს საშუალებას აძლევს, ეძებონ ყოველდღიური პრობლემების გადაჭრის გზები ერთმანეთისთვის გამოცდილების გაზიარების საშუალებით.

გ) დანაშაულებრივი ქცევის პროგრამები. სოციალური უნარების მეთოდების საშუალებით გამოცდილების დაგროვების შემდეგ, საჭიროა, ადგილობრივმა ფსიქოლოგებმა და მსჯავრდებულების მეთვალყურეებმა შეიმუშაონ ეს მაღალი დონის პროგრამა. ეფექტიანი მიდგომების ჩამოსაყალიბებლად, შესაძლებელია საერთაშორისო მაგალითების ამ გამოცდილების შესაბამისად მოდიფიცირება.

დ) ეფექტიანობის მონიტორინგი. მნიშვნელოვანია იმის ცოდნა, იძლევა თუ არა

სასურველ შედეგს ნებისმიერი ახალი ინიციატივა. ინიციატივის სწრაფი შედეგის გამოშვება შესაძლებელია კურსის დაწყებამდე და მას შემდეგ არსებული ცოდნის, ქცევისა და მიდგომების შედარებით. გრძელვადიანი შედეგისთვის, აუცილებელია შეფასდეს რამდენად შეამცირა ინიციატივამ განმეორებითი დანაშაული.

ე) საერთაშორისო სტანდარტები. იმ ქვეყნებმა, რომელიც ახორციელებდნენ დანაშაულებრივი ქცევის კურსების გრძელვადიან მონიტორინგს, გამოავლინეს ის კომპონენტები, რომელიც ხელს უწყობს ეფექტიანი შედეგის მიღწევას. ამ ქვეყნებში დადგენილი ოფიციალური სტანდარტები ახალი კურსების შემუშავების დროს, წარმოადგენს სახელმძღვანელო პრინციპებს.

ვ) სპეციალურად შერჩეული პერსონალი. მცდარია იმის ვარაუდი, რომ პრობაციის ოფიცრები აუცილებლად ყველაზე კარგად გაუძღვებიან დანაშაულებრივი ქცევის პროგრამებს. გაერთიანებული სამეფოს გამოცდილება აჩვენებს, რომ ციხის ზოგიერთი მცველი უკეთ უძღვება ამ საქმეს, ვიდრე გამოცდილი ფსიქოლოგები. პრობაციის სამსახურების უმრავლესობა ამ საქმიანობისთვის სპეციალურად არჩევს ისეთ პერსონალს, რომელთაც, სკოლის მასწავლებლების მსგავსად, გააჩნიათ საკლასო სამუშაოს გამოცდილება.

3.7 რეკომენდაციები თავისუფლების შეზღუდვის შესახებ

არადამაკმაყოფილებელი საცხოვრებელი პირობები ზოგჯერ პირდაპირ კავშირშია განმეორებით დანაშაულთან. მსჯავრდებულისთვის შეიძლება რთული აღმოჩნდეს, უკან მოიტოვოს დანაშაული, თუ იგი ცხოვრებას იმ გარემოში აგრძელებს, სადაც თავმოყრილია დანაშაულის თანამონაწილე პირები, ან სადაც ოჯახის წევრები ვერ უზრუნველყოფენ სათანადო რჩევების მიცემას. პრობაციის ევროპული სამსახურები მიიჩნევენ, რომ კანონმდებლობა, რომელიც მსჯავრდებულს აიძულებს, გარკვეული პერიოდის მანძილზე დარჩეს შეზღუდული თავისუფლების სტატუსით, ეფექტურია. მისი გამოყენება შესაძლებელია წინასწარი პატიმრობის ეტაპზე, პატიმრობის ალტერნატივის, ან პირობით გადაბრუნებაზე ადრე გათავისუფლების სახით.

ა) პრობაციის საერთო საცხოვრებლები. დაახლოებით 15 მსჯავრდებულზე გათვლილი საცხოვრებელი დანაყოფები, რომელსაც ჰყავს თანამშრომელთა გუნდი, დახმარებას უწევს ინტენსიურ სოციალურ ტრენინგს. საცხოვრებლის ბინადრების მიმართ არსებობს სამუშაო ადგილის პოვნის მოლოდინი. მათ დახმარებას უწევენ თავისუფალ დროს საპასუხისმგებლო აქტივობების განხორციელებაში. თითოეული მსჯავრდებულისთვის გაწეული ხარჯი მნიშვნელოვანი ოდენობის თანხაა, ამიტომ, აუცილებელია ისეთი მსჯავრდებულების შერჩევა, რომლებიც ნამდვილად საჭიროებენ მსგავსი ტიპის მეთვალყურეობას. ჩვეულებრივ, მათი უფრო დამოუკიდებელ საცხოვრებელ პირობებში გადაყვანა და სხვა კანდიდატებისთვის ადგილის დათმობა ხდება ექვსი თვის შემდეგ.

ბ) არასამთავრობო ორგანიზაციების საერთო საცხოვრებლები. არასამთავრობო ორგანიზაციებს შესაძლებლობა აქვთ, მინიმალური მეთვალყურეობის საჭიროების მქონე უსახლკარო მსჯავრდებულებს შესთავაზონ 3-4 ადამიანზე გათვლილი დაბალ ბიუჯეტიანი საცხოვრებელი ადგილი. დიდი ქალაქების უმრავლესობას უნდა შეეძლოს მსგავსი დაწესებულების უპრობლემოდ შენახვა. როგორც წესი, ასეთ შემთხვევაში აუცილებელი არ არის ადგილზე მაცხოვრებელი თანამშრომლის ყოლა, თუმცა აუცილებელია ერთი სოციალური მუშაკი ყოველთვის იყოს ხელმისაწვდომი რჩევის მიცემისა და საბაზისო სოციალური ტრენინგის ჩასატარებლად.

გ) თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულებები. მსგავსი ტიპის ფართომასშტაბიანი დაწესებულებები ხელმისაწვდომია რიგ პოსტ საბჭოთა ქვეყნებში. მემოთ აღწერილი მაგალითებისგან განსხვავებით, ამ დაწესებულებებში პერსონალის მიერ განხორციელებული კონტროლის უფრო მაღალი დონეა. მაცხოვრებლებს მიენიჭებათ მაღალი ხარისხის სასწავლო კურსები და მათ უმრავლესობას უფლება აქვთ, დამაკმაყოფილებელი ოჯახური პირობების არსებობის შემთხვევაში, უქმეებზე ესტუმრონ ოჯახებს. თუმცა, ინსტიტუციური რეჟიმის დაწესებული დისციპლინა იმაზე მიაწვდის, რომ მის მაცხოვრებლებს ნაკლები შანსი აქვთ, ისწავლონ დამოუკიდებლად გადაწყვეტილების მიღება. ევროპული გამოცდილებით, გათავისუფლებისთვის მოსამზადებელი მსგავსი ტიპის დაწესებულების არსებობა სასურველია ყველა პენიტენციური სისტემისთვის.

3.8 რეკომენდაციები ვადაზე ადრე გათავისუფლების შესახებ

უმეტეს ქვეყნებში მუშაობს ვადაზე ადრე გათავისუფლების რამდენიმე ფორმა. თუმცა, ხშირად ამ სქემებს აკლია მკაცრი ზედამხედველობა, რომელიც აუცილებელია სასჯელის ვადის მნიშვნელოვანი შემცირებისა და განმეორებითი დანაშაულის თავიდან აცილებისთვის. ვადაზე ადრე გათავისუფლების სისტემის განვითარებისთვის საჭიროა შემდეგი კომპონენტები:

ა) ვადაზე ადრე გათავისუფლების შესახებ კონცეფციის შემუშავება და გაგრცელება.

დოკუმენტში ხაზი უნდა გაესვას ამ სასჯელის მნიშვნელობას, როგორც პატიმართათვის გათავისუფლების შემდგომი დადებითი გეგმები შემუშავების მოტივაციის ზრდის, ასევე მათზე მკაცრი მეთვალყურეობის განხორციელების თვალსაზრისით.

ბ) გათავისუფლების გაუმჯობესებული გეგმა. საერთაშორისო პრაქტიკასთან შედარებით, ვადაზე ადრე გათავისუფლების შეფასების დროს შეიძლება ზედმეტი აქცენტი კეთდებოდეს პირის წარსულ ქმედებებზე, ხოლო არასაკმარისი ყურადღება ეთმობოდა მისი „უსაფრთხო გათავისუფლების“ პერსპექტივას. ვადაზე ადრე გათავისუფლების საბჭოების სახელმძღვანელო მითითებები ყურადღებას უნდა ამახვილებდეს პატიმრის მიერ გათავისუფლებისთვის საჭირო მოთხოვნების დაკმაყოფილების პერსპექტივაზე. ამის გათვალისწინებით, კარგი იქნება, თუ პენიტენციურ დაწესებულებებში გაუმჯობესდება ინდივიდუალური შეფასება და სასჯელის დაგეგმვა.

გ) გათავისუფლებამდელი სარეაბილიტაციო კურსები. სასწავლო კურსები, რომელიც აღწერეთ ალტერნატიულ სასჯელებთან დაკავშირებით, ასევე მნიშვნელოვანია მსჯავრდებულებისთვის ციხეში ყოფნისა და შემდგომ კი ვადაზე ადრე გათავისუფლების დროს. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სარეაბილიტაციო კურსები, რომელიც მოიცავს ისეთ საკითხებს, როგორიცაა ძალადობრივი ქცევა, დამოკიდებულება, ოჯახური ურთიერთობები, სამუშაოს ძიება და ფინანსების მართვა. მსგავსი სახის მზადება საუკეთესოა მაღალი რისკის პატიმრების გათავისუფლებისთვის. მათი შეთავაზება შესაძლებელია იმ პატიმრებისთვისაც, რომლებმაც ხორციელდება გათავისუფლების შემდგომი მეთვალყურეობა.

დ) გათავისუფლებამდელი კურსები. პატიმართა უმრავლესობას გათავისუფლების შემდგომი ცხოვრებისგან არარეალური მოლოდინები აქვს. მათ სჭირდებათ დახმარება იმ პრობლემების გადაჭრაში, რომლებსაც წააწყდებიან. ევროპის ქვეყნებში მიღებულია ერთ კვირიანი სასწავლო სესიების ჩატარება, რომელიც მოიცავს ძირითად სოციალურ და პირად პრობლემებს, რომლებსაც შეიძლება პატიმრები გადააწყდნენ. როცა შესაძლებელია,

ესეიებში უნდა ჩაერთონ საზოგადოებრივი სააგენტოების წარმომადგენლები, რომლებიც ესტუმრებიან ციხეებს და პატიმრებს აუხსნიან, როგორ შეიძლება იყოს მათი მომსახურება ხელმისაწვდომი.

ე) ოჯახური მხარდაჭერის სერვისი. კვლევები ხშირად ადასტურებენ, რომ ციხეში მყოფ პატიმართა თითქმის ნახევარს სასჯელის საწყის პერიოდში არ აქვს რეალური კონტაქტი ოჯახთან. მდგომარეობა იცვლება პერიოდის მეოთხედის გასვლიდან სასჯელის ბოლომდე. ციხეში ნათესავთან სტუმრობა შესაძლოა სტრესული და შეურაცხყოფელი აღმოჩნდეს იმ ადამიანებისთვის, რომლებიც მსგავს გარემოს არ არიან მიჩვეულნი. თუმცა, კარგადაა ცნობილი, რომ ოჯახსა და პატიმარს შორის კონტაქტის შენარჩუნება წარმატებული განსახლების საწინდარია. წლების მანძილზე, ევროპული არასამთავრობო ორგანიზაციების მეშვეობით ყველა ციხის სიახლოვე მოქმედებს ოჯახური მხარდაჭერის ცენტრები. ეს პატარა კაფის მსგავსი დაწესებულებები დაკომპლექტებულია მოხალისეებით, რომლებიც სტუმრებს სთავაზობენ წასახემსებლებსა და შანსს, გაუზიარონ დარდი, რომელიც შეიძლება მათ გააჩნდეთ.

ვ) ციხის სტუმრები. კვლევები ხშირად ადასტურებენ, რომ ციხეში მყოფ პატიმართა თითქმის ნახევარს სასჯელის საწყის პერიოდში არ აქვს რეალური კონტაქტი ოჯახთან. მდგომარეობა იცვლება პერიოდის მეოთხედის გასვლიდან სასჯელის ბოლომდე. არასამთავრობო ორგანიზაციებს შეუძლიათ შეარჩიონ და გადაამზადონ მოხალისეები, რომლებიც იქონიებენ მიმოწერას პატიმრებთან და პირადად მონახულებენ მათ ციხეში. მსგავსი სქემები მნიშვნელოვანად ზრდის ალბათობას, რომ პატიმარი შეძლებს ვადაზე ადრე გათავისუფლებას და წარმატებით დაუბრუნდება საზოგადოებას.

ზ) გათავისუფლების შემდეგი ზოგადი დახმარება. მომსახურებებს, რომელიც აღწერილია წინა თავში ალტერნატიული სასჯელების შესახებ, შეუძლია ასევე გაზარდოს ვადაზე ადრე გათავისუფლების ზედამხედველობის ეფექტიანობა. ეს მოიცავს მენტორობის სქემას, გასვლით სამუშაოებსა და სავალდებულო სამუშაო სქემებს. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მცირე ზომის საერთო საცხოვრებლები, ვინაიდან მათ შესწევთ უნარი, განახორციელონ მჭიდრო მეთვალყურეობა იმ მსჯავრდებულებზე, რომლებიც, საზოგადოებაში დაბრუნების შემდეგ გადააწყდნენ კონკრეტულ პრობლემებსა და ცდუნებებს.

თ) გათავისუფლების შემდგომი სარეაბილიტაციო კურსები. სასწავლო კურსები, რომლებიც აღწერეთ ალტერნატიულ სასჯელებთან მიმართებაში, ანალოგიურად მნიშვნელოვანია ვადაზე ადრე გათავისუფლებული პატიმრებისთვისაც. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სარეაბილიტაციო კურსები, რომელიც მოიცავს ისეთ თემებს, როგორიცაა ძალადობრივი ქცევა, დამოკიდებულებები, ოჯახური ურთიერთობები, სამუშაოს ძიება და ფინანსების მართვა. ეს კურსები გათავისუფლებისთვის წარმატებული მზადებაა მაღალი რისკის დამნაშავეებისთვის. მათი შეთავაზება შესაძლებელია იმ პატიმრებისთვის, რომლებმაც ხორციელდება გათავისუფლების შემდგომი ზედამხედველობა.

3.9 ალდგენითი მართლმსაჯულება, არასრულწლოვანი და ქალი დამნაშავეები

დადასტურებულია, რომ ალდგენითი მართლმსაჯულება სისხლის სამართლებრივი დანაშაულის შედეგების მოგვარების ეფექტური საშუალებაა. თუმცა, იმის გამო, რომ განსხვავდება ტრადიციული მიდგომებისგან (რომელშიც ხდება დამარალბულის იგნორირება, ხოლო დამნაშავის დასჯა), იგი საჭიროებს სიფრთხილით წარდგენას.

პილოტური პროექტები დაწყების კარგი საშუალებაა, თუმცა უმჯობესია ისეთი ნაკლებ საკამათო შემთხვევებით დაწყება, როგორიცაა არასრულწლოვანი დამნაშავეები ან ბავშვიანი ქალები. შესაძლებელია სასარგებლო აღმოჩნდეს ევროპული ქვეყნების გამოცდილებაც, მაგრამ, ძირითადი კონცეფცია - დამნაშავისა და დაზარალებულის მიერ ერთობლივი გამოსავალის პოვნა - შესაბამისობაში უნდა მოდიოდეს ადგილობრივ კულტურებსა და ტრადიციებთან.

იმის გამო, რომ ხშირად მსჯავრდებული ზრდასრული მამაკაცები უმრავლესობაში არიან, ალტერნატიული სასჯელების დანერგვა ძირითადად მათზე გათვლით ხდება. მიუხედავად იმისა, რომ თითოეული ამ მეთოდის (საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა, სოციალური სასწავლო პროგრამები, განრიდების სქემები) სტრუქტურა შეიძლება წარმატებული აღმოჩნდეს, მისი შინაარსი აუცილებლად საჭიროებს გადახედვას, იმის უზრუნველსაყოფად, რომ იგი შეესაბამება სხვა ჯგუფების განსხვავებულ გამოცდილებას. განსხვავებული დანაშაულები, განსხვავებული სოციალური გარემოებები და ცხოვრების განსხვავებული შესაძლებლობები გავლენას ახდენს ამ მეთოდების განხორციელების გზებზე.

ალტერნატიული სასჯელების მიწოდებისთვის აუცილებელი ორგანიზაციული მახასიათებლები

წინამდებარე თავში მოცემულია რეკომენდაციები, რომელთა გათვალისწინება გააუმჯობესებს პრობაციის ან ალტერნატიული სასჯელების მიმწოდებელი სააგენტოების მუშაობას.

3.10 ორგანიზაციული ანგარიშვალდებულება

საერთაშორისო მეთოდების შესახებ თავში ჩამოთვლილი იყო სამთავრობო სტრუქტური ფარგლებში პრობაციის ანგარიშვალდებულების განსხვავებული მეთოდები. ამ გადაწყვეტილებებზე გავლენა აქვს მოქმედი ხელისუფლების შეხედულებებს, როგორ მართავს ის საკუთარ მომსახურებებს. მიუხედავად ამისა, რომელი სტრუქტურაც არ უნდა შეირჩეს, ყურადღება უნდა მიექცეს, თუ როგორ რეგულირდება პრობაციის სამსახური. მკაცრი ბიუროკრატიული კონტროლი, რომელშიც პრობაციის სამსახურის უფროსი ანგარიშვალდებულია მასზე ზემდგომი პირების წინაშე, შეიძლება ვერ უზრუნველყოფდეს ასეთი მრავალფეროვანი სერვისის ზედმიწევნით ზუსტ ასახვას. ევროპის ქვეყნებში ინტერესი იზრდება პრობაციის სამსახურის მრჩეველთა საბჭოს დაარსების მიმართ. ეს დაახლოებით იგივეა, რაც საშუალო ან დიდი მასშტაბის კომერციული კომპანიების მართვის სტრუქტურა.

ამ მიდგომის ფარგლებში, საზოგადოების დაფასებული წევრებისგან შემდგარი ჯგუფი ყოველ სამ თვეში ერთხელ ხდება უფროს მენეჯერებს და განიხილავს მიმდინარე სამუშაოებსა და სამომავლო გეგმებს. მსგავს ჯგუფში შეიძლება შედიოდნენ აკადემიური წარმომადგენლები, დიდი კომპანიების ფინანსური მმართველები, რელიგიური წარმომადგენლები, გასართობი და სპორტული სფეროს წარმომადგენლები. მსგავსმა საბჭომ შეიძლება გააუმჯობესოს პრობაციის მუშაობა.

3.11 მომსახურების განვითარების შესაბამისი შესაძლებლობა

მსგავსი ტიპის სიახლეების საშუალებით შესაძლებელია პრობაციის სამსახურის ეფექტურობის ზრდა:

ა) სათანადო რესურსები: მსგავსი დავალებების შესრულება საკმაოდ ხარჯიანია, თუმცა არც ციხეების საერთაშორისო სტანდარტებთან მოყვანაა იაფი. იმისათვის, რომ ალტერნატიულმა სასჯელებმა გამოიღოს შესაბამისი შედეგი ციხეში გაგზავნილ პირებზე, საჭიროა რესურსებით სათანადო დონეზე უზრუნველყოფა. ტიპური ევროპული ქვეყნები საკუთარი პენიტენციური ბიუჯეტის მეოთხედს ხარჯავენ ალტერნატიულ სასჯელებზე, ხოლო დანარჩენს - ციხეებზე. ეს შეიძლება გამოყენებულ იქნას სამომავლო მოლაპარაკებებისთვის.

ბ) ადგილობრივი სტანდარტები. პრობაციის სერვისების მიწოდებისთვის საჭირო ნებისმიერი სახის სამუშაოსთვის საჭიროა რეალური სტანდარტების არსებობა. მაგალითად შეიძლება ავიღოთ საოფისე გასაუბრებების სიხშირე, საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის ხანგრძლივობა, ან დანაშაულებრივი ქცევის პროგრამით გათვალისწინებული სესიების რაოდენობა. მსგავსი ტიპის სტანდარტები უზრუნველყოფს მენეჯერების მიერ მომსახურების ხარისხის შენარჩუნებას. ისინი სასამართლოს და საზოგადოებას არწმუნებენ იმაში, რომ ალტერნატიული სასჯელები მსჯავრდებულისგან გარკვეული ვალდებულებების აღებას მოითხოვს.

გ) პარტნიორობა. საქართველოში არასამთავრობო ორგანიზაციებს პატიმართა მხარდაჭერის დიდი გამოცდილება აქვს. იუსტიციის სამინისტროს მიერ ბოლო დროს ჩატარებულმა ეროვნულმა კვლევამ ძირითად ქალაქებსა და რეგიონებში გამოავლინა ბევრი არასამთავრობო ორგანიზაცია, რომელიც მზადაა მსჯავრდებულებისთვის გარკვეული სერვისების მიწოდებისთვის. ამ ძალისხმევების კოორდინაციამ შესაძლოა სასარგებლო შედეგი გამოიღოს.

დ) ქვეკონტრაქტები. შესაძლებელია, რომ იმ მომსახურებების მიწოდება, რომელსაც ამჟამად ახორციელებს პრობაციის სააგენტოს პერსონალი, უკეთესად განხორციელდეს კომერციულ ან არამომგებიან, ასევე არასამთავრობო ორგანიზაციებთან კონტრაქტის გაფორმების გზით. მაგალითად, ელექტრონული მონიტორინგის განხორციელებისას, ხშირად ხდება მომსახურების მიწოდებაზე მსგავსი სახის კონტრაქტის დადება.

3.12 საჭირო პერსონალის ტიპები

პრობაციის სააგენტოები, როგორც წესი, იწყებენ საოფისე მონიტორინგის მომსახურების მიწოდებით. თუმცა, ეფექტურობისთვის, საჭიროა, ისინი უზრუნველყოფდნენ კონკრეტული მომსახურების ფართო სპექტრის მიწოდებას, როგორიცაა, მაგალითად სავალდებულო სამუშაო, დროებითი თავშესაფარი და ელექტრონული მონიტორინგი. სამუშაოების მრავალფეროვნების ზრდის გადახედვამ, შესაძლოა გამოავლინოს უფრო მრავალფეროვანი პერსონალის საჭიროება.

ა) პრობაციის სამსახურის თანაშემწეები. მეტი ეფექტურობის მიღწევა შესაძლებელია პრობაციის დამხმარე თანამშრომლების დაქირავებით. პრობაციის ოფიცრების ზედამხედველობით, თანაშემწეები დახელოვნდებიან სხვადასხვა სახის სამუშაოებში, რომელიც არ საჭიროებს კვალიფიციური პრობაციის ასისტენტის სრულ ყურადღებას. საერთო საცხოვრებლის ზედამხედველობა ან დღის ცენტრებში ზოგადი სოციალური უნარების ტრენინგის ჩატარება ხშირად უფრო ეფექტურია იმ ხალხის მიერ, რომლებიც კონცენტრირებას ერთ კონკრეტულ სამუშაოზე ახდენენ. ამ ტიპის თანაშემწეების დაქირავება ფინანსურადაც მომგებიანია.

ბ) მაღალი დონის სპეციალისტები. სასურველია კონკრეტული სპეციალისტების დაქირავება. ამდენად, მიწოდებული მომსახურების ხარისხის მონიტორინგის, ან მაღალი ხარისხის სარეაბილიტაციო კურსების დანერგვის მიზნით, სასურველია კვალიფიციური ფსიქოლოგის დაქირავება. ასევე სასურველია გამოცდილი სამრეწველო ზედამხედველის ყოფილი სამოგადოებრივების სასარგებლო შრომის სქემების მართვისთვის. სააგენტოს ადმინისტრაციული საქმის შესასრულებლად, შეიძლება საჭირო გახდეს გამოცდილი ბიზნეს ადმინისტრატორების დაქირავება.

3.13 მომსახურებების მართვა

ალტერნატიული სასჯელების სააგენტოს ეფექტური მართვის სისტემის შემუშავებისთვის საჭიროა რიგი ფაქტორების გათვალისწინება:

ა) სტრატეგიული მიზნები: სამსახურის ხედვა, პრიორიტეტებითა და სამოქმედო გეგმით, რომელიც ასევე მოიცავს ინფორმაციას აქტივობების დაფინანსების წყაროს შესახებ ნათლად უნდა იყოს განსაზღვრული. პოლიტიკის შემუშავება უნდა მოხდეს მთავარ დაინტერესებულ პირებთან კონსულტაციების, რეგიონული მონიშვნებისა და გაუმჯობესების შესაძლო ვარიანტების სიღრმისეული ანალიზის საფუძველზე. მიზნების დასახვა უნდა ხდებოდეს მართლმსაჯულების სხვა სექტორებთან, მაგალითად, პოლიციასა და სასამართლოსთან კონსულტაციების საშუალებით.

ბ) გაუმჯობესების კულტურა: ორგანიზაციაში უნდა ბატონობდეს მიზნის არსებობის შეგრძნება. თანამშრომლებს უნდა ესმოდეთ, რომ მათი მოვალეობა მხოლოდ მსჯავრდებულთა დასჯა კი არა, მათი უკეთეს ადამიანებად ქცევაა. მათ უნდა ეძიონ შესაძლებლობა, გასცენ რჩევები და ჩაატარონ საბაზისო ტრენინგი ცხოვრებისეულ უნარებში.

გ) ორგანიზაციის სტრუქტურა: სააგენტოს სტრუქტურა და სისტემატიზაცია უნდა უზრუნველყოფდეს ფუნქციონირების ყველაზე ეფექტურსა და ეფექტიანი გზის არჩევას. ამისთვის შეიძლება საჭირო გახდეს თანამშრომელთა შორის ამჟამინდელი როლების გადანაწილება.

დ) პროაქტიული მართვა: მენეჯერების ხარისხის და მათი უნარი უზრუნველყონ საკუთარი პერსონალის ხელმძღვანელობა გადამწყვეტი მნიშვნელობისაა ორგანიზაციისთვის, რომელიც ცდილობს შეზღუდული ბიუჯეტით დანერგოს ახალი მომსახურებები. მენეჯერები უნდა მიესალმებოდნენ გაუმჯობესების შესახებ იდეებს და აფასებდნენ ინიციატივებს. მენეჯერების გადამზადება და მხარდაჭერა დაეხმარება მათ შეინარჩუნონ დადებითი განწყობა მიუხედავად დაბალი ხელფასებისა.

ე) რესურსების ეფექტიანი გადანაწილება: შეზღუდული რესურსებიდან მაქსიმალური შედეგის მისაღებად, აუცილებელია წინასწარ იყოს დათვლილი ნებისმიერი აქტივობის ხარჯები და მისი ეფექტიანობა საერთო მიზნის მიღწევის ჭრილში. სათანადო მართვის საინფორმაციო სისტემის მუშაობა შესაძლებელია კომპიუტერული ტექნოლოგიების გარეშე, თუმცა მცირე ინვესტიცია თანამედროვე მონაცემთა ბაზის სისტემებში საგრძნობლად გააუმჯობესებს მენეჯერების შესაძლებლობას, მაქსიმალურად ეფექტურად გადანაწილონ რესურსები.

ვ) დონორთა კოორდინაცია და მხარდაჭერა: სათანადო წარდგენის შემთხვევაში, ალტერნატიული სასჯელების განვითარება შეიძლება დონორისთვის ერთ-ერთი

ყველაზე მომხიბვლელ საკითხთაგანი აღმოჩნდეს. გარკვეული დროის მანძილზე მათი მხარდაჭერის შენარჩუნებისთვის, აუცილებელია დონორს წარედგინოს როგორც წარმატების შესახებ ანგარიშები, ასევე ჩავარდნების გამოსასწორებელი გეგმები.

მ) მართვის საინფორმაციო სისტემა: უკანასკნელი სამი თვის მანძილზე, პენიტენციურმა სისტემამ შეიმუშავა პატიმრების, თანამშრომლებისა და ბიუჯეტის მოხმარების შესახებ ინფორმაციის შეგროვების მარტივი სისტემა. ეს მნიშვნელოვანი წინ გადადგმული ნაბიჯია, რომელზეც შესაძლებელია სამომავლო წინსვლის დაშენება. საჭიროა მენეჯერების გადამზადება, რათა მათ შეძლონ ამ ინფორმაციის გასაგებ ენაზე გადაცემა.

3.14 ლოგისტიკა

სავარაუდოა, რომ რესურსები ძალიან შეზღუდული იქნება ალტერნატიული სასჯელების სისტემის დანერგვის ადრეულ ეტაპზე. იმისათვის, რომ შესაძლებელი გახდეს საუკეთესო პერსონალის შეძლებისდაგვარად საუკეთესო ხელფასით უზრუნველყოფა, კაპიტალური ხარჯები მინიმუმამდე უნდა შემცირდეს. თუმცა, აუცილებელია დაბალი ხარჯების მომსახურების ხარისხთან დაბალანსება:

ა) საკონტროლო ცენტრები. მიუხედავად იმისა, რომ შეიძლება ეკონომიური იყოს მთელი ქალაქის პრობაციის ერთი, ცენტრალური ოფისიდან დაფარვა, ამან შეიძლება ტრანსპორტირების პრობლემა შეუქმნას იმ ღარიბ მსჯავრდებულებს, რომელთაც პრობაციის ოფისში რეგულარულად გამოცხადებისთვის სახლიდან დიდ მანძილზე უწევთ მგზავრობა. შესაძლებელია გარეუბნებში პატარა “საკონტროლო ცენტრების” მუშაობა კვირის მანძილზე წინასწარ განსაზღვრული დროის კონკრეტულ მონაკვეთებში. ამ მიზნით, შესაძლებელია სხვა სახელმწიფო დაწესებულების შენობაში ოთახის დაქირავება. მსგავსი ცენტრები ასევე უზრუნველყოფს სხვადასხვა სამოგადოებების (მაგ.: რელიგიური) წარმომადგენლებთან კონტაქტს.

ბ) შეთანხმება მოქნილი ქირავნობის შესახებ. ინფრასტრუქტურის ხარჯების დაბალანსება, როგორიცაა მაგალითად, საოფისე შენობა, ავეჯი, საოფისე ტექნიკა და მანქანები მუდმივად გადახედვას მოითხოვს. ევროპულ ქვეყნებში ამ ინფრასტრუქტურის უმეტესი წილი ნაქირავებია. მსგავსი მიდგომა შეიძლება საქართველოსთვისაც ხელსაყრელი აღმოჩნდეს.

3.15 პარტნიორი ორგანიზაციები

ალტერნატიული სასჯელების მიწოდებაში მთავარი მოქმედი პირი პრობაციის სამსახურია, თუმცა აქტიური წვლილი შეაქვს სამოქალაქო საზოგადოებასაც. არასამთავრობო ორგანიზაციები იკრებენ გამოცდილებას და სერვისების მიწოდებას უფრო ეფექტიანად ახორციელებენ, მაგრამ სამომავლო დახმარების საშუალებით მათ აქვთ შესაძლებლობა, გახდნენ კიდევ უფრო ძლიერი პარტნიორები და განახორციელონ ცვლილებები მართლმსაჯულების სისტემაში. სავარაუდოა, რომ მართლმსაჯულების სფეროში ბოლომდე არ არის გაანალიზებული სამოქალაქო საზოგადოებასთან თანამშრომლობის სარგებლიანობა. არასამთავრობო ორგანიზაციებს შესწევთ უნარი, გააკეთონ მეტი და საკუთარი ტავი უფრო სანდო, გამჭვირვალე და დაცულ ორგანიზაციებად წარმოაჩინონ, რომლებსაც შეუძლიათ მაღალი ხარისხის მომსახურების მიწოდება. ადგილობრივი ან საერთაშორისო ექსპერტების მიერ ჩატარებული სემინარები შეიძლება მოიცავდეს შემდეგ საკითხებს:

ა) არასამთავრობო ორგანიზაციების მმართველობის გაძლიერება. ევროპის ქვეყნებში, სოციალური სერვისების მიმწოდებელი არასამთავრობო ორგანიზაციები ბევრს მუშაობენ იმისთვის, რომ შეძლონ და მმართველობით საბჭოში მოიზიდონ მათი სფეროს წამყვანი წარმომადგენლები ან საზოგადოების წევრები. მსგავსი ხალხის ჩართულობა (მათთვის გაწეული სამუშაოს ანაზღაურება არ ხდება) ამყარებს რწმენას, რომ ორგანიზაცია შეძლებს მასზე დაკისრებული ვალდებულებების მაღალი ხარისხით შესრულებას. მმართველობითი საბჭო პასუხისმგებელია პერსონალის დანიშვნაზე, ყველა სახის ფინანსური საკითხების მონიტორინგსა და საერთო სამოქმედო გეგმის დამტკიცებაზე.

ბ) არასამთავრობო ორგანიზაციების დაფინანსების ახალი წყაროები. რეგიონში მოქმედი არასამთავრობო ორგანიზაციები დამოკიდებულნი არიან საერთაშორისო დონორი ორგანიზაციების გრანტებზე. შესაძლებელია ფონდების მოძიების იმ ტექნიკის გაუმჯობესება, რომელსაც ისინი იყენებენ. შეიძლება სწორად ახლაა დრო, როდესაც არასამთავრობო ორგანიზაციებმა დაფინანსების ახალი წყაროები უნდა მოიძიონ ქვეყნის შიგნით, საწევრო სქემების, ფანდრაიზინგის აქტივობებისა და კორპორაციული დაფინანსების საშუალებით.

გ) არასამთავრობო ორგანიზაციების თანამშრომლებისა და მენეჯმენტის ტრენინგი. შესაძლებელია სასწავლო სემინარების სერიის შედგენა ქვეყანაში მოქმედი ორგანიზაციების არსებული გამოცდილების საშუალებით. დროდადრო ასევე შესაძლებელია საერთაშორისო კონსულტანტების ჩართვაც.

დ) პარტნიორი სააგენტოებისა და პრობაციის ოფისების გაუმჯობესებული პროფილი. იმისათვის, რომ მსჯავრდებულებისთვის სახელმწიფო სააგენტოების მიერ მიწოდებული მომსახურება უფრო ხელმისაწვდომი გახდეს, ევროპის ქვეყნებში პოპულარული მეთოდია პრობაციის ოფისებში ან დღის ცენტრებში ე.წ. „საოპერაციო“ განყოფილების გახსნა. ამ სააგენტოების წარმომადგენლები, რომელთა შერჩევაც მათი საკომუნიკაციო უნარების გამო მოხდა, ადგილზე იქნებიან წინასწარ დადგენილ და გამოქვეყნებულ დროს, მსჯავრდებულებს მიაწვდიან ინფორმაციას იმ სერვისების შესახებ, რის მიწოდების საშუალებაც მათ სააგენტოს აქვს და შეეცდებიან მსჯავრდებულების პრობლემების გადაჭრას.

სტრატეგიული სამუშაო გარემო

3.16 სამთავრობო პოლიტიკა

პოლიტიკის შემუშავების ნებისმიერი მცდელობა გადაიზრდება იუსტიციის სამინისტროს ან პრეზიდენტის ადმინისტრაციის სპეციალური მრჩეველების მიერ საერთაშორისო მეთოდების მოძიებასა და მათი ქვეყნის სოციალურ, საკანონმდებლო და ეკონომიკური ჩარჩოებზე მორგებაში. მიუხედავად ამისა, მრჩეველები მოხარულნი იქნებიან, მიიღონ ნებისმიერი კარგი რჩევა მართლმსაჯულების სისტემაში მსჯავრდებულთა მართვის რეფორმის შესახებ. კონკრეტულად, ეს ეხება საშუალო სიმძიმის დამნაშავეებს. მრავალი წლის მანძილზე, ადამიანის უფლებების სფეროში მოქმედი არასამთავრობო ორგანიზაციები სამართლიანად უპირისპირდებიან ხელისუფლებას იმ შემთხვევების გამო, როდესაც ინდივიდუალური დამნაშავეების თუ დამნაშავეთა ჯგუფის მიმართ ხორციელდება ცუდი ან არასამართლიანი მოპყრობა.

მიუხედავად ამისა, ხელისუფლება მზადაა გაითვალისწინოს რჩევები ალტერნატიული

სასჯელების დანერგვის საჭიროების შესახებ, თუ იგი ეფუძნება ისეთი დამოუკიდებელი ორგანიზაციის მიერ შეძენილ კონსტრუქციულ გამოცდილებას, რომელმაც თავად შემუშავა ეფექტიანი მიდგომები. ისეთი სერვისების მიწოდებაში წარმატებული პროექტები, როგორიცაა პირადი კონსულტაციები, საცხოვრებელით გადაუდებელი უზრუნველყოფა, ან სასიცოცხლო უნარებში ტრენინგი პოლიტიკოსების ყურადღებას მიიპყრობს. საერთო ეფექტურობის საჩვენებლად ფაქტების, ასევე წარმატების ინდივიდუალური მაგალითების შეგროვების შემთხვევაში, გაორმაგებულ შედეგს მივიღებთ.

3.17 ხელმძღვანელობასთან დაკავშირებული რეკომენდაციები

ა) სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების ეროვნული საბჭო. როგორც ეს ევროპის ქვეყნებში ხდება, მსგავს ორგანოს შეუძლია სისტემის თითოეული ნაწილის ერთობლივად მუშაობის უნარის გაუმჯობესება და ამ გზით ხელისუფლების მიერ დასახული მიზნების მიღწევა. სათავეში იუსტიციის მინისტრით, მუდმივი საკოორდინაციო გეგმარებითი შეხვედრების საშუალებით, და საბჭო ერთად კრებს მართლმსაჯულების სისტემის ყველა სააგენტოს მთავარ აღმასრულებელ პირებს. ეს შეიძლება დაფუძნებული იყოს დიდი ხნის დამკვიდრებულ, მაგრამ კიდევ უფრო შემღუფლულ სისხლის სამართლის რეფორმის უწყებათაშორისი საკოორდინაციო საბჭოზე.

ბ) დაინტერესებულ პირთა ინფორმირება: ალტერნატიული სასჯელების განვითარებისთვის აუცილებელია დაინტერესებულ პირთა ინფორმირებული მხარდაჭერის მოპოვება და შენარჩუნება. ეს მოიცავს პოლიტიკურ წარმომადგენლებს, ფართო სამოგადოებასა და პოტენციურ დონორებს. „ცხის საერთაშორისო რეფორმა“ მოხარული იქნება, განიოს დახმარება ამ მიმართულებით.

გ) ხელმძღვანელების მრგვალი მაგიდის შეხვედრა. გულისხმობს რამდენიმე მაღალი რანგის წარმომადგენელისა და სხვა დაინტერესებულ მხარეთა პირად და არაოფიციალურ შეხვედრას, რომელზეც განიხილება რეფორმის სავარაუდო ვარიანტები. შეხვედრების ჩატარება შესაძლებელია როგორც, ეროვნულ, ასევე რეგიონულ დონეზე. სასურველი დასწრების მისაღწევად, საჭიროა ფრთხილი მოსამზადებელი სამუშაოების ჩატარება. მსგავსი შეხვედრების შესაბამისი თემაა არსებული სასჯელების ძლიერი და სუსტი მხარეები; ან პროკურორებისა და მოსამართლეების მხარდაჭერის მოპოვება ისეთი სასჯელების დანერგვაში, რომელიც არ ითვალისწინებს პატიმრობას.

დ) საჯარო კონფერენციები. თუ ჩავთვლით, რომ მართლმსაჯულების სფეროს სააგენტოებს შორის არსებობს სასურველი შეთანხმება, რეფორმებისთვის მხარდაჭერის მოსაპოვებლად კარგი საშუალებაა საჯარო კონფერენციების გამართვა. საჭიროა სიფრთხილით შეირჩეს მთავარი გამომსვლელები, მათ შორის უცხო ქვეყნების წარმომადგენლებიც. პრეზენტაციები უნდა ასახავდეს ალტერნატიული სასჯელების მიზანს და მეთოდებს. დამსწრეებს უნდა მიეცეთ საშუალება დასვან კითხვები და შეიტანონ წვლილი კონფერენციის მსვლელობაში.

ე) სასწავლო ვიზიტები. მართლმსაჯულების სისტემის სხვადასხვა სააგენტოების წარმომადგენლებისგან გუნდის ჩამოყალიბების ან წარმომადგენლების გაცვლის ცნობილი სისტემაა. მნიშვნელოვანია, ყურადღება მიექცეს ყველაზე შესაფერისი წარმომადგენლებისა და სათანადო დანიშნულების ადგილის შერჩევას.

3.18 დონორები

ლარიბ ქვეყნებში ალტერნატიულ სასჯელებისთვის აუცილებლად იქნება რესურსების ნაკლებობა. თუმცა არც საშუალო შემოსავლიანი, განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებსაც გააჩნიათ სურვილი ინვესტიცია ჩადონ მართლმსაჯულების საკუთარი სისტემის რეფორმირებაში. დონორების მიერ დაფინანსებული რეფორმის პროგრამები მნიშვნელოვან როლს თამაშობს იმ ინიციატივების წამოწყებაში, რომლებიც წინააღმდეგ შემთხვევაში, გადაიდებოდა წლების მანძილზე.

ა) დონორთა კოორდინაციის გაუმჯობესება. ორმხრივი კომუნიკაციის გაუმჯობესების მიზნით, სასურველია პერიოდული ღონისძიებების ჩატარება. საჭიროა დონორებმა იცოდნენ სექტორში არსებული ზოგადი მდგომარეობა და განვითარების არასამთავრობო ორგანიზაციებმა უნდა იცოდნენ, რა პრიორიტეტები აქვთ დონორებს და როგორ შეიძლება გახდეს მათი სახსრები ხელმისაწვდომი.

ბ) უკუკავშირი შედეგების შესახებ. დონორების მიერ დაფინანსებული პროექტების განხორციელების სირთულე შეიძლება მიუთითებდეს მათთვის სამუშაოს წარმატებისა და ჩავარდნების შესახებ რეალური და სწორი ინფორმაციის მიწოდებისთვის არასაკმარისი ყურადღების დათმობას. ამ მნიშვნელოვანი აქტივობის რესურსი გათვალისწინებული უნდა იყოს პროექტის მართვაში.

3.19 გამჭვირვალობა

ა) დამოუკიდებელი მონიტორინგი. რეგიონში არსებული ქვეყნების უმეტესობა ევროპის საბჭოს წევრია და შესაბამისად, იციან იმ დახმარების შესახებ, რომელსაც იგი ახორციელებს მართლმსაჯულების სისტემის სამოქალაქო საზოგადოების მიერ მონიტორინგის სფეროში. შერჩეული არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ ხორციელდება ციხის რეჟიმების შემდგომი ინსპექტირება და სასურველია, მსგავსი მონიტორინგის განხორციელება ალტერნატიული სასჯელების აღსრულებაზე.

ბ) მომხმარებელთა კვლევა. ოფიციალური სააგენტოები ხშირად არასათანადო ყურადღებას უთმობენ მომხმარებლისგან მიწოდებული მომსახურების შესახებ აზრის გაგებას. მაგალითად, ამჟამინდელ პატიმრებს შორის ჩატარებულ კვლევას შეუძლია აჩვენოს რამდენად დიდი შედეგის გამოღება შეუძლია რეჟიმის მცირედ გაუმჯობესებას. იმ პირთა კვლევას, რომლებმაც ახლახან დატოვეს ციხე, შეუძლია დაგვანახოს, რა კუთხით არის გათავისუფლების შემდგომი მხარდაჭერა დასახვეწი. მსგავსი სახის კვლევები უკეთეს შედეგს იძლევა, თუ შევითხვები შედეგნილია მენეჯმენტისგან დამოუკიდებელი პირის მიერ. არასამთავრობო ორგანიზაციები და უნივერსიტეტის სტუდენტები ხშირად მონადინებული არიან, ხელი მოჰკიდონ ამ მნიშვნელოვან, მაგრამ შრომატევად საქმეს.

გ) ინსპექცია. იშვიათია შემთხვევა, როცა ხელისუფლებას არ ჰყავს საკუთარი ორგანო, რომელიც ახორციელებს სასჯელაღსრულების სისტემის ყველა ასპექტის ინსპექციას. მეტი თავდაჯერებულობის მქონე ხელისუფლება, ასაჯაროებს მიგნებების შესახებ ანგარიშს.

დ) მედიის როლი. მაშინ, როდესაც ტელევიზიისა და რადიოს წარმომადგენლებს უფლება მიეცათ ევროპის ქვეყნების სასჯელაღსრულების სისტემაში გასაუბრებოდნენ თანამშრომლებსა და მსჯავრდებულებს, თანმდევი მედია პროგრამები არაკომფორტული აღმოჩნდა ხელისუფლებისთვის. მიუხედავად ამისა, სათანადოდ მართული პუბლიკისთვის სერვისების გახსნამ შეიძლება ფართო საზოგადოებას მისცეს კარგი შესაძლებლობა,

ხელისუფლება გახადოს ანგარიშგალდებული. ამ გზით შეჩერდა ძალადობა. მიუხედავად იმისა, რომ ალტერნატიული სასჯელები ნაკლებად კვეთს სამოქალაქო თავისუფლებებს, საზოგადოებისთვის მაინც თანაბრად მნიშვნელოვანია, დარწმუნდეს მათ სტანდარტებთან შესაბამისად მუშაობაში

4. დასკვნები

ეს დოკუმენტი გახლავთ სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებში პატიმრობის ალტერნატივებად გამოყენებული სისხლისსამართლებრივი სასჯელების განხორციელების მიმოხილვა. საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის დემოკრატიული ხელისუფლებები, რომლებიც ჩამოყალიბდა საბჭოთა კავშირისგან დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ, ცდილობენ ჩამოაყალიბონ საზოგადოება მათი კულტურული მემკვირდეობების მკაცრ ეკონომიკურ რეალობასა და საერთაშორისო პრაქტიკების დანერგვის შეთავსების საშუალებით. ზოგადი მიდგომები და კონკრეტული მეთოდები, რომელიც წარმატებული აღმოჩნდა ევროპული ქვეყნებისთვის, შეიძლება გამოდგეს ისეთ კარგ მაგალითად, რომლის ადგილობრივი საჭიროებების შესაბამისად ადაპტირებაც შესაძლებელია.

ვიმედოვნებთ, რომ ამ ანგარიშის მეხუთე ნაწილში ჩამოთვლილი რეკომენდაციების სრული სია შეიცავს ისეთ წინადადებებს, რომელიც შეიძლება გამოიყენოს სამივე ქვეყანამ. შედარებითი ინფორმაციისა და სტატისტიკის მოპოვების სირთულე მიაჩნია, რომ ამ დოკუმენტში შეუძლებელია კონკრეტული წინადადებების წარმოდგენა. უფრო დიდი პროექტი, რომელის ნაწილსაც ეს ანგარიში წარმოადგენს, ამ შემდგომების მოგვარებას სხვადასხვა გზით ეცადა, მათ შორის ვიზიტებითა და კონფერენციებით, რომლების საშუალებითაც შესაძლებელი გახდა სამივე ქვეყნის წარმომადგენლების ერთობლივი მეხვედრა.

გარდაუვალი იყო, რომ სამივე ქვეყნის მთავრობისთვის აუცილებელი იქნებოდა, ყურადღების უდიდესი ნაწილი ეკონომიკური გადარჩენისკენ, კანონისა და წესრიგისკენ და რთულ საერთაშორისო გარემოში სხვა ქვეყნებთან ურთიერთობისკენ მიმართვა. მიუხედავად იმისა, რამ სამივე ქვეყანაში საპრეზიდენტო დებულებები და ხელისუფლების პოლიტიკა მკვეთრად გამოხატავს მართლმსაჯულების სისტემის რეფორმის ფარგლებში პრობაციის სამსახურის დაარსების მნიშვნელობას, მიღწეული პროგრესი სხვადასხვაგვარია.

ამ მნიშვნელოვანი გარემოებების გათვალისწინებით, გაკეთდა შემდეგი მოკრძალებული დასკვნები:

საქართველო

პოსტ საბჭოთა ქვეყნებიდან საქართველო პირველია, რომელმაც დანერგა პრობაციის სამსახური. ბოლო 11 წლის მანძილზე მისი ხელმძღვანელების მცდელობამ, გაუმჯობესებინათ მომსახურება, ასევე დონორული პროექტების საშუალებით მიღებულმა მნიშვნელოვანმა რჩევებმა შესაძლებელი გახდა ისეთი ორგანიზაციული სტრუქტურის ჩამოყალიბება, რომელსაც შესწევს უნარი შეინარჩუნოს გამორჩეულად მაღალი ხარისხის მომსახურების მიწოდება. მისი ამჟამინდელი მმართველობა ცდილობს, იცნოდეს არსებულ საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკებს, ნერგავს ახალ მიდგომებს და აუმჯობესებს არსებულ მეთოდებს.

ეს ეტაპობრივი გაუმჯობესება შთამბეჭდავია. თუმცა მათ საერთო შედეგთან დაკავშირებით

შესაძლებელია წამოიჭრას სამი საკითხი:

ა) ალტერნატიული სასჯელები: მიიღო საზოგადოებამ სარგებელი, რომელიც მიიღწევა საშუალო სიმძიმის დამნაშავეების მიმართ მკაცრი საპატიმრო სასჯელის ნაცვლად ამ ახალი კონსტრუქციული საზოგადოებრივი სასჯელების გამოყენებით? ანგარიშის მომზადების დროს ხელმისაწვდომი სტატისტიკა აჩვენებს, რომ, მაგალითად, საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა - უფრო იშვიათად, ხოლო პატიმრობა ბევრად ხშირად გამოიყენება, ვიდრე ევროპულ ქვეყნებში.

ბ) ვადაზე ადრე გათავისუფლება: ევროპული სასჯელალსრულების სისტემის ერთ-ერთი ძირითადი საყრდენი ციხიდან გამოსულ თითოეულ პირზე განხორციელებული მტკიცე, მაგრამ კონსტრუქციული ზედამხედველობაა. შესაძლებელია ამ მიდგომის ფართო საზოგადოებისა და ხელისუფლების წინაშე უფრო დამატებლად ადვოკატირება?

გ) რჩევა სასამართლოებს: მოსამართლეებსა და პროკურორებს აქვთ საბოლოო უფლება, განსაზღვრონ მსჯავრდებულისათვის შესაფერისი სასჯელი. მიუხედავად ამისა, მათგან ძალიან ცოტას თუ აქვს გავლილი სპეციალური სწავლება კრიმინოლოგიაში, ხოლო მათ უმრავლესობას არ აქვს ინფორმაცია ალტერნატიული სასჯელების ეფექტურობის ან მათი გამოყენების მეთოდების შესახებ. საკმარისი კეთდება სახელმწიფოს დასარწმუნებლად, შეიმუშაოს კანონმდებლობამ რომელიც პრობაციის სააგენტოს საშუალებას მისცემს, წარადგინოს ინდივიდუალური შეფასების ანგარიში სასამართლოს წინაშე?

